

T.C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YENİ MEDYA VE İLETİŞİM ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**TERÖRİZM, ANLATI VE KÜLTÜR: PKK
MEDYASINDA ÖLEN TERÖRİST HİKÂYELERİ**

Zafer YILMAZ

2215011001

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Ahmet GÜVEN

Bandırma 2024

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YENİ MEDYA VE İLETİŞİM ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi
TERÖRİZM, ANLATI VE KÜLTÜR: PKK
MEDYASINDA ÖLEN TERÖRİST HİKÂYELERİ

Zafer YILMAZ
2215011001

Tez Danışmanı:
Doç. Dr. Ahmet GÜVEN

Bandırma 2024

ETİK BEYAN SAYFASI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (02.05.2024)

ÖZET

TERÖRİZM, ANLATI VE KÜLTÜR: PKK MEDYASINDA ÖLEN TERÖRİST HİKÂYELERİ

Zafer YILMAZ

Modernleşme sürecindeki geri kalma, tökezleme veya çarpık hızlanmaların siyasal şiddetle çözüm yöntemleri olan terörizm akımları, dar yahut geniş tanımlara sığamayacak tarihsel, sosyal ve kültürel inşalardır. Nitekim PKK terör örgütünün, zaman içinde değişip dönüşen ideolojik veya etnik kimlikçi siyasal söylemlerinin altında, Türkiye’deki modernleşme süreçlerinin bireyselleşmeye yöneldiği kadar güvensiz ve karmaşık görünen sistematiğine, doğal olduğu varsayılan geleneksel yaşam biçiminin korunması için, o topluluk için bilindik sorun çözme yöntemi olan şiddet eylemleriyle karşı durma gayreti bulunmaktadır. Bu çalışmada, PKK terör örgütünün kuruluşundan günümüze en istikrarlı kültürel üretimi ve örgütsel sürekliliğin manevi aracı olan, ölen teröristler ardından yazılmış sözde kahramanlık hikâyeleri incelenmiştir. Bölücü örgüt PKK’nın tarihsel olarak birbirini izleyen üç siyasal söylem dönemine göre sınıflandırılan hikâyeler; nitel araştırma deseni içinde, performatif, yapısal, tematik, referans gösterme ve medya analizi teknikleriyle yorumlanmıştır. İnşacı ve tarihselci kabullerden hareket eden bu çalışma anlatı ve kültür kavramlarını terörizm bağlamında yeniden tartışmaktadır. Çalışma, terör örgütü PKK’nın İbn Haldun’un kavramsallaştırdığı asabiyeye denk düşecek biçimde nesep ve sebep arasına sıkışmış, modernizm öncesi bir zihinsel evrende ve anlam dünyasında salındığını savunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Terörizm, Anlatı, Kültür, PKK, Medya

ABSTRACT

TERRORISM, NARRATIVE AND CULTURE: DEAD TERRORIST STORIES IN THE PKK MEDIA

Zafer YILMAZ

Terrorism, which is methods of solving backwardness, stumbling or distorted acceleration in the modernization process through political violence, is historical, social and cultural constructs that cannot fit into narrow or broad definitions. As a matter of fact, underneath the ideological or ethnic identitarian political discourses of the PKK terrorist organization, which have changed and transformed over time, there is an effort to counter the seemingly insecure and complex systematic of the modernization processes in Türkiye, as well as its tendency towards individualization, with acts of violence, which is a familiar problem-solving method for that community, in order to protect the traditional way of life that is assumed to be natural. This study examines the so-called heroic stories written after the death of terrorists, which have been the most consistent cultural production of the PKK terrorist organization since its establishment and the spiritual tool of organizational continuity. The stories, which are classified according to three historically successive periods of political discourse of the separatist organization PKK, are interpreted in a qualitative research design using performative, structural, thematic, referential and media analysis techniques. Drawing on constructionist and historicist assumptions, this study re-discusses the concepts of narrative and culture in the context of PKK terrorism. The study argues that the terrorist organization PKK oscillates in a pre-modernist mental universe and world of meaning, sandwiched between lineage and cause, corresponding to the *asabiyya* conceptualized by Ibn Khaldun.

Keywords: Terrorism, Narrative, Culture, PKK, Media

ÖNSÖZ

Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi'ne adım attığımdan bu yana ve tez çalışmam boyunca bana destek veren, her birinden çok şey öğrendiğim, kendilerinden ders alma şerefine nail olduğum değerli hocalarım Doç. Dr. Orhan DUMAN, Dr. Öğr. Üyesi İpek TOK ve Dr. Öğr. Üyesi Aysel KURNAZ'a,

Tez çalışmamdan haberdar olduktan sonra kıymetli görüşlerini esirgemeyen, en az benim kadar heyecan duyan hocam Doç. Dr. Adem BÖLÜKBAŞI'na,

Her danıştığmda yol gösteren, zihnimi açan ve büyük bir nezaketle Tez Jürisi'nde yer almayı kabul eden, Milli İstihbarat Akademisi'nden değerli Dr. Öğr. Üyesi Merve ÖNENLİ GÜVEN'e,

Bütün dertlerime ortak olan, bir şeyleri başarabileceğime inanmamı sağlayan, her aşamada bana yol açan ve öncülük eden kıymetli danışmanım Doç. Dr. Ahmet GÜVEN'e şükranlarımı sunuyorum.

Otuz yıllık evliliğimizde her gün âşık olacak yeni bir yönünü keşfettiğim, hayat yoldaşım, canım canına eş Kader YILMAZ'ın destekleri olmasaydı buralara varamazdım.

Ama bu çalışmayı, sadece ve sadece ona layık bir baba olmaya çalıştığım, beni daha iyi bir insan yapan, gözümün ışığı ve umudum, kızım Yağmur Ekim YILMAZ'a adıyorum.

Bundan sonraki hedefim, Cumhuriyetimizin kurucusu ve Büyük Önder Mustafa Kemal ATATÜRK'ün akli ve vicdanı hür bir öğrencisi olma yönündeki, belki beyhude gayretimi sürdürmektir. Varlığım Türk varlığına armağan olsun!

Zafer YILMAZ

Bandırma/BALIKESİR

02.05.2024

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	1
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
KURAMSAL VE METODOLOJİK TARTIŞMALAR	4
1. ONTOLOJİK VE EPİSTEMELOJİK TERCİHLER	4
1.1. Özcülük veya İnşacılık	5
1.2. Tarihsicilik veya Tarihselcilik.....	8
1.3. Nesnelcilik veya Özdüşünümsellik	10
2. KAVRAMSAL TARTIŞMALAR	11
2.1. Kültür.....	11
2.1.1. Kapsayıcı Grup Olarak Kültür	12
2.1.2. Sosyal Oluşum Olarak Kültür	13
2.1.3. Anlatı/Diyalog Olarak Kültür	14
2.1.4. Kimlik Olarak Kültür.....	16
2.1.5. Tartışma: Tarihsel Bir İnşa Olarak Kültür	17
2.2. Anlatı	19
2.2.1. Farklı Disiplinlerin Anlatı Yaklaşımları.....	20
2.2.1.1. Edebi Teori	20
2.2.1.2. Antropoloji.....	21
2.2.1.3. Dilbilim.....	22
2.2.1.4. Anlatıbilim	23
2.2.1.5. Psikoloji	24
2.2.2. Anlatının Doğası Ve Bilgisine Tarihselci Bakış	25
2.2.2.1. Antik Dönem ve Aristoteles’in “Poetika”sı.....	26
2.2.2.2. Modernizm Dönemeci ve Hegel	30
2.2.2.3. Biçimcilik, Yapısalcılık ve Klasik Anlatıbilim.....	32
2.2.2.4. Anlatıbilimde Post-Klasik Çeşitlenmeler	34
2.2.3. Tartışma: Kültürel ve Tarihsel Bir Çaba Olarak Anlatı	35
2.3. Terörizm	37
2.3.1. Terörizmin Dar ve Geniş Tanımları.....	38
2.3.2. “Modern Terörizmin Dört Dalgası” Yaklaşımı	40
2.3.2.1. Anarşist Dalga	41
2.3.2.2. Sömürgecilik Karşıtı Dalga	42
2.3.2.3. Yeni Sol Dalga.....	42
2.3.2.4. Dini Dalga.....	43
2.3.2.5. Tartışma: Basitleştirme ve Batı Merkezcilik	43
2.3.3. Tartışma: Modernizm İçi Bir Kültürel Mesele Olarak Terörizm	44
İKİNCİ BÖLÜM	48

KÜLTÜR, ANLATI VE PKK TERÖR ÖRGÜTÜ	48
1. TERÖRİZM VE KÜLTÜR.....	48
1.1. Neo-Durkheimcilik.....	49
1.2. Sembolik Etkileşimcilik	51
1.3. Post-Yapısalcılık	52
1.4. Tartışma: Terör Örgütünü Çevreleyen Değerler Olarak Kültür	54
2. TERÖRİZM VE ANLATI	56
2.1. Karşı-Anlatı Yaklaşımı.....	57
2.2. Anlatı Kriminolojisi	58
2.3. Sosyal İnşacılık.....	59
2.4. Tartışma: Ölümü Anlamlandırmanın Kültürel Aracı Olarak Terörist Anlatılar ..	60
3. PKK TERÖR ÖRGÜTÜ	63
3.1. PKK Terör Örgütünün Tarihçesi.....	64
3.1.1. Birinci Dönem: Marksizm-Leninizm	65
3.1.2. İkinci Dönem: “Bir Avuç Toprak”çılık.....	67
3.1.3. Üçüncü Dönem: Etnik Kimlikçilik.....	67
3.2. PKK Terör Örgütünün Kültürü	68
3.2.1. İbn Haldun’un “Asabiye” Kavramı	69
3.2.2. PKK Terör Örgütü, Asabiye ve Aşiretler	71
3.2.3. PKK Terör Örgütü Asabiyesinin Sembolik Sabitleri	74
3.2.3.1. Mekân: “Sistem”e Karşı “Dağ”	74
3.2.3.2. “Nesep”: Öcalan Kültü	75
3.2.3.3. “Mükteseb”: Ölüm Tapıncı.....	76
3.2.4. Tartışma: PKK Terör Örgütünün Doğası Olarak Asabiye Kültürü.....	77
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	79
PKK TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ÖLEN TERÖRİST HİKÂYELERİ	79
1. METODOLOJİ	80
1.1. Performatif Analiz	80
1.2. Yapısal Analiz	81
1.3. Tematik Analiz	81
1.4. Referans Analizi	82
1.5. Medya Analizi	83
2. ÖRNEKLEM	84
2.1. Seçim İlkeleri ve Örneklem.....	84
3. BULGULAR	87
3.1. “PKK’nın Sesi”nden “PKK İçinden Ses”e.....	87
3.2. Trajediden “Anti-Tür”e	89
3.3. Büyük Anlatılardan Kişi Anlatılarına.....	91
3.4. Kâğıttan Dijitale Aynı Hikâye.....	92
3.5. Devrim İçin, Toprak İçin ve Ölüm İçin Ölüm.....	93
3.6. Tartışma: Post-Modern Bir Pre-Modern Asabiye Olarak PKK Terör Örgütü	97
SONUÇ	101
KAYNAKÇA	103

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Örneklem Tablosu.....	90
---------------------------------------	----

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

DAİŞ : ed-Devletü'l-İslâmiyye fi'l-Irak ve's-Şam (Irak ve Şam İslam Devleti)

ETA : Euskadi Ta Askatasuna (Bask Yurdu ve Özgürlük)

FLN : Front de Libération Nationale (Ulusal Kurtuluş Cephesi)

IRA : Irish Republican Army (İrlanda Cumhuriyet Ordusu)

LGBT : Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transseksüel

PKK : Partiya Karkeran Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

Modern dünyanın karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biri olan terörizm, salt siyasal veya askeri boyutlarıyla anlaşılamayacak, şiddet eylemleri yahut can ve mal kayıplarıyla ölçülemeyecek; kültürel evrende dolanan anlatılar, fikirler ve temsillerle iç içe geçmiş toplumsal bir olgudur. Terörizmin bu karmaşık doğası göz önüne alındığında, terör örgütlerini analiz etmede medyanın ve hikâye anlatımının rolü son dönemde daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır. Dünyada terörizm çalışmaları, bireysel yahut örgütsel şiddet eylemlerinin incelenmesinin ötesine geçerek anlatılar ve kültürel semboller arasındaki düzensiz ilişkilere dair daha kapsamlı araştırmalara yönelmektedir. Anlatı ve anlatıyı aktaran medyanın işlevi, bu çok yönlü çerçevede, terörist kimliklerin ve kültürlerin kurgulanması ve yayılmasına ilişkin anlamlı içgörüler sağlayan önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Bu tez, inşacı ve tarihselci kabullerle yola çıkarak, bölücü terör örgütü PKK'nın ölen teröristleri çerçeveleyen sözde “kahramanlık” hikâyelerini örneklem almış ve buradan terörizm, anlatı ve kültür arasındaki çok boyutlu etkileşimleri anlamlandırmayı amaç edinmiştir.

PKK'nın etkisiz hale getirilen elemanlarını fedakârlığın temsilcileri olarak yücelten sözde şehitlik anlatısı inşası, terör örgütünün devamlılığını sağlamada işlevsel kılmaya çalıştığı bir araç olmuştur. Ölen hikâyelerinin bölücü terör örgütünün medyasında nasıl sunulduğunu analiz etmek, o hikâyeleri çevreleyen kültürü, değerler sistemini ve mana evrenini çözümleme olanağı vermektedir. Hikâyelerdeki performatif, yapısal ve tematik motifler, PKK'nın kültürel temellerini ve dinamiklerini anlamayı ve bunları terör örgütünün siyasal dönüşümleriyle ilişkilendirmeyi mümkün kılmaktadır.

Ontolojik ve epistemolojik bir tercih olan inşacılığa göre dil, söylem ve temsil, nesnel olarak verili değil, sosyal olarak üretilmiş bir olgu olan gerçeklikle etkileşim içindedir. Bu bakış açısına göre, PKK medyasında ölen teröristler hakkında anlatılan hikâyeler, hâlihazırda var olan gerçekliğin pasif temsilleri olmaktan ziyade, belirli siyasi ve kültürel hedefleri ilerletmek için olarak inşa edilmektedir. PKK terör örgütünün kuruluşundan itibaren sözde şehit albümleriyle basılı biçimde başlayan

hikâyeler, günümüzde dijital medyanın çoklu sunum özellikleriyle çeşitlenmiştir. Çalışma, PKK'nın ölen terörist hikâyelerini farklı analiz yöntemleriyle kapsamlı bir şekilde inceleyerek bu anlatıların nasıl oluşturulduğunu ve zaman içinde nasıl değiştiğini incelemeyi amaçlamıştır. Bu anlatıların gelişimini tarihsel ve kültürel bağlamları içinde takip ederek, PKK'nın anlam yaratma, örgütsel kültür ve terörist kimlik inşası süreçlerine açıklık getirmeyi hedeflemiştir.

Öte yandan tarihselcilik kabulü, sosyal olguları derinlemesine anlayabilmek ve yorumlayabilmek için süreç ve olayların kendi zaman ve kültürel bağlamlarına yerleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu çalışma, çoğullaşan PKK medyasındaki ölü terörist anlatımlarını İbn Haldun'un asabiye kavramı ve onun Kürt etnik gruplarındaki izdüşümü olan aşiretçiliğin daha geniş tarihsel bağlamına yerleştiren bir bakış açısı ortaya koymuştur. Bu hikâyeleri PKK terör örgütünün değişen sosyal ve kültürel dinamikleri ve siyasal söylemleri içine yerleştirmiş, tarihsel koşulların terörist anlatıların yazılması ve yayılmasında ne gibi örüntülere karşılık geldiğini analiz etmiştir.

Terörizmin statik veya pek yaygın olduğu üzere, dar yahut geniş biçimlerde tanımlanabilecek, tarih dışı bir olgu değil; tarihsel, siyasal ve kültürel etkileşimlerle salınan dinamik bir alan olduğunun anlaşılması bu araştırmanın temel tezini teşkil etmektedir. Burada, terörizmi anlamaya dönük inşacı ve tarihselci bakış açılarını birleştirerek, PKK örneğindeki ölen teröristlerin anlatılarında gömülü olan karmaşık anlamlar yorumlanmıştır. Bu anlatıların tarihsel, siyasal ve kültürel bağlamlarına bakarak PKK terör örgütünün anlam dünyasının dinamikleri aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmasının iki araştırma sorusu bulunmaktadır:

- PKK terör örgütünün etkisiz hale getirilen terörist hikâyelerinden hareketle yorumlanabilecek örgüte ilişkin kültürel kodlar nelerdir, terör örgütünün anlam dünyası nasıl kurgulanmaktadır?
- PKK'nın ölen terörist anlatılarında hâkim olan kültürün unsurları nelerdir, süreç içerisinde nasıl bir dönüşüm göstermiştir?

Bu çalışmada, nitel araştırma deseni ve her biri içerik analizi kapsamında yer alan, Anlatı Kriminolojisinin performatif, yapısal, tematik anlatı analizi teknikleri

esas alınmıştır. Bunlara ilave olarak da literatüre katkı sağlayacağı düşünölen, derinlemesine yorumlamayı mümkün kılacak referans ve medya analizi yöntemleri geliştirilmiştir.

Tez çalışması üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; araştırmanın ontolojik, epistemolojik ve metodolojik kabullerini tanıtmakta ve sonrasında kültür, anlatı ve terörizm kavramlarını tarihsel inşa yaklaşımıyla tartışmaktadır. İkinci bölüm öncelikle terörizm ve kültür, terörizm ve anlatı ilişkilerini ele almakta, bu ikililere dair özgün çıkarımlar yapmaktadır. Bu bölümde ayrıca PKK terör örgütünün tarihçesi özetlenmektedir. Devamında PKK'yı çevreleyen değerler olarak örgüt kültürü, İbn Haldun'un asabiye kavramı ekseninde incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise bölücü terör örgütü ölen terörist hikâyelerinin analiz teknikleri detaylandırılmakta, örnek seçim ilkeleri sıralanıp örneklem dökümü verilmektedir. Bölümün bulgular kısmında, ölen hikâyelerinden yola çıkarak PKK'nın değerler sistemi ve anlam dünyası tarihselci bir bakışla yorumlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE METODOLOJİK TARTIŞMALAR

1. ONTOLOJİK VE EPİSTEMELOJİK TERCİHLER

Kapsamlı ve titiz bir araştırma yürütmek, öncelikle kimi öncülleri kabul etmeyi ve ardından bunları tartışmayı gerektirmektedir. Ontolojik ve epistemolojik meseleler, yani gerçekliğin doğası ile bilginin elde edildiği yöntemler arasında ayırım, bu çabanın temelini oluşturmaktadır. Ontolojiye ilişkin tartışma gerçekliğin doğası ile ilgilenir ve nesnelerin ve olayların varlığı ve doğası hakkındaki soruları içerir. Buna karşılık epistemoloji, bilginin doğası, kapsamı ve tekniklerinin yanı sıra nasıl elde edildiği ve doğrulandığı ile ilgilenir. Akademik sorgulamanın temelleri, felsefenin bu iki dalı tarafından desteklenmekte ve araştırmacılara sorularını biçimlendirmelerinde, metodolojik seçimde ve sonuç yorumlamada rehberlik eder.

Araştırmacıların gerçekliğe ve o gerçekliğin içinde var olan şeylere ilişkin algıları ontolojik varsayımlara dayanmaktadır. İnsan algısından bağımsız nesnel bir gerçekliğin varlığını savunan realist bir bakış açısının mı yoksa gerçekliğin sosyal ve kültürel süreçler aracılığıyla öznel olarak inşa edildiğini vurgulayan inşacı bir duruşun mu benimseneceği, araştırmanın gidişatını derinden etkilemektedir. Bunun ötesinde, araştırma metodolojisinin seçimi ve verilerin toplanma, incelenme ve yorumlanma biçimleri de yine o ontolojik varsayımlarla etkileşim halindedir. Araştırmacılar ontolojik inançlarını açıkça belirtip savunarak çalışmalarının şeffaflığını ve tutarlılığını artırır.

Bilgi üretme, doğrulama ve yayma süreçleri epistemolojik kabuller tarafından yönetilir. Araştırma süreci, kaba hatlarıyla, araştırmacının ya titiz deneyler yoluyla hipotezlerin ampirik olarak doğrulanmasını vurgulayan pozitivist bir paradigma yahut bilgi üretiminde öznel yorum ve bağlamın rolünü kabul eden post-pozitivist bir perspektife bağlılığı tarafından büyük ölçüde belirlenmektedir. Araştırmacılar yaklaşımlarını epistemolojik mülahazalara dayalı olarak seçerler; bu yaklaşımlar nitel görüşmeler ve etnografik saha çalışmasından nicel anketler ve deneylere kadar

çeşitlilik gösterebilir. Araştırmacı epistemolojik ön kabullerini düşünömsel bir şekilde inceleyerek, bağlam, güç dinamikleri ve özneler arası yorumlamanın nüanslarına karşı daha duyarlı olarak mevcut bilgi üretiminin karmaşıklığı içinde yol alabilirler.

Bununla birlikte araştırmacılar, ontoloji ve epistemolojiyi teorik ve kavramsal çerçevelerinin yapısına dâhil etmek için çaba göstermeli, bu temel kavramları birbirinden bağımsız, felsefi soyutlamalar olarak ele almamalıdır. Araştırmacı, araştırma gündeminin temelini oluşturan ontolojik ve epistemolojik kanaatlerini açıklayarak çalışmasının tutarlılığını, titizliğini ve elbette düşünömselliğini geliştirmelidir. Bu, mevcut paradigmların, tekniklerin ve teorik çerçevelerin altında yatan varsayımların ve kısıtlamaların eleştirel söylem yoluyla sorgulanması anlamına gelir. Özenli ve etik açıdan değerli akademik araştırmaların geliştirilmesi, ontolojik ve epistemolojik ilkelerin bütünleştirilmesini gerektirir. Bu temel kavramlar gerçekliğin doğasını ve bilgi edinme yöntemlerini açıklığa kavuşturarak araştırmacıya öncelikle seçtiği konunun içinde kalarak ve orada yolunu bulmasına yardımcı olacak kavramsal bir yol haritası sunar.

Bu tez çalışması öz itibarıyla kültür, anlatı ve terörizm kavramları etrafında dönmektedir. Fakat bu seçili kavramların her biri araştırmacının tercihleriyle belirlediği kimi ontolojik ve epistemolojik kabuller yardımıyla anlaşılabilir durumdadır. Araştırmacı, sorunsal ve temel kavramları için Özcülük veya İnşacılık, Tarihsicilik veya Tarihselcilik, Nesnelcilik veya Özdüşünömsellik arasında tartışmalar yürüterek belirli seçimler yapmıştır. Bu seçimlerin araştırmanın metodolojisi, örneklemin belirlenmesi, araştırmanın uygulanması ve nihayetinde bulguların yorumlanmasında da etken olduğunu vurgulamak gerekir.

1.1. Özcülük veya İnşacılık

Sosyal bilimlerde ve felsefede, sosyal olguların doğasını anlamak birincil odak noktası olmuştur. Bu soruyu ele almanın iki karşıt yolu vardır: özcülük ve inşacılık. İnşacılık sosyal gerçeklikleri oluşturmada sosyal süreçlerin, dilin ve kültürel bağlamların etkisini vurgularken, özcülük varlıkların içsel ve değişmez özellikler veya niteliklerle tanımlandığını savunur.

Kökleri klasik felsefi geleneklere dayanan özcülük, şeylerin özlerini belirleyen doğuştan gelen niteliklere sahip olduğunu iddia eder. Bu bakış açısına göre, şeyleri farklı gruplar veya kategoriler halinde sınıflandırmak için hem gerekli hem de yeterli olan temel karakteristikler veya özellikler vardır. Örneğin, psikolojik özcülük, insanların gözlemledikleri temel niteliklere dayanarak gruplara temel özellikler atadıklarını iddia ederken, biyolojik özcülük, canlıların tür üyeliğini tanımlayan içsel niteliklere sahip olduğunu iddia eder. Biyoloji, psikoloji ve sosyal bilimler dâhil olmak üzere birçok alanda özcü düşünce, tipolojik sınıflandırmaların ve kategorik düşüncenin altında yatan varsayımdır. İnşacılık, özcülüğe karşıt olarak gerçekliğin nasıl olumsal ve sosyal olarak üretilmiş olduğunu vurgular. Bu bakış açısında, sosyal olgular içsel veya temel özelliklerle değil, daha ziyade dil, kültürel çevre ve sosyal etkileşimlerle tanımlanır. İnşacı perspektifler, sembolik temsillerin, güç ilişkilerinin ve söylemsel faaliyetlerin sosyal gerçeklikleri aktif olarak yarattığını ve yeniden ürettiğini öne sürer. Örneğin, sosyal inşacılık, kültür, anlatı ve terörizm gibi kavramların içkin veya gerekli kategoriler olmaktan ziyade tarihsel, siyasi ve kültürel süreçler aracılığıyla toplumsal olarak nasıl inşa edildiğini inceler (Sayer, 2010: 26-29).

Özcülük ve inşacılığın temelleri, gerçekliğin doğasına ilişkin farklı ontolojik teorilerdir. Özcülük, tüm varlıkların doğalarını karakterize eden içsel, nesnel özlere veya niteliklere sahip olduğu inancıdır. Bu manada sınıflandırmalar ve kategoriler dünya hakkındaki temel gerçeklerin yansımaları olarak hizmet eder. Öte yandan inşacılık, değişmeyen özler fikrini reddederek gerçekliğin ne kadar olumsal ve bağlama bağımlı olduğunu vurgular. Gerçekliğin sosyal olarak üretildiğine ve zaman içinde müzakere, yorumlama ve çekişme süreçlerine açık olduğuna inanır. İnşacılık ve özcülüğün ontolojik ilkeleri, bilginin yaratılması ve doğrulanması için de önemli epistemolojik sonuçlara sahiptir. Özcülük, evrenin temel gerçeklerini veya özlerini belirlemek için ampirik gözlem ve mantıksal akıl yürütmeyi kullanmayı tercih eder. Bilginin evrensel ve nesnel olduğunu, şeylerin temel niteliklerini yansıttığını savunur. Öte yandan, inşacılık, bilginin üretimini yorumlama, söylem ve düşünömsellik kullanımı yoluyla ele alır. İnşacı tercihte bilginin sosyal anlam yaratma ve müzakere süreçleri yoluyla ortaya çıktığı düşünölr ve gerçeklik çok yönlü ve tartışmalı olarak görölr (Hacking, 2001: 11-16).

Özcülük ve inşacılık, sosyoloji, psikoloji, antropoloji ve kültürel çalışmalar da dâhil olmak üzere birçok alanda geniş uygulama alanına sahiptir. Özcü düşünce sosyal bilimlerin daha çok nicel desenli, örneğin psikoloji araştırmalarının konusu olan tipolojik sınıflandırmaları ve taksonomileri tanımlamakta; cinsiyet, ırk ve kişilik özellikleri gibi kategorileri nasıl anladığımızı şekillendirmektedir. Buna karşılık, inşacı yaklaşımlar kimliğin, güç ilişkilerinin ve bilgi üretiminin sosyal inşasının ortaya çıkarılmasında etkili olmuştur. Örneğin anlatı teorisi, kültürel normların ve anlatı içeriklerinin farklı kültürel bağlamlarda nasıl inşa edildiğini ve bunların nasıl dönüştüğünü inceler (Sayer, 1997: 480-481).

Terör örgütlerinin anlam dünyasını anlamak, onların dünya, düşmanları ve kendileri hakkında anlattıkları hikâyeler olan anlatılarının karmaşıklığını araştırmayı gerektirir. Özcülük, terörist grupların da içerisinde olan varlıkların ortaya çıkışından veya kuruluşundan gelen, değişmez bazı özellikler veya özler tarafından tanımlandığını iddia eder. Bu yöntem, katı kategoriler ve genellemeler lehine anlam üretiminin olumsal ve bağlamsal yönlerini sıklıkla göz ardı eder. Buna karşın inşacılık, kimliklerin, ideolojilerin ve anlatıların durumsal karakterini vurgular ve gerçekliğin söylem ve etkileşim yoluyla sosyal olarak oluşturulduğunu savunur. İnşacılık, anlamlar oluşturmak ve anlamlara meydan okumak için kullanılan söylemsel teknikleri inceleyerek anlam dünyasının inşasında güç, eylemlilik ve olumsallığın rolünü vurgular.

Anlatılar terörist gruplar tarafından kimlik yaratmak, destek toplamak ve faaliyetlerini meşrulaştırmak için kullanılan araçlardır. Örneğin PKK terör örgütü için ölen terörist hikâyelerinin sembolik anlamları vardır çünkü tarihsel anlatılara, kültürel sembollere ve ideolojik klişelere atıfta bulunarak birleşik bir dünya görüşü yaratırlar. Özcü yöntemler bu hikâyeleri biz ve onlar ya da iyi ve kötü şeklinde basitleştirmeye çalışarak söylemsel oluşumlarda mevcut olan muğlâklık ve karmaşıklığı göz ardı edebilir. Buna karşın, inşacı teoriler terörist anlatıların izleyici kitlesi, bağlam ve stratejik hedefleri de içerecek biçimde çeşitli faktörlere bağlı olan sosyal inşa ürünleri olduğunu kabul eder. Terörist gruplar tarafından kullanılan söylemsel yöntemlerin analizi yoluyla, bu hikâyelerin temelinde yatan güç ilişkileri, ideolojik çatışmalar ve kimlik sorunları açıklığa kavuşturulabilir.

Terörist anlatıları analiz ederken inşacı bir tercih benimsemek öncelikle, ölen terörist hikâyeye yapılarının ardında yatan çeşitli anlamların ortaya çıkarılmasını mümkün kılarak örgütün ideolojisi ve kimliğinin tartışmalı karakterini açığa çıkarır. İkinci olarak, terörist anlatılarda belirli seslerin ve bakış açılarının nasıl ayrıcalıklı hale getirildiğini veya bastırıldığını göstererek, güç dinamiklerinin daha sofistike bir şekilde incelenmesini sağlar. Üçüncü olarak, düşünümselliği ve eleştirel öz-farkındalığı teşvik ederek araştırmacıların terörist anlatıları yorumlamadaki konumlarının ve yargılarının farkına varmasına yardımcı olur. Nihayetinde, anlamların dinamik ve her zaman tartışmalı olduğunu kabul ederek terör örgütünün nitel açılardan tartışma ve terörizmle mücadele için yorumsamacı bir alan yaratır.

1.2. Tarihsicilik veya Tarihselcilik

Sosyal bilim çalışmalarının amacı, büyük veya küçük ölçekli sosyal sistemlerden bireysel davranışlara kadar insan uygarlığının tüm yönlerini anlamak ve açıklamaktır. Sosyal bilimciler çeşitli konular ve yaklaşımlarla çalışsalar da araştırmaları her zaman tarihsel bağlamlara yerleştirilir. Çünkü sosyal olgular, tarihsel koşulların arka planında gelişir ve şekillenir. Sosyal bilimci, bir dizi tarihsel yaklaşım ve analitik araç kullanarak geçmiş ve bugün arasındaki ilişkileri araştırır. Araştırmacılar, karşılaştırmalı vaka çalışmaları, sözlü tarih görüşmeleri ve doküman arşiv analizi gibi tarihsel araştırma tekniklerini işe koşarak zaman içinde sosyal değişimin izlediği yolları takip edebilirler. Tarihsel yöntemlerin ve analitik araçların uygulanması yoluyla araştırmacı, sosyal dinamikleri şekillendiren gizli kalıpları, koşulları ve değişimleri ortaya çıkarabilir. Ayrıca araştırmacı, incelemelerini tarihsel bağlamlara oturtarak ele aldığı insan topluluğu, örneğin PKK terör örgütü ve onun süregelen gelişimi hakkında daha karmaşık ve tarihsel olarak derinleşmiş bulgulara ulaşabilir.

PKK terör örgütünün ölen hikâyelerini anlamak ve yorumlamak, bu hikâyelerin tarihsel sürecini de izlemeyi gerektirir. Bölücü terör örgütü hikâyeleri belirli tarihsel bağlamlarda yazmakta, dağıtmakta ve en önemlisi dönüştürmektedir. Dolayısıyla epistemolojik ve metodolojik alanın tarihsicilik ve tarihselcilik ayrışmasında bir seçim yapmak gerekli olmaktadır.

Erich Rothacker'e göre tarihsicilik (Historicismus), tarihsel olayların altında yatan kapsayıcı ilkeleri veya yasaları arayan pozitivist veya doğalcı bir tarih çalışma

yöntemidir. Tarihçiler, doğa bilimlerinden ilham alarak tarihsel süreçlerdeki nedensel bağlantıları ve düzenlilikleri tespit ederek insanlık tarihini öngörücü ve açıklayıcı bir şekilde kavramaya çalışırlar. Bu yaklaşım sıklıkla bilimsel titizliği, niceliksel analizi ve ampirik kanıtları bağlamsal duyarlılık ve hermenötik derinliğin önüne koyar. Öte yandan tarihselcilik (Historismus), tarihsel olguların bağlamsal özgüllüğünü ve indirgenemezliğini vurgular ve tarihsel çalışmaya daha yorumlayıcı veya hermenötik bir yaklaşımdır. Rothacker'e göre tarihselcilik, tarihsel yorumun öznel ve olumsal doğasını ve dilssel, sosyal ve kültürel ortamların tarihsel anlamı etkileme yollarını kabul eder. Tarihsel anlatıların yeniden inşası, orijinal kaynakların yorumlanması ve tarihsel farkındalığın kavranması, tarihsel bilişin öznel yönünü vurgulamak amacıyla tarihselcilik savunucuları tarafından öncelikli olarak ele alınmaktadır (Özlem, 2012: 229-232).

Tarihsicilik, pozitivist ve natüralist bakış açısıyla tipikleşen bir bilimsel araştırmada nedensel açıklama ve ampirik analize öncelik verir. Tarihsiciler, tarihsel olguların altında yatan evrensel yasaları veya ilkeleri ortaya çıkarma arayışlarında, tarihsel yorumlamanın bağlamsal özgüllüğünü ve öznel yönlerini sıklıkla görmezden gelirler. Terörist anlatılara yönelik tarihsicilik yaklaşımı, terörist kimlikleri ve ideolojileri etkileyen belirli tarihsel bağlamları ve ideolojik incelikleri göz ardı ederek bu karmaşık söylemleri evrenselleştirici çerçevelere veya nedensel açıklamalara indirgeyebilir. Tarihselcilik ise tarihsel süreçlerin bağlamsal farklılığını ve indirgenemezliğini vurgular. Yorumlayıcı ve hermenötik bir bakış açısidir. Terörist anlatı analizine yönelik tarihselci yöntem, araştırmacının terör örgütünün ideoloji, kimlik ve tarihsel bağlam arasındaki karmaşık ilişkilerini keşfetmesine olanak tanıyarak bu söylemsel yapıların içerdiği öznel unsurlara ve bağlamsal değişkenlere ışık tutabilecektir.

Doküman içerik analizi yapacak bu araştırmanın tarihselcilik tercihi, her şeyden önce, teröristlerin fikir ve kimliklerini etkileyen tarihsel ve kültürel arka planların anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Terörist anlatıları tarihsel ortamlarına yerleştirilerek sosyo-politik süreçler, ideolojik etkiler ve tarihsel miraslar arasındaki karmaşık etkileşimler açıklığa kavuşturabilecektir. İkinci olarak, bağlama ve tarihsel bakış açısının inceliklerine daha fazla hassasiyet gösterilerek terörist anlatıların karmaşıklığı daha derinlemesine müzakere edilebilecektir.

1.3. Nesnelcilik veya Özdüşünümsellik

Bir terör örgütünün anlam dünyasını ve kültürünü anlatıları aracılığıyla incelemek, zorlu bir dizi etik ve ama çok daha önemlisi epistemolojik mesele ortaya çıkarır. Tarafsızlık ve yansızlık arayan nesnellik arayışı ile eleştirel iç gözlem ve kişinin öznel konumunun tanınmasını gerektiren öz-düşünümselliği arasındaki çatışma, bu zorlukların temelinde yatmaktadır.

Epistemolojide, bilgi üretiminin doğasını anlamak kilit bir odak noktası olmuştur. Özdüşünümsellik ve nesnelcilik bu konudaki iki karşıt bakış açısıdır. Özdüşünümsellik bilginin oluşumunda öznel bakış açılarının ve düşünümselliğin etkisini vurgularken, nesnelcilik insan algısının dışında var olan nesnel bir gerçeklik olduğunu savunur. Kökleri pozitivist ve realist geleneklere dayanan nesnelcilik, insan algısından ayrı nesnel bir dünyanın varlığını ileri sürer. Bu bakış açısı, bilginin dünyanın temel yapısını yansıttığını, nesnel ve doğrulanabilir olduğunu savunur. Nesnelciliğe göre, gerçeklik bilenin dışında vardır ve akılcı analiz ve ampirik gözlem yoluyla anlaşılabilir. Doğal ve sosyal dünya hakkındaki nesnel gerçeklerin bu yöntemle güvenilir bir şekilde keşfedilebileceği düşünülmektedir. Özdüşünümsellik, nesnelciliğin aksine, bilginin oluşumunda düşünümselliğin ve öznel bakış açılarının etkisini vurgular. Bu yaklaşıma göre, bilenin konumlanmışlığı, önyargıları ve sosyal bağlamı bilgi sürecinde her zaman bir aracı görevi görür. Özdüşünümsellik, epistemik faaliyetleri yönlendiren ideolojilere, güç yapılarına ve varsayımlara karşı durarak bilgi üretim süreçleri hakkında eleştirel düşünmeyi savunur. Özdüşünümsel yöntemler, mutlak doğrular için çabalamak yerine bilginin çeşitliliğini ve olumsuzluğunu kabul eder, araştırma süreci boyunca yansıtma ve tartışmayı teşvik eder (Hamati-Ataya, 2014: 153-156).

Gerçekliğin doğasına ilişkin nesnelcilik ve özdüşünümselliğin altında yatan ontolojik varsayımlar farklıdır. Nesnelcilik, bilgiye yansıyan ve insan farkındalığı alanının dışında var olan bir dış gerçekliğin varlığını varsayar. Bu manada bir şeyin doğru olarak kabul edilebilmesi için önermeler ve nesnel gerçekler birbiriyle örtüşmelidir. Öte yandan özdüşünümsellik, bilginin nasıl üretildiğini ve olumsal olduğunu vurgulayarak kalıcı ve özerk bir gerçeklik fikrine karşı çıkar. Bilginin özneler arası ve perspektifsel olduğuna, ona sahip olanların sosyal koşullarından ve yorumlayıcı çerçevelerinden etkilendiğine inanır. Öte yandan epistemolojik

çerçevede nesnelcilik, dünyanın nesnel gerçeklerini belirlemede güvenilir yaklaşımlar olarak rasyonel akıl yürütme ve gözleme yüksek değer verir. Bilgi kavramı, kabul edilmiş teori ve gerçeklere dayalı, ilerlemeci ve birikimli olarak görülür. Öte yandan özdüşünümsellik, bilgi üretme sürecinde düşünümseelliğin, tartışmanın ve eleştirel sorgulamanın önemini savunur. Bu yönüyle bilgiyi, yeni bilgiler ve bakış açıları bağlamında değişime ve yeniden yorumlanmaya açık, geçici ve olumsal olarak görürler (Salzman, 2002: 806-808).

Nesnelciliği karakterize eden tarafsızlık ve yansızlık arayışı, bilgi yaratımının bağlamsal doğasını ve yorumlamayı etkileyen öznel faktörleri göz ardı etmektedir. Nesnelcilik bilimsel verilere ve nedensel teorilere ağırlık verirken, terörist hikâyelerinin nasıl üretildiğini ve algılandığını etkileyen tarihsel, sosyal ve kültürel ortamları öncelikli görmeyecektir. Dahası terör söylemlerini analiz ederken nesnelci bir bakış açısı benimseyerek egemen anlatıları tekrarlama ve önyargıları güçlendirme riskiyle karşı karşıya kalabilecektir. Öte yandan, özdüşünümsellik eleştirel içebakışa ve araştırmacının öznelliğinin, önyargılarının ve konumsallıklarının tanınmasına vurgu yapmaktadır. Özdüşünümsellik pratiği sayesinde araştırmacı, bakış açısının sınırlılıklarının veya ele aldığı konuda doğrudan taraf olmasının araştırmaya olası etkilerinin farkına varacaktır. Özetle, bir terörist örgütün hikâyeleri üzerinden o örgütün anlam dünyasını yorumlamaya bir araştırmacı için özdüşünümselliğin nesnelciliğin önüne geçmesi gerekir. Kendi öznelliğini ve konumsallığını kabul eden bir araştırmacı incelediği konuyu etik bütünlük ve epistemolojik titizlikle yorumlayabilir.

Bu çalışmayı yapan araştırmacı PKK'yı Türkiye Cumhuriyeti yasaları, çeşitli ülkeler ve uluslararası kuruluşlar gibi bir terör örgütü olarak tanımlamaktadır. Araştırmacı bu nedenle nesnellik veya objektiflik iddiasında değildir, ele aldığı sorunsal karşısında taraf olduğunun bilincindedir.

2. KAVRAMSAL TARTIŞMALAR

2.1. Kültür

Kültürü insanlar için önem arz eden, yaşamlarına anlam ve değer katan simge ve pratikler biçiminde tanımlamak teorik olarak mümkün ve bir ölçüde anlaşılabilir. Fakat kültür kavramı bilhassa kültür ve buradan kimlik politikalarının geçer akçe

sayıldığı 21. yüzyılda salt kuramsal çerçevede ele alınamayacak kadar genişlemiştir. Öncelikle hukuki ve devamında elbette siyasi karşılıkları olan kültür meselesi günümüzde siyasal yarışın, kültürlerin veya devletlerin kendini savunma hakkının ve terörizmle mücadelenin konusu olmaktadır. Bireyin hayatına değer katıyor olması kültürel pratiklerin ayrımsız iyi olduğu ve dahası kamusal alanda tanınması gerektiği anlamına gelmeyecektir. Örneğin bağımsızlık, ulusun birliği ve bütünlüğü, özgür yurttaşlık, ailenin kutsallığı gibi kavramlar devletin yaptırım gücü ile de korunan hukuki ve siyasal değerlerdir ve bu mealde kültürel taleplerin üstünde yer alabildiği görülmektedir.

Esas itibarıyla çoğunluk ve azınlık grupları karakterize eden değerler, normlar ve uygulamalara atıf yapan kültür mefhumu günümüzde etnik, dini, mezhepsel, bedensel veya diğer tercihlerin muhtelif kesişmeleri veya ayrışmalarıyla karmaşıklaşmıştır. Bu karmaşa hali kültürün anlaşılması ve tanımlanmasında da kendini göstermektedir. Yine de siyaset ve ahlak felsefesinin kültürü anlama çabalarını dört başlıkta toplamak olanaklıdır: Kapsayıcı grup olarak kültür, sosyal oluşum olarak kültür, anlatı/diyalog olarak kültür ve kimlik olarak kültür.

2.1.1. Kapsayıcı Grup Olarak Kültür

Kültür hakkında düşünmenin bir yolu, onu her şeyi kapsayan, hayatımızın her yönünü ya da çoğunu şekillendiren bir bütün olarak ele almaktır. Will Kymlicka'nın "toplumsal kültür" formülü kapsayıcı anlayışın öne çıkan örneğidir. Kymlicka'ya göre toplumsal kültür üyelerine hem kamusal hem de özel alanları kapsayan sosyal, akademik, dini, eğlence ve ticari alanlar da dâhil olmak üzere insan çabasının tüm alanlarında anlamlı yaşam tarzları sunar (Kymlicka, 1996: 76). Kymlicka'ya göre, canlı bir toplumsal kültür "seçim için bir bağlam" ya da insanların çevreyi ve sunduğu seçenekleri anlamlandırmak için ihtiyaç duydukları araçları sağlar. Benzer bir açıklama Michael Walzer tarafından da yapılmıştır; Walzer siyasi toplulukları, insanların "ortak anlamlar dünyası" ile birbirine bağlı olduğu "karakter toplulukları" olarak düşünmemizi önermektedir (Walzer, 1983: 28). Buna ek olarak, Avishai Margalit ve Joseph Raz'a göre, "kuşatıcı grupları" üyelerinin tercihlerini ve fırsatlarını büyük ölçüde etkileyen, benlik duyguları için sağlam bir temel oluşturan ve onlara kolay ve güvenli bir aidiyet duygusu veren bir kültür ile birlikte tanımlarlar (Margalit ve Raz, 1990: 448). Walzer, kültürel faktörlerin en temel kavramlara ilişkin

anlayışımızı bile nasıl şekillendirdiğini etkili bir şekilde göstermektedir: “Tek bir gerekli mal ve her zaman gerekli olan bir mal - örneğin gıda - farklı yerlerde farklı anlamlar taşır. Ekmek yaşamın asası, İsa'nın bedeni, Şabat'ın sembolü, misafirperverliğin aracı ve benzerleridir” (Walzer, 1983: 8).

Kymlicka, bireyin toplumsal kültürünü veya aynı anlama gelmek üzere "kişilik kimliğini" neden tehdit altında hissedebileceğine dair önemli bir sav öne sürmektedir: kültürel bir grubun siyasi, sosyal veya eğitim yapıları zayıfladığında, üyelerinin dünyayı anlamlandırmasına ve karar vermesine yardımcı olma yetenekleri de zayıflar. Margalit ve Halbertal güçlü bir toplumsal kültürün üyelerin "kişilik kimliğini" nasıl güvence altına aldığını tartışırken (Margalit ve Halbertal, 1994: 502) ve Walzer aynı yerde bunun "kolektif bilinç" oluşturmada ne kadar önemli olduğunu vurgularken, Kymlicka tehdit algısının da kaynağı olabilecek güçlü bir toplumsal kültürün sağladığı özgürlüğün altını çizmektedir (Kymlicka, 1996: 78). Bu akademisyenler çeşitli nedenlerle güçlü bir kültürün korunmasını desteklemektedir, ancak hepsi de özünde kültürün karar vermeye yardımcı olan ve üyelerin belirli kariyerler, eğitim yolları, aile yapıları ve çocuk yetiştirme gibi çeşitli seçeneklerin değerini anlamalarına yardımcı olan bir arka plan değer sistemini şekillendirdiği konusunda hemfikirdirler.

2.1.2. Sosyal Oluşum Olarak Kültür

Alan Patten'a göre, bir kültürün ortak sosyal oluşum deneyimi, o kültürün üyelerini tanımlar (Patten, 2014: 39). Kültürün bu "sosyal soy" teorisine göre, bir kültür, üyelerinin deneyimlediği "diğerlerine dayatılan biçimlendirici koşullardan farklı olan biçimlendirici koşullar kümesi" tarafından belirlenir (Patten, 2014: 51). Kültürel grupların üyeleri, ortak medya, eğitim alanları, diller ve tarihi gelenek ve hikâyeleri içerecek şekilde geniş bir şekilde tanımlanan ortak kurumları paylaşmanın bir sonucu olarak, dünyaya dair ortak bir bakış açısına sahip oldukları ve bazı varsayımlarının başkaları tarafından paylaşıldığı ya da en azından başkaları tarafından anlaşıldığı hissini geliştirirler. Bu perspektifte bir kültürün tarihsel yörüngesi vurgulansa da, tanımlayıcı normlarının, inançlarının ve uygulamalarının zaman içinde sabit kalması gerekli değildir. Tersine, ortak bir dizi biçimlendirici etkiye maruz kalmak, bireylerin tek tip bir değerler veya inançlar dizisi geliştireceğini garanti etmez, bu da içsel çeşitliliğe izin verir. Dünyanın nasıl

işlediğine dair yeterince ortak varsayıma sahip oldukları için kültürler, üyelerinin birbirlerini aynı çabanın işbirlikçileri olarak tanımlayabilmeye devam ederken anlamı tartışmalarına ve itiraz etmelerine izin verir (Patten, 2014: 52).

Patten'e göre kültürel grup üyelerinin tabi olduğu kurumlar, en azından "dışarıdan gelenleri sosyalleştirmek için çalışan kurum ve pratiklerden izole" oldukları için bir kültürü diğerinden ayırmaya yardımcı olur. Bu bakış açısına göre, üyelerin kimliklerini oluşturan kurumların başındaki bireylere büyük önem verilmektedir. Başka bir deyişle, üyelerin hem kendi deneyimlerini hem de gelecek nesillerin deneyimlerini derin şekillerde şekillendirebilmeleri için parçası oldukları kurumlar üzerinde yetki sahibi olmaları önemlidir. Bu sosyal oluşum üzerindeki kontrol reddedildiğinde o kültürün üyeleri acı çeker; baskı altında reddedildiğinde ise muhtemelen düzeltilmesi gereken bir adaletsizlik vardır. Patten ortak kültürel kurumlara boyun eğmenin paylaşılan deneyimini vurgulayarak, bir kültürü karakterize eden şeyin temel norm ve değerlerinin zaman içinde tutarlı olduğunu söylemez. Sosyal oluşumcu yaklaşıma göre kültür durağan bir varlık değildir. Bir kültürel grubun üyelerinin o gruba ait olduklarını düşünmeleri ve bu inançlarının ortak kültürel kurumlarla yaşadıkları ortak deneyimlere dayanması, grup için esas olan belirli geleneklerden daha önemlidir. Kültürel grubun kendisi dağılmadan, bu temel faaliyetler önemli ölçüde değişime uğrayabilir (Patten, 2014: 53-56).

2.1.3. Anlatı/Diyalog Olarak Kültür

Bu yaklaşımda bir kültürün üyelerine kalıcı ve değişmez bir varlık olarak yukarıdan "verilmediğinin" altını çizmek için, bir kültürün temel davranışlarının, değerlerinin ve geleneklerinin üyelerinden kaynaklandığını vurgulamak önemlidir. Bunun yerine, bir kültürün yaratıcıları özünde üyeleridir. James Tully'nin açıklamasına göre, kültürler üyeleri tarafından ve diğer insanlarla olan ilişkileri aracılığıyla sürekli olarak müzakere edilir, değiştirilir ve yeniden yaratılır (Tully, 1995: 11). Buna benzer şekilde Seyla Benhabib de kültürlerin anlatı bileşenini vurgulayarak, içeridekilerin geleneklerle, masallarla, ritüel ve sembollerle, kullandıkları alet ve araçlarla ve çok somut yaşam koşullarıyla tartışmalı da olsa paylaşılan anlatılar aracılığıyla kültürü deneyimlediklerine işaret eder (Benhabib, 2002: 5).

Üyeleri için bir kültür, aralarında anlaşmazlık olduğu ve temel bileşenleri üzerinde tartışmalar devam ettiği için daha az değerli değildir. Değişken ve dinamik bir kültürün korunması gerektiği düşüncesi paradoksal görünebilir; belki de koruma, bir kültürün bazı yönlerini zamanın belirli bir noktasında muhafaza ederek kaçınılmaz evrimini kasten durdurmayı gerektirir. Ancak bu görüşün savunucuları korumayı, kültürün müzakere edildiği, paylaşıldığı ve aktarıldığı ortamların, kültürün dışındaki güçlerin istenmeyen müdahalelerinden uzak, sağlam ve kapsayıcı bir şekilde sürdürülmesini sağlamak şeklinde anlamaktadırlar. Anlatı/diyalog görüşünde, sosyal oluşum olarak kültür yaklaşımına benzer şekilde, normlar ve uygulamalardan ziyade grup üyelerinin temel normları ve uygulamaları nasıl etkileyebileceğine odaklanılmaktadır. Bu görüş, bir kültürel grup içindeki asimetrik güç dağılımı endişesine de yanıt verme çabasıdır. Rita Dhamoon'a göre bir kültürün temel özelliklerinin üyeler arasında müzakere yoluyla belirlendiği yollara odaklanmak, aynı zamanda azınlık ve çoğunluk kültürlerinde bu müzakereler sırasında kimin sesinin duyulacağını şekillendiren güç yapılarına dikkat etme girişimidir (Dhamoon, 2006: 370-371).

Pek çok kültürel geleneğin örneğin kadınları dezavantajlı konuma düşürdüğü bir vakıadır, ancak bu durum anlatı/diyalog teorisyenlerinin her zaman bu geleneklere şüpheyile bakmasına yol açmaz. Bazıları bunu, görünürde baskı altında olan insanların kültürlerini hala takdir edebileceklerini ve daha az baskıcı normlar ve uygulamalar benimsemeleri için onları değiştirmeye çalışabileceklerini göstermek için bir şans olarak görmektedir. Örneğin, otorite konumlarında sıklıkla marjinalize edilmelerine rağmen, pek çok kadın kültürlerine saygı duymakta, bu da onları mesela boşanmak yerine adaletsiz uygulamaları ve normları değiştirmek için içeride çalışmaya teşvik etmektedir (Deveaux, 2006: 20-21). Kültüre ve içeriğine yönelik böylesi bir anlayış, çoğulculuğa gerçekten açık olan kamusal kültürleri desteklerken, aynı zamanda herhangi bir kültürel grubun ilkel normlarını, değerlerini ve uygulamalarını benimsemek için kullandığı müzakere süreçlerini savunur ve teşvik eder. Aynı zamanda bu süreçleri "demokratikleştirmek" için de çalışır (Lenard, 2016: 156-160). Bu garip savı somut olarak anlamak için Benhabib'in kültürlerin içeride nasıl deneyimlendiğine ve dışarıdan nasıl görüldüğüne dair kanaatine bakmak gerekir. İçeriden, katılımcılar geleneklerini, hikâyelerini, ritüellerini ve sembollerini,

araçlarını ve maddi yaşam koşullarını tartışmalı ve çekişmeli de olsa paylaşılan anlatılar aracılığıyla deneyimlerken, gözlemci büyük ölçüde dışarıdan veya tepeden "kültürlere birlik ve tutarlılık" empoze etmekten sorumludur (Benhabib, 2002: 5).

2.1.4. Kimlik Olarak Kültür

Bir kültürü ve üyelerini tanımlama sorununa getirilen çözümlerden biri, kültürel bir grubun parçası olmanın öznel yönüne odaklanmaktır. Kimlik odaklı kültür görüşü, kültüre mensup olanların kimliklerini değiştirme şeklinin kültürün önemli bir yönü olduğunu vurgular. Dahası, bu tür bir düşünce, kültürün birçok bireyin önemli bağlarının olacağı, ancak aynı zamanda onları çeşitli benzersiz şekillerde tanımlayacak bir şey olduğunu vurgular. Kültürü kimlikler üzerinden tanımlayan anlayış, mücadeleyi rakip grupların ortak kimlikleri açısından anlamının daha mantıklı olduğunu iddia etmektedir. Margaret Moore'un "Kuzey İrlanda'da Katolikler ve Protestanlar arasında derin bir bölünme olmasına rağmen, farklılıklar ne dini ne de kültürel" örneği bu yönüyle dikkat çekicidir (Moore, 1999: 35).

Kimlik odaklı bakış açısı, örneğin, temel özellikleri zaman içinde değişse ve daha geleneksel unsurlarından bazılarını katılmamayı tercih etseler bile insanların neden bir kültüre nominal bağlılıklarını sürdürdüklerini açıklayabildiğini öne sürmektedir. Dahası, Avigail Eisenberg'ün belirttiği gibi, çeşitli cinsel yönelim (LGBT) kimlikleri gibi açıkça kültürel olarak temellendirilmemiş kimlikler de bu anlayışa doğrudan uyum sağlayabilmektedir (Eisenberg, 2009: 20). Kimlikçi kültür savunusu, amacının, tam olarak hangi içeriğin kültürel açıdan uygun içerik olarak nitelendirileceğini tanımlama zorluğunu aşmak olduğu iddiasındadır. Kimlik siyasetinin egemen olduğu günümüzde azınlık kültürlerini inceleyen araştırmacılar genellikle birçok farklı grubun birçok farklı iddiada bulunduğunu ve bu grupların cinsel yönelim, ırk, etnik köken ve din gibi çok çeşitli ve benzersiz özelliklerle karakterize edildiğini gözlemlemektedir. İşte kimlik olarak kültür yaklaşımı da bu nedenle, kültür yerine kimliğe odaklanmanın tercih edilebilir olduğunu, çünkü kimliğin kültürden daha fazla zemini -dinsel, dilsel, cinsiyete dayalı, yerli ve kendini anlamının diğer sayısız boyutlarını- kapsadığını savunmaktadır (Eisenberg, 2009: 2).

2.1.5. Tartışma: Tarihsel Bir İnşa Olarak Kültür

Belirli bir insan grubunun ortak değerleri, inançları, gelenekleri, davranışları ve eserlerinin tümü o sosyallığın kültürüne dâhildir. Ancak kültürü anlamak, onu tanımlamaktan daha fazlasını gerektirir; kültürün nasıl yaratıldığına ve tarihsel bağlamlara nasıl yerleştirilebileceğine eleştirel olarak bakmayı da zorunlu kılar.

Kapsayıcı bir grup olarak kültür anlayışına göre kültür, belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan ve etnik köken, ülke veya din gibi sosyal belirteçlerle tanımlanan sınırlı ve uyumlu bir varlıktır. Bu kültür yaklaşımı, kültürü tüm grup üyelerinin paylaştığı sabit, değişmez bir şey olarak görerek özelleştirir. Böylelikle güç ilişkilerinin kültürel temsilleri nasıl şekillendirdiğini, kültürel anlam ve uygulamaların nasıl dinamik ve çekişmeli olduğunu dikkate almaz. Dahası, bireylerin ve alt grupların daha büyük kültürel oluşumlar içindeki eylemlerini göz ardı ederek hem kültürel sınırlar içinde hem de ötesindeki deneyim ve bakış açılarının çeşitliliğini gizler. Buna ek olarak, kapsayıcı grup olarak kültür yaklaşımının kültürü tarih dışı yorumlaması, kültürün üretimini ve dönüşümünü etkileyen tarihsel süreçleri ve koşulları göz ardı etmektedir.

Alan Patten'in "sosyal soy kültür" yaklaşımı, paylaşılan deneyimlerin kültür üzerindeki etkisini vurgulayarak, bireylerin ve grupların kültürel kimliklerini aktif bir şekilde yaratma ve müzakere etme eylemliliklerini küçümsemektedir. Ayrıca, belirli bir sosyal oluşum içinde var olan farklı kanaat ve deneyimleri önemsememekte ve bu da homojenleştirilmiş bir kültür anlayışına yol açmaktadır. Dahası, Patten'in toplumsal oluşumu vurgulayan tanımı kültürel kimliklerin muğlak ve tartışmalı karakterini dikkate almamaktadır. Kültür, paylaşılan deneyimlerin bir sonucu olmanın yanı sıra sürekli anlam yaratma, müzakere ve çekişme süreçleriyle şekillenir. Patten'in bakışı bir toplumdaki insanların ve grupların kültürel kimlikleri yeniden tanımlama ve bunlara itiraz etme biçimlerini de yok saymaktadır. Yine bu yaklaşım, tarihsel güçlerin ve olayların zaman içinde kültürel oluşumları etkileme biçimlerini de görmez. Dolayısıyla Patten'in öncülük ettiği sosyal oluşum teorisi, tarihsel olumsuzlukları ihmal ederek, kültürel değişim ve olası uyumlaşmaların karmaşıklığını hesaba katmayan tarih dışı bir kültür anlayışı sunmaktadır.

Kültürel anlamlar ve kimlikler önemli ölçüde anlatılar yoluyla şekillenir. Ancak Seyla Benhabib'in vurguladığı ritüel, sembol ve verili yaşam koşulları gibi

anlatı bileşenleri kültürlerin nasıl oluştuğunu tek başına belirleyemez. Anlatıların yaratılması ve yayılmasını etkileyen sosyal yapılar ve güç ilişkilerinin hepsi kültür üzerinde etkili olabilir. Anlatı ve diyalog olarak kültür tezi kültürel gelişmeleri şekillendiren daha geniş maddi ve sosyal ortamları göz ardı etmektedir. Daha vahim olmak üzere, anlatı-kültür tezinin savunulan hali kültürün içindeki geri ve ilkel norm ve uygulamaları müzakerecilik adına kutsar duruma düşmektedir. “Demokratikleştirmek” veya dışarıdan “kültürel birlik ve tutarlılık” salık vermek gözlemcilerin arkaik değerlere karşı pasif kalmasıdır ve bu çağdaş değerlere, evrensel insan haklarına ve onuruna uygun bir tercih değildir. Kültürel görecelik, her insanın sırf insan olduğu için sahip olduğu özsel haklarını ortadan kaldırmaz. Kültürel duyarlılık adı altında, insanlığın ulaştığı ilerleme düzeyine karşıt olan, geri kalmış kültürel geleneklere pasif bir şekilde tanıklık etmek ancak ve ancak acıları uzatacaktır. Temel insani bakış, kültürel muhalefete rağmen insan onurunun aktif bir şekilde desteklenmesi olmalıdır.

Kültürü kimliklere indirgeyen yaklaşımlar, savunduğunun aksine kültürü bir dizi statik ve özelleştirilmiş tipolojilerle sınırlandırmaktadır. Kültür, yerleşik kimlik kategorilerinin yanı sıra sosyal etkileşimler, güç dinamikleri ve tarihsel koşullar tarafından da biçimlenir. Kimlik politikaları, çağdaş yurttaşlık erdemini ve kamu yararı değerlerini aşındırma ve toplum üyeleri arasına muhtelif çizgiler çekerek bireyi atomlaştırmaktadır. Kimlik politikaları, belirli grup kimliklerine yurttaşlık görevlerinden daha fazla öncelik vererek toplumsal bölünmeyi ve kabileciliği şiddetlendirmektedir. Bu durum, sağlam bir demokrasi için hayati önem taşıyan vatandaşlık ve dayanışma bağlarını aşındırmaktadır. Kimlik siyaseti, vatandaşları demokratik bir topluluğun bileşenleri olarak birbirine bağlayan ortak çıkarları ve değerleri yok saymaktadır. Kavgacı ve hasmane kimlik siyasetinin aksine, özgür yurttaşlar işbirliği yapar ve konuları akılcı bir şekilde tartışırlar. Yurttaşlar ulusun ortak yararını kısmi çıkarların üzerinde tutarak acil sosyal ve siyasi krizlere kapsayıcı ve kalıcı cevaplar bulmaya yönelirler. Kimlikçilik bunun tersine, hayal edilen kimlik sınırları ötesinde iletişim ve işbirliğini engelleyerek toplumdaki sosyal adalet, anlayış ve dayanışmayı ilerletme girişimlerini sekteye uğratmaktadır.

Sosyal etkileşimler, dil, semboller ve kurumların tümü, kültürel anlamların ve uygulamaların devam eden inşasında ve müzakeresinde rol oynar. Kültür dinamiktir

ve hem bireylerin hem de grupların katıldığı sürekli anlam oluşturma ve kimlik inşası süreçleri nedeniyle sürekli değişir. Bu çalışma terör örgütünün içinde ve etrafındaki güç ilişkilerinin kültürel anlatıları ve temsilleri nasıl şekillendirdiğine dikkat çekmekte, PKK terör örgütünün hedef kitlesindeki insanlara inançlarını ve anlamlarını nasıl dayattıklarını vurgulamaktadır. Ayrıca, inşacı bir bakış açısı benimseyerek, insanların ve toplulukların kültürel normları ve kimlikleri oluşturma ve bunları dönüştürme konusundaki failliğini kabul etmektedir.

Kültürün tarihsel doğası, kültürel pratiklerin ve anlamların bir tarihsel temele sahip olduğunu iddia eden tarihselcilik tarafından vurgulanmaktadır. Her kültür, belirli bir dönemdeki tarihsel olaylar, sosyal yapılar ve kültürler arası etkileşimler tarafından oluşturulur. Bu çalışma kültür kavramını tarihsel bağlamına yerleştirerek PKK terör örgütünün kültürel gelişimini ve bu gelişim içindeki süreklilikler, kesintiler ve uyumlaşmalarını daha iyi anlamaya çalışmıştır.

Araştırmacının kendi bakış açısının taraflılığını ve bu mealde sınırlarını kabul etmesi özdüşünümsellik olarak bilinir. Bu çalışma PKK terör örgütü karşısındaki konumunu belirlemiştir. Ancak inşacılık, tarihselcilik ve özdüşünümsellik prizmaları aracılığıyla kültür, dinamik ve çok yönlü bir varlık olarak görülebilir. Araştırmacı kültürün toplumsal yaşamı ve insan deneyimini şekillendirmedeki rolünü; kültürün insanların bir yaratımı olduğunu, tarihselleştirerek anlaşılabilirliğini ve araştıran olarak kendisinin eleştirel analize tabi bulunduğunu kabul etmektedir. PKK terör örgütünün anlatıları üzerinden örgütün kültürünü yorumlamayı hedefleyen araştırmacı inşacı, tarihselci ve özdüşünümsel bakış açılarının bir bütün olarak değerlendirilmesiyle sorunsalını daha iyi kavrayabileceğini savunmaktadır.

2.2. Anlatı

Kişisel anılardan geniş kapsamlı tarihsel anlatılara, edebi başyapıtlardan gündelik etkileşimlere kadar insan deneyiminin her yönü anlatılarla doludur. Tarih boyunca anlatılar anlam aktarmak, kimlikleri şekillendirmek ve sosyal bütünlüğü teşvik etmek için kullanılmıştır. Bu durum hem eski sözlü geleneklerde hem de çağdaş multimedya platformlarında açıkça görülmektedir. Fakat anlatı kavramı üzerinde uzlaşmış bir tanım ve dahi bir çerçeve bulunmamaktadır. Nitekim ayrı bir akademik disiplin olarak ortaya çıkan Anlatı Teorisi, antropoloji, psikoloji, edebiyat

alışmaları ve felsefe gibi çeşitli entelektüel alanlardaki birbirine değenveya değmeyen çabaların dağınık bir toplamıdır (Fludernik, 2009: 9-10).

Bir başlangıç olarak anlatıyı, edebi teori, dilbilim, psikoloji, antropoloji ve diğer alanların iğörülerden yararlanarak olayların, deneyimlerin ve duyguların anlamlı bir ereve içinde sıralı olarak düzenslenmesini gerektiren bir iletişim ve temsil tarzı olarak nitelendirebiliriz. Kavramı daha açık olarak yorumlayabilmek için öncelikle farklı disiplinlerin anlatıya bakış açılarına kısaca değinilecektir. Fakat araştırmacı anlatıyı anlamak için tarihsel bir seyir sunmanın gerekli ve daha geçerli olacağı görüşündedir. İkincil alt başlıklar olarak antik dönem filozoflarından günümüze dek anlatının doğasına ve bilgisine dair tarihselci ve inşacı bir kronoloji çizilecektir.

2.2.1. Farklı Disiplinlerin Anlatı Yaklaşımları

2.2.1.1. Edebi Teori

Anlatılar edebi teoride sıklıkla tiyatro, epik şiir, kısa öykü ve kitap gibi türleri içeren edebi formlar olarak nitelendirilir. Çeşitli edebi türlerdeki anlatıların inşası ve alımlanmasını inceleyen edebi teoride, olay örgüsü, karakter, ortam ve konu etkileşime girerek bir hikâye oluşturur. Temel olarak hikâye anlatımı, okuyucunun ilgisini çeken ve güçlü duygular uyandıran deneyimlerin, olayların ve duyguların mantıklı ve anlamlı bir düzende tasvir edilmesini gerektirir. Anlatı sesi, anlatı mesafesi ve anlatı güvenilirliği gibi kavramlar, E. M. Forster ve Wayne C. Booth gibi akademisyenlerin anlatı edebiyatını diğer söylem türlerinden ayıran strateji ve uygulamalara ilişkin analizlerinde vurguladıkları unsurlardan bazılarıdır. Edebiyat çalışmalarında anlatı teorisi ayrıca metinlerarasılık, meta-anlatılar ve anlatı düşünömselliğini araştırmış, yazarlık ve okur tepkisi hakkındaki yerleşik fikirleri sorgulamıştır.

20. yüzyılın başlarında yaşamış İngiliz romancı ve deneme yazarı E. M. Forster, anlatıya hümanist bir yaklaşım getirerek hikâye anlatımının ahlaki ve duygusal yönlerini vurgulamıştır. Forster, 1927 yılında yayınlanan "Aspects of the Novel" adlı çalışmasında anlatı tekniğinin temel bileşenlerini (olay örgüsü, karakter, mekân ve tema) ana hatlarıyla belirtirken, anlatı tercihlerinin daha derin ahlaki ve psikolojik sonuçlarını araştırmıştır. Forster'ın "düz" ve "yuvarlak" karakterler

arasında yaptığı ayırım, karakterlerin basit stereotiplerden karmaşık, çok yönlü insanlara doğru geliştiğini savunarak anlatı psikolojisini analiz etmiştir. Ayrıca, karakter tasvirlerinin okuyucu katılımını ve ahlaki empatiyi nasıl etkilediğini göstererek yazarları anlatı tasvirlerinde özgünlük ve empatiyi hedeflemeye çağırmıştır (Forster, 1985).

Amerikalı retorikçi ve edebiyat eleştirmeni Wayne C. Booth, anlatıyı etik ve retorik açıdan incelemiştir. Booth, çalışmalarında anlatının okurların algılarını, tutumlarını ve yargılarını nasıl etkilediğini vurgulamış ve hem yazarların hem de okurların ahlaki yükümlülüklerini vurgulamıştır. Booth'un "ima edilen yazar" kavramı, yazarların örtük ya da bilinçsiz de olsa anlatmayı seçtikleri hikâyeler aracılığıyla her zaman kendi görüşlerini, kanaatlerini ve etik anlayışlarını aktardıklarını savunarak anlatı perspektifinin ahlaki yönüne dikkat çekmektedir. "Güvenilmez anlatıcı" kavramıyla da anlatı otoritesi ve bakış açısını eleştirel bir biçimde ele alarak okur güveni ile anlatının güvenilirliği arasındaki bağlantıyı sorgulamıştır (Booth, 2008).

2.2.1.2. Antropoloji

Anlatılar kültürel geleneklere, ritüellere ve uygulamalara yerleşmiştir ve nesiller arasında paylaşılan değerleri, dünya görüşlerini ve inançları aktarma işlevi görürler. Anlatının antropolojik ve folklorik bağlamlarda ele alınışı, onun kültürel ifade ve aktarım için bir araç olarak işlevini vurgular. Mitlerde, ritüellerde ve sözlü geleneklerde gömülü olan kültürel anlamlar, Clifford Geertz ve Victor Turner gibi akademisyenler tarafından incelenmiş ve anlatının sosyal normların, dünya görüşlerinin ve kolektif kimliklerin oluşumundaki önemine dikkat çekilmiştir. Anlatı biçimlerinin kültürel ayırt ediciliği, sosyal etkileşimlere ve güç dinamiklerine aracılık etme biçimleri, farklı kültürlerdeki hikâye anlatma faaliyetlerinin etnografik incelemeleri ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Yorumsamacı antropolog Clifford Geertz, kültürel anlatılarda örülü sembolik anlamları kavramada zengin betimlemenin değerini vurgular. Geertz, kültürün, insanların dış dünyayı anlamlandırmak için kullandıkları bir semboller sistemi olarak hizmet ettiğini iddia eder. Ona göre anlatı, bu sembollerin aktarılması, yorumlanması ve tartışılmasında çok önemli bir rol oynar. Geertz, kapsamlı antropolojik araştırmalarıyla anlatının belirli kültürel bağlamlardaki sosyal normları, kolektif

inançları ve değerleri hem yansıtmaya hem de etkileme biçimlerine ışık tutmaktadır (Geertz, 2017).

Victor Turner'ın ritüel ve performans üzerine yaptığı çalışmalar, anlatının sosyal drama ve kültürel değişimdeki önemini vurgulayarak anlatıya farklı bir bakış açısı getirmektedir. Turner, ritüel performansın toplumsal hiyerarşilerin anlık olarak askıya alındığı, alternatif toplumsal kimlik ve dayanışma biçimlerinin ortaya çıkmasına olanak tanıyan liminal alanları nasıl yarattığını araştırmıştır. Turner'ın "communitas" terimi, ritüel performansları boyunca gelişen eşitlik ve grup uyumu hissine atıfta bulunur; bu anlar genellikle derin duygusal karşılaşmalar ve aydınlatıcı farkındalıklarla birlikte zuhur ederler. Victor Turner'a göre bilhassa dinamik ve çekişmeli sosyal bağlamlarda, anlatının ritüel performansı sosyal kimliklerin, güç ilişkilerinin ve kültürel değerlerin ifade edilmesi ve yeniden müzakere edilmesi için bir araç görevi görür (Turner, 1982; Turner, 2011).

2.2.1.3. Dilbilim

Hikâye anlatımını destekleyen dilsel ve söylemsel çerçeveler, anlatıya yönelik dilbilimsel yaklaşımların ana odak noktasıdır. Anlatıların, odaklanma ve gömme gibi anlatı tekniklerinin yanı sıra zaman, görünüş ve kiplik gibi dil unsurlarından etkilenen konuşma örnekleri olduğuna inanılır. Dilbilimin bir dalı olarak anlatı analizi, hikâyelerin biçimsel özelliklerinin yanı sıra çeşitli durumlarda nasıl oluşturulduklarını, anlaşıldıklarını ve yönlendirildiklerini inceler. Teun A. van Dijk ve Michael Toolan gibi akademisyenler anlatı söyleminin dilsel bileşenlerinin yanı sıra çeşitli anlatı tekniklerini inceleyen çalışmalar ortaya koymuşlardır.

Anlatı söyleminin oluşturulmasında sosyal yapılar, bilişsel süreçler ve söylem teknikleri arasındaki etkileşim, Teun A. van Dijk'ın anlatıya sosyo-bilişsel yaklaşımıyla vurgulanmaktadır. Van Dijk, güç, ideoloji ve kimlik gibi sosyal yapıların anlatı metninin oluşturulmasını ve algılanmasını nasıl etkilediğini incelemektedir. Şema aktivasyonu, çıkarım oluşturma ve zihinsel model yaratma gibi anlatı anlamaya dâhil olan bilişsel süreçler, Van Dijk'ın sosyo-bilişsel söylem analizi modeli tarafından özetlenmiştir. Van Dijk, ampirik çalışma ve eleştirel analiz yoluyla, belirli sosyo-kültürel bağlamlarda, anlatı söyleminin sosyal eşitsizlikleri, ideolojik önyargıları ve kültürel normları nasıl hem yansıttığını hem de yeniden ürettiğini göstermektedir (Dijk, 2009).

Hikâye anlatımında kullanılan dilsel yapılar, anlatı araçları ve söylem yöntemleri Michael Toolan'ın dilbilimsel anlatı çözümlemesinin ana konusudur. Toolan, zaman, görünüş, kiplik ve anlatı bakış açısı gibi dilsel unsurların anlatı tutarlılığı ve anlamı yaratmaya nasıl yardımcı olduğunu incelemiştir. Hem nitel hem de nicel teknikler kullanan Toolan'ın anlatı analizine külliyat temelli yaklaşımı, anlatı metinlerinde yinelenen temaları ve üslup farklılıklarını tanımlar. Toolan, derinlemesine dilbilimsel analiz yoluyla odaklanma, anlatı yerleştirme ve anlatı ilerlemesi gibi anlatı tekniklerini inceleyerek anlatı metnlerinin okuyucuların dikkatini çekme, duygularını uyandırma ve tematik ilgiyi ifade etme biçimlerini ortaya koymuştur (Toolan, 2005; Toolan, 2009).

2.2.1.4. Anlatıbilim

Anlatı yapısı ve işlevini incelemeye adanmış bir disiplin olarak anlatıbilim, yapısalcı ve biçimci çerçevelere dayanan anlatı tanımları üretmiştir. Vladimir Propp ve Claude Lévi-Strauss gibi yapısalcılar, halk hikâyeleri ve mitlerde tekrar eden kalıpları ve arketipleri tespit ederek evrensel anlatı gramerleri ve tipolojileri önermişlerdir. Rus biçimciliği ve Prag Okulu tarafından örneklenen biçimci yaklaşımlar, olay örgüsü, karakter, ortam ve bakış açısı dâhil olmak üzere anlatı metnlerinin biçimsel özelliklerini vurgulamıştır.

Halk masalları üzerine yaptığı yapısal incelemelerle tanınan Rus halkbilimci Vladimir Propp, tanınmış kitabı "Morphology of the Folktale"i 1928 yılında yayımlamıştır. Propp, çeşitli halk masallarında ortak olan otuz bir anlatı işlevini tanımlayarak halk masallarını yapısal bir tipoloji içinde kategorize etmiştir. Bu roller arasında kahramanın kaçışı, kötü adamın takibi ve kahramanın dönüşü gibi olaylar yer alır ve bunların hepsi önceden belirlenmiş bir anlatı olayları dizisini takip eder. Propp'un anlatıya yapısalcı yaklaşımı, halk hikâyelerinin evrensel bileşenlerini ve amaçlarını vurgulayarak, kültürel ve tarihsel bağlamları kesen altta yatan kalıpları ve arketipik motifleri ortaya çıkarır. Propp, anlatı metinlerini temel bileşenlerine ayırarak, hikâye anlatımının karmaşık yapısını ve kültürel değerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır (Propp, 1968).

Öncü antropolog Claude Lévi-Strauss, yapısalcı analizi mitik kalıpları ve kültürel anlatıları içerecek şekilde genişletmiştir. Lévi-Strauss, çeşitli kültürel mit ve ritüellerde tekrar eden ikili karşıtlıklar ve yapısal kalıplar tespit etmiş ve bu yapıların

temel bilişsel süreçleri ve sembolik anlamları yansıttığını öne sürmüştür. "Pişmişe karşı çiğ" ikilemi gibi mitolojik çerçeveleri örnek olarak kullanan Levi-Strauss, kültürel anlatıların doğaya karşı kültür, ölüme karşı yaşam ve kaosa karşı düzen gibi temel insan deneyimi kategorilerini nasıl somutlaştırdığını ve ilettiğini gösterir. Lévi-Strauss, mitlerin yapısal düzenini inceleyerek insan düşüncesinin ve kültürel ifadenin altında yatan temel bilişsel mekanizmaları anlamaya çalışmıştır (Lévi-Strauss, 1979; Lévi-Strauss, 2009).

2.2.1.5. Psikoloji

Psikoloji alanında hikâye anlatımı, bireysel deneyimleri düzenlemek ve analiz etmek, otobiyografik hatıralar oluşturmak ve benliğin çeşitli yönlerini uyumlu yaşam anlatılarında birleştirmek için önemli bir yöntem olarak görülmektedir. Anlatısal kimlik teorisine göre, insanlar hayatlarını anlamlandırmalarına yardımcı olacak kişisel anlatılar yaratırlar. Bu anlatılar, hayatın karmaşıklığı ve belirsizliği arasında süreklilik, netlik ve anlam sağlar. Jerome Bruner ve Dan P. McAdams'ın anlatı psikolojisi çalışmalarında gösterildiği üzere, otobiyografik bellek oluşturma, benliğin birçok yönünün tutarlı yaşam hikayelerine entegre edilmesi ve kişisel deneyimlerin düzenlenmesi ve yorumlanması anlatılarla mümkün kılınmıştır. Michael White ve David Epston, insanların yaşam öykülerini yeniden çerçevelendirmelerine ve psikiyatrik acılarını ele almalarına yardımcı olmak için öykü anlatma stratejilerini kullanan anlatı terapisini geliştirmişlerdir.

Bilişsel psikolojinin öncülerinden Jerome Bruner, insan deneyiminin yapılandırılması ve anlaşılmasında anlatının önemini vurgulayan anlatı inşası yaklaşımını ortaya koymuştur. Bruner, öykünün anlam yaratmak, bilgiyi sınıflandırmak ve kimlik oluşturmak için etkili bir çerçeve sunduğunu iddia eder. Bruner'in anlatı inşacılığına göre, insanlar yaşamlarını anlamlandırmak için deneyimlerine tutarlılık, süreklilik ve önem kazandıran anlatılar yaratır ve yorumlar. İnsanlar anlatı yoluyla anlam yaratma eylemlerine katılarak başkalarına, kendilerine ve çevrelerine ilişkin algılarını oluştururlar (Bruner, 1986; Bruner, 2002).

Kişilik psikologu Dan P. McAdams, insanların zaman içinde biyografik anlatılarını nasıl oluşturduklarına ve değiştirdiklerine odaklanan anlatısal kimlik teorisini çerçevelemiştir. McAdams, anlatının kimlik, motivasyon ve esenlik oluşturmada oynadığı psikolojik rolleri araştırmaktadır. McAdams'ın anlatısal kimlik

teorisine göre, insanlar çeşitli deneyimleri, değerleri ve hedefleri içeren yaşam öykülerini, bir benlik duygusu oluşturmalarına yardımcı olan mantıklı ve anlamlı anlatılar halinde oluştururlar. Yaşam öyküleri, kişinin geçmiş, şimdiki ve gelecekteki benliklerini anlaması için bir çerçeve sunar ve kişisel anlam deposu olarak işlev görür (McAdams, 1997).

Özcü gerçeklik ve kimlik anlayışlarını sorgulayan ve insan deneyiminin nasıl esnek ve bağlama bağımlı olduğunu vurgulayan sosyal inşacı ve postmodern teoriler, Michael White ve David Epston'ın anlatı terapisi için teorik temel olmuşlardır. Anlatı terapisi, dili anlam yaratma ve kimlik inşası için temel bir araç olarak kullanarak baskın söylemlerin hem bireysel hem de kolektif anlatıları nasıl şekillendirdiğini vurgular. Jacques Derrida ve Michel Foucault gibi postyapısalcı düşünürlerin fikirlerinden yararlanır. Sorunların dışsallaştırılması, yani sorunun kendi anlatısı olan ayrı bir şey olarak görülmesi ve kişinin kendisinden uzaklaşması, anlatı terapisinin temel bir bileşenidir. Sorunları dışsallaştırarak, danışanlar kimliklerini ve deneyimlerini şekillendiren hâkim anlatıları sorgulayabilir, farklı bakış açıları ve fırsatlar için alan yaratabilirler. Sorunlarla yüklü kimlikleri ve deneyimleri sorgulayan alternatif anlatıları işbirliği içinde yaratmayı ve yeniden yapılandırmayı gerektiren hikâyeleri yeniden yazma eylemi, anlatı terapisindeki bir diğer temel fikirdir. Danışanlar, terapötik görüşmeler yoluyla yeni anlamlar, perspektifler ve olasılıklar keşfederek yaşam öyküleri üzerinde yeniden yetki ve yazarlık kazanmaya teşvik edilir (White ve Epston, 1990).

2.2.2. Anlatının Doğası Ve Bilgisine Tarihselci Bakış

Çeşitli disiplinlerin farklı bakış açıları, kültürel incelikleri ve anlatı formlarının tarihsel gelişimini göz ardı eden parçalı anlatı anlayışlarına yol açmaktadır. Tarihsel ortamlar ve hikâye formları arasındaki dinamik etkileşim, anlatıya tarihselci bir bakış açısıyla yaklaşıldığında anlamlı olacaktır. Araştırmacı, anlatı pratiklerinin tarihsel ve kültürel gelişimi sayesinde, hikâye anlatımının temaları, teknikleri ve hedeflerindeki eğilimleri, değişimleri ve sürekliliği tespit edebilir. Örneğin, tarihsel sözlü geleneklerin incelenmesi, hikâyelerin toplumsal değerleri aktarmak ve kültürel bilgiyi korumak için nasıl anımsatıcı araçlar olarak işlev gördüğünü gösterirken, on sekizinci yüzyılda romanın yükselişi bireysel öznellikler ve sosyo-ekonomik dönüşümlerdeki daha geniş değişiklikleri yansıtır.

Tarihselci bir yaklaşım aynı zamanda hikâye biçimlerinin zaman ve coğrafya içinde nasıl esnek ve uyarlanabilir olduğunu da vurgular. Hikâyelerin aktarımı zaman içinde yazılı el yazmaları ve sözlü destanlardan dijital hikâye anlatıcılığı ve transmedya anlatılarına kadar pek çok biçim almıştır. Bu hikâye anlatımı biçimleri teknoloji, iletişim ve kültürler arası anlayıştaki ilerlemelerin bir izdüşümüdür. Araştırmacı, anlatıları ve anlatının doğası ve bilgisine dair tartışmalardaki dönüşümleri tarihsel ortamlarına yerleştirerek metin, bağlam ve izleyici alımlaması arasındaki karmaşık ilişkiyi daha derinlemesine anlayabilir. Bu yaklaşım, araştırmacının disiplinlere ilişkin sınırları aşmasına ve anlatı anlayışlarını şekillendiren altta yatan mekanizmaları ortaya çıkarmasına olanak tanır (Ricœur, 2009: 175-182).

Antropoloji, psikoloji ve edebiyat çalışmaları gibi alanlar anlatının belirli yönlerine ilişkin içgörülü analizler sunsa da sınırlı kapsamları olgunun basitleştirilmiş veya özelleştirilmiş yorumlarına yol açmaktadır. Örneğin, edebi teori akademisyenleri, edebi eserlerin yaratılması ve alımlanmasını şekillendiren sosyo-tarihsel koşullar üzerinde yeterince düşünmeden anlatı kalıplarına ve metin analizine güçlü bir vurgu yapmaktadırlar. Benzer bir şekilde, psikologlar da bireysel biliş ve anlatı kimliği inşasına odaklanmak adına anlatıların yaratılması ve yorumlanması üzerindeki daha geniş kültürel etkileri göz ardı edebilmektedirler. Disipline özgü silolar da disiplinler arası iletişim ve işbirliğini engelleyerek anlatı üzerine yapılan akademik araştırmaların genişliğini ve derinliğini azaltmaktadır. Araştırmacılar disipline özgü açıklamalara öncelik verdiklerinde çeşitli kültürel, zamansal ve mekânsal ortamlardaki anlatı pratikleri arasındaki bağlantıları gözden kaçırma tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Bu durum, anlatı teorisindeki ve anlatının kendisindeki geniş kalıpları ve eğilimleri belirleme kapasitelerini sınırlayabilir. Öte yandan tarihselci bir yaklaşım, çeşitli disiplinlerden gelen bilgiyi bütünleştirir ve kapsamlı bir anlatı anlayışına olanak verecek biçimde daha geniş tarihsel çerçeveler içine yerleştirir. Anlatıyı statik bir araştırma nesnesi olarak görmek yerine, değişen sosyo-kültürel dinamikler, teknik ilerlemeler ve ideolojik akımlarla şekillenen dinamik bir olgu olarak anlamak ve yorumlamak gerekir.

2.2.2.1. Antik Dönem ve Aristoteles'in "Poetika"sı

Antik çağın bilinen en eski hikâyesi olan Homeros destanı, hikâye anlatımının amaçlarına ilişkin daha sonraki tüm analizler için bir standart oluşturmuştur.

Çoğunlukla neşeli bir eğlence biçimi sergilese de antik destanlar aynı zamanda uygun veya uygunsuz davranış modellerinin gösterimi olarak da hizmet etmiştir. Geleneksel anlatı kavramlarının çoğu, hikâye anlatımının öğretici rolüne yapılan bu vurguya dayanır (De Jong, 2010).

Felsefede ise anlatıları öğretilerini kaleme almış hemen ilk filozofta görmekteyiz. Batı felsefesinin günümüze ulaşan en eski metni olan Anaksimandros'un fragmanında, "Var olan şeylerin varlıklarını aldıkları kaynak, aynı zamanda zorunluluk gereği yok olduklarında geri döndükleri kaynaktır; çünkü Zaman'ın düzenine göre adaleti sağlarlar ve adaletsizliklerini birbirlerine telafi ederler" denmektedir. Bu adalet anlatısını Anaksimandros, var olan her şeyin kozmolojik ölçeğine uygular (Freeman, 1987: 19). Devamında Parmenides bir adım daha ileri giderek felsefi düşüncenin, özellikle de diyalektik akıl yürütmenin temellerini bir şiir formunda ortaya koymuştur. Ki bu, günümüze kadar devam eden felsefi anlatı örneklerinin başlangıcı sayılmaktadır (Freeman, 1987: 41-46).

Platon, anlatı formunun ilk kapsamlı tarihsel analizini yapan kişi olarak kabul edilir (MÖ 429-347). Devlet'in üçüncü kitabında Platon, ütöpik devletin liderleri olan Muhafızların eğitimini ele alır. Platon'un sözcüsü Sokrates, tüm anlatıların iki bölümden oluştuğunu açıklar: konuşmalar (Yunanca: *mimesis*) ve konuşmalar arasındaki bölümler (Yunanca: *diegesis hapse*). Diegetik kısımlarda şair kendisi olarak konuşurken, mimetik kısımlarda "sanki başka biriymiş gibi" (karakterlerden biri) konuşur. Bu, Platon'da edebiyatın zararlı etkisini göstermeye ve sonunda edebiyatın çoğunu devletinden sürgün etmesine hazırlanmaya hizmet eder (De Jong, 2010). Platon eleştirilerinin çoğunu hikâye anlatımının mimetik unsurlarına yöneltir. İlk argümanı felsefi niteliktedir: edebi yazılarda bulunan *mimesis*, kopyanın kopyasıdır ve dışımızdaki dünya zaten ideal Formların bir kopyası olduğu için felsefi gerçeklikten daha kopuktur. İkinci argümanı ise ahlakçıdır: *mimesis* zararlı bir tekniktir çünkü Platon'a göre edebiyattaki karakterlerin çoğu hoş olmayan şeyler söylediği için okuyuculara edebi figürlerin ahlaksızlığını bulaştırabilir. Dolayısıyla Platon, amacı teorik olmaktan ziyade pratik olsa da anlatıbilimin temel sorunlarından birini, yani kip sorununu ortaya atmıştır (Genette, 1990: 162-163).

Ancak Platon'un öğrencisi Aristoteles, Poetika'nın 9. bölümünde, tragedyanın -özellikle de dramının anlatı şiirinin- tarihten daha felsefi olduğunu, çünkü tarihin

tikellerinden ziyade evrensel olanla ilgilendiğini söyler (Aristotle, 2011: 32-34). Böylece Poetika, anlatı ile felsefeyi analitik olarak bir araya getiren ve edebi anlatıyı özünde felsefi olarak gören bir anlatı felsefesi ortaya koyar. Aristoteles, Eski Yunanlılardan günümüze edebiyatın gelişimi için gerekli olan edebi pratiğin temel bileşenini tanımlamış ve aynı zamanda felsefe, tarih ve anlatı arasındaki bağlantılara ilişkin teorik araştırmalar için bir çerçeve oluşturmuştur. Ki bu çerçeve akademik sınırları aşan ve günümüze kadar uzanan bir araştırma hattına tekabül etmektedir (Plotnitsky, 2010).

Aristoteles'e göre insanlar doğuştan mimesis, yani diğer insanların eylemlerini taklit etme ve güzel imgeler yaratma eğilimine sahiptir. Mimetik edebiyat, tarih yazımından "daha felsefi ve ciddidir" çünkü ayrıntılardan ziyade geniş gerçeklerle ilgilenir; gerçekliğin kendisinden ziyade gerçekliğin bir tasviridir. Platon'un aksine Aristoteles anlatıları bütünüyle mimetik olarak görür (Halliwell, 2002: 37-41; 151-164).

Aristoteles'e göre olay örgüsü, eylemlerin sıralanmasıdır ve tragedya veya mimetik şiir hareket halindeki insanları tasvir eder (Aristoteles, 2011: 26-29). Aristoteles'e göre mimetik şiirin olay örgüsü karakterlerden daha önemlidir. Gerçek hayatta olaylar genellikle rastgele ve kronolojik sırayla birbiri ardına gerçekleşirken, iyi kurgulanmış bir anlatı başı, ortası ve sonu olan uyumlu bir bütünden oluşmalıdır. Aristoteles olay örgüsüne dönüştürmek için olayları seçme, düzenleme ve renklendirme yönteminden ziyade olaylar arasındaki nedensel ilişkiyle ilgilenir. Neyin gerçekleşip neyin gerçekleşmeyeceğini özetleyen bir olay örgüsü bekler. Aristoteles için kurgunun değeri estetiğin ötesine uzanır; tarihi, efsanevi ya da hayali olayları bir şekilde diğerine göre art arda koymak, bu olayların anlamını tartışmak demektir. Buradaki fikir, seyircinin tek tek olaylardan daha fazla olmasa da bir bütün olarak olay örgüsünden etkilenmesi gerektiğidir. Trajik anlatı, gerçek ya da hayali olayların düzenleniş biçimiyle mümkün kılınır, yani tragedyayı işe yarar yapan şey kurgu değil söylemdir (Puckett, 2018: 17-18). Buna ilave olarak, Aristoteles için faydalı tragedyaların hikâyesi kesin olarak dinleyici veya izleyicilerinde acıma ve korkma hissettirmelidir (De Jong, 2010).

Jean-Pierre Vernant, tragedya türünü, Antik Atina'nın Tanrıların doğrudan varlığı ve onların yasa yapma gücüne dair eski inançların yanında seküler yasal

yeniliklerin bir arada var olduğu bir altüst oluş dönemiyle ilişkilendirir. Vernant'a göre, tragedyanın kader ve özgür irade meseleleri üzerine derinlemesine düşünme yeteneği, "insanların zamanı ile tanrıların zamanı" olarak adlandırdığı şey arasındaki bu çatışmadan kaynaklanır. Ona göre Atina tragedyası, iki zaman kümesinin eşzamanlı ve yalnızca görünüşte tutarsız toplumsal deneyimini ele alır (Vernant, 1996: 43). Vernant, Aristoteles'in teorileştirdiği trajediyle birlikte "sahneye taşınan drama, hem gündelik varoluş düzeyinde, birbirini izleyen ve sınırlı şimdiki anlardan oluşan insani, opak bir zamanda, hem de bu dünyevi yaşamın ötesinde; her an olayların bütününi kuşatan, bazen onları gizleyen bazen de açık hale getiren, ama her zaman hiçbir şeyin kaçmayacağı ya da unutulup gitmeyeceği ilahi, her yerde mevcut bir zamanda" ortaya çıktığını savunur (Vernant, 1996: 25).

Aristoteles'in Poetika'sı yalnızca eski Atina tragedyasına dayanan bir anlatı teorisi olmakla kalmaz, aynı zamanda anlatı tekniğinin pratik yönleri (gerçek ya da varsayımsal olayların söylemsel tasviri) ile değer meselesi arasındaki karmaşık ilişkiyi daha kapsamlı ve potansiyel olarak eleştirel bir bağlamda açıklığa kavuşturur. Farklı bir ifadeyle, Aristoteles'teki anlatı ve söylem arasında, belirli olaylar ve bunların farklı bakış açılarına dayalı potansiyel anlamları arasında var olan ilişki, daha derin bir sorgulamanın yapısal bir tezahürü olarak yorumlanabilir: Ne tür bir anlatı ya da bakış açısı başımıza gelenleri anlamlandırmamızı sağlar? Dünya, toplum ve siyasi iklim neden başka bir şekilde değil de bu şekilde? (Puckett, 2018: 18).

Puckett'a göre ilk kez Aristoteles'ten başlayarak, hikâye ve söylem arasındaki anlatısal ilişki daha büyük bir şeyin parçası olarak görölmeye başlanmıştır. Aristoteles'in Poetika'sı, kendi içinde siyasi ve hukuki istikrarsızlık dönemine trajik ve teorik bir yanıt oluşturan bir türün teorisini formüle etme çabası olarak yorumlanabilir. Nihayetinde, yaşanan olaylar ile tasvir edilen olaylar arasında metodolojik bir ayrımın, edebi biçimin yerel bir incelemesinin ötesinde yankı uyandıracağı açıktır. Aristoteles ve Platon'un anlayışına uygun olarak, temsil yalnızca belirgin bir siyasi kaygı değil, aynı zamanda bir dünya ile diğer arasındaki karşıtlığın canlandırılabiliceği bir araç haline gelmiştir artık. Platon için ayrım, mükemmel formlardan oluşan gerçek bir âlem ile bizim onu kusurlu yorumlamamız arasındaki zıtlıkta yatmaktadır. Ancak beşinci yüzyıl tragedyası ve dolayısıyla Aristoteles için bu ayrım tarihseldir ve tek bir deneyimin görünüşte farklı yönlerini

temsil eder: Atina'daki yaşamı yeniden şekillendiren yasal ve siyasi sistemlerin eşitsiz evriminde somutlaşan geçmiş ve bugün arasındaki pratik ve elbette perspektifsel eşitsizlik. Özünde, Aristoteles'in ayrımı hem tarihsel hem de anlatısal niteliktedir. Netice ve önemi itibarıyla Poetika tarih, siyaset ve anlatı teorisi arasında bir bağ kurmaktadır (Puckett, 2016: 45-46).

2.2.2.2. Modernizm Dönemeci ve Hegel

Aristoteles'ten sonra edebiyat eleştirmenleri uzun yıllar boyunca hem tarihin hem de anlatının felsefi sorgulamadaki rolünü tartışmış ve buna ilave olarak edebiyat, felsefe, tarih ve anlatı arasındaki ilişkilerin karşılıklılığını anlamaya çabalamışlardır. Bu sorunsalın tarihi içinde Georg Wilhelm Friedrich Hegel'in çalışmaları özel bir önem taşır. Hegel, anlatı ve felsefe arasındaki daha karmaşık - karşılıklı olarak iç içe geçmiş ve yine karşılıklı olarak sınırlayıcı - bağlantıları kavrayarak, Aristoteles'ten veya ondan önceki yahut sonraki herhangi birinden daha ileri sonuçlara ulaşmıştır. Hegel tarihin felsefenin temel bir unsuru olduğunu savunmuştur. Hegel'e göre, felsefi fikirler doğaları gereği kökenlerinin tarihini içerir ve bu da bu fikirlerle bağlantılı örtük bir anlatı alanı anlamına gelir. Yirminci yüzyıl edebiyatı ve felsefesi Hegel'in bu argümanını benimsemiş ve genişletmiştir (Plotnitsky, 2010).

Hegel'in önemi yalnızca Aristoteles'in Poetika'sındaki trajik olay örgüsü ve çatışma teorisine tarihsel bir yanıt vermesinde değil, aynı zamanda ayrı tarihsel olaylar ile bu olayların daha geniş ve daha tutarlı bir söylemsel çerçeve içindeki potansiyel anlamları arasındaki belirgin bir anlatı farklılaşmasının sonuçlarını detaylandırmasında yatar. Hegel'in hem küçük hem de tarihi dönüştüren olayları kapsayan bütünlüklü tarih teorisi, tek tek olaylar ve bunların kapsamlı bir söylemsel yapı içindeki bağlamsal yorumları arasındaki perspektifsel bir farklılaşmaya - Hegel'in tanımıyla diyalektik bir karşılıklı ilişkiye - dayanır. Tarihi ve insanın tarih içindeki konumunu kavramak için, Hegel'e, anlam yaratmada öykü ve söylem arasındaki ilişkinin tutarlı bir açıklaması anlamına gelen başka bir anlatı teorisi gerekliydi. Hegel'in anlatıya, daha doğrusu mukayeseli bir anlatı teorisine ihtiyacı, kısmen Fransız Devrimi ve Avrupa'da milliyetçiliklerin yükselişi gibi tarihsel gelişmelere bağlanabilir. Bu olaylar, farklı bireylerin, ulusların ve sosyal sınıfların aynı olaylar dizisinden farklı, birbiriyle rekabet eden ama yine de tutarlı anlatılar inşa

ettiği gerçeğinin yeniden düşünülmesini ve derinlemesine ele alınmasını gerektirmiştir. Yani aynı olayların ve hikâyelerin farklı söylemsel çerçeveler içinde nasıl farklı yorumlanabileceğini anlamak için tarihle sıkı sıkıya ilişkili bir anlatı teorisine ihtiyaç olmuştur. Hegel'in anlatıyı tarihsel bağlamına oturtan bakışı, sonraki araştırmacıların anlatıyı hem tek başına bir çalışma alanı hem de geçmişi, bugünü ve geleceği kavramak için güçlü bir araç olarak görmelerini mümkün ve hatta açık hale getirmiştir (Puckett, 2018: 20).

Modernizmin açılışı olan Fransız Devrimi, başlangıcı ve sonucu nedeniyle çağdaşı ve uzaktan tanıdığı Hegel'i büyük ölçüde etkilemiştir. Fransız Devrimi'nin başlangıçtaki coşkusu, görünüşte yıkılmaz olan eski rejimi ortadan kaldırması ve evrensel özgürlük, eşitlik ve kardeşliğe olan başlangıçtaki bağlılığı, Hegel'e sadece belirli siyasi ve demokratik ilerlemeler sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda siyasi baskıları ve insan özgürlüğüne dair bir Aydınlanma idealini de somutlaştırmış gibi görünmüştür. Devrim iyimserlikle başlamış olmasına karşın, Hegel'in hayal kırıklığı olarak algıladığı, binlerce kişinin ölümüyle sonuçlanan Terör Saltanatı ile bitmiştir. Bu vahşet döneminde Hegel'in Devrim'e dair umutları kırılmıştır ki nihayetinde zaten devrimci yönetim hızla çökmüştür. Fransız Devrimi'nin çöküşüyle birlikte Hegel'in arayışlarında öne çıkan sorular şunlar olmuştur: Devrimin başlangıçtaki vaadi, çöküşüne rağmen kurtarılabilir ya da yeniden tesis edilebilir miydi? Başarısız devrimci umut anlatısı, daha geniş ve uzun bir ilerleme ve iyimserlik anlatısının yalnızca bir parçası olarak görülebilir mi? Devrimi yalnızca münferit ama son derece önemli bir olay olarak değil, aynı zamanda daha büyük bir düzenin tezahürü olarak görmek mümkün müdür? (Lukács, 1983: 28).

Hegel'in felsefedeki temel kaygısı, fikirler ve fiziksel dünya arasındaki boşluğu uzlaştırma zorluğunu ele almaktır. Çeşitli anlatı çerçevelerini bir araya getiren Hegel, yeni fikirlerin, olayların ve olasılıkların ortaya çıkmasıyla görünürdeki istikrarın veya bölünmelerin nasıl bozulabileceğini aydınlatmayı amaçlayan bir dünya açıklaması inşa etmiştir. Hegel tarafından diyalektik olarak adlandırılan bu dinamik süreç, esasen bir anlatı teorisini somutlaştırmaktadır. Hegel'in Fransız Devrimi'nin derin etkisine verdiği tepkiden etkilenen felsefi perspektifleri, entelektüel tarihte bir anlatı değişimine yol açmıştır. Hegel yalnızca tarih veya anlatı

üzerine düşünmekle kalmayıp, anlatıyı tarihi ve bilinci anlamamızın bir aracı olarak tanımlamıştır (Comay, 2011: 4-5).

Bir başka ifadeyle Hegel'ci diyalektiğin önemli bir dayanağı onun Fransız Devrimi'ne dair bu kendi tarihsel tecrübesine çözüm arayan bir anlatı teorisidir. Hem diyalektik hem onun temeli olan Hegel'ci anlatı tezi, geçmişin ve bugünün yerel çelişkilerini daha geniş bir süreç veya anlatı çerçevesi içinde uzlaştırmanın mümkün olup olmadığı sorusundan kaynak bulmuştur. Hegel'in diyalektiğinde tarihi, geçmişini karakterize eden çatışma ve çelişkilerin ortaya çıkışı ve kaçınılmaz çözümü olarak görmek, bir tarih teorisini ve şüphesiz modernizm dönemecindeki dünyayı anlamlandırmaya ve yorumlamaya çalışan yepyeni bir anlatı teorisini temsil eder. (Puckett, 2018: 21).

2.2.2.3. Biçimcilik, Yapısalcılık ve Klasik Anlatıbilim

Rus Biçimciliği, hem klasik anlatıbilimin hem de yapısalcılığın öncüsü sayılabilir. İlk olarak 20. yüzyılın başında, Rusya'nın anlatı teorisinin odak noktası olarak "Batı"nın yerini aldığı dönemde ortaya çıkmıştır. Biçimciler (Shklovsky, Eichenbaum, Jakobson, Tynianov, Tomashevsky ve diğerleri) edebiyat çalışmalarında, edebi formun yaratılmasına yol açan süreçlere odaklanmak adına biyograficilik, tarihselcilik ve toplumculuktan vazgeçmişlerdir. O dönem için yeni bir hedef olarak edebi eserlerin edebi niteliğini ya da özünü araştırmışlardır. Edebi dili gündelik, edebi olmayan dilden ayırmak için kullanılan yöntemlerin bütünü Rus Biçimciliği olarak tanımlanmıştır. Bu ekolün temel kavramları, edebi olmanın yanı sıra, edebi olmanın göstergeleri olarak hizmet eden ve aynı zamanda şiirsel veya düzyazı dilinde temel rolleri yerine getiren yabancılaştırma ve öz-göndergeyi de kapsamıştır (Zupan Sosič, 2022: 12).

Rus Biçimciliği'nin öne çıkan farkı, Shklovsky'nin fabula ve syuzhet formülü aracılığıyla düzyazı analizinde yeniden tasarladığı bir ikilik olan sanatsal içerik ve biçimin geleneksel ayrımına yönelik eleştirisidir. Edebiyatın özünü ya da yapısını incelemeyi amaçlayan Rus Biçimciliğinin bu temel kavramı, biçimci hareketin ve Prag Dilbilim Çevresinin entelektüel ardılı olan Fransız Yapısalcılığında devam ettirilmiştir. Claude Lévi-Strauss ve Jakobson'un çalışmalarından etkilenmenin yanı sıra, Fransız Yapısalcılığının gelişimi çağdaş dilbilimsel ve felsefi düşünce, özellikle de Varoluşçuluk etrafında şekillendirilmiştir. Başlangıçta, Edebi Yapısalcılık tarihsel

bağlama yönelik duyarsızlık sergilemiştir. Tek tek metinlerin yorumlanmasıyla ilgilenmek yerine, edebi yaratıcılığın sistem ve kurallarına odaklanarak, edebi yaratıcılığın bir gramerini oluşturmaya odaklanmıştır (Herman, 2005: 27-28).

Anlatıbilim (*narratology*) veya Klasik Anlatıbilim, Roland Barthes'ın Anlatının Yapısal Çözümlemesine Giriş adlı manifestosunda ana hatlarıyla belirtildiği gibi, yapısalcı kavramların edebiyat çalışmaları alanındaki en tutarlı uygulamasını içerdiğinden, Yapısalcılıkla karmaşık bir şekilde bağlantılıdır. Bu tez, anlatının yapısal analizi için temel model olarak cümleyi kurar: anlatı metni, cümle birimleri, kuralları, "grameri", fiil yüklemeleri ve özneleri göz önüne alındığında, kapsamlı bir cümle olarak incelenmelidir (Barthes, 1975). Barthes reklam, fotoğraf, sergi ve spor gibi çeşitli kültürel olguları aydınlatmayı amaçlarken, Gérard Genette, Algirdas Julien Greimas ve Tzvetan Todorov bireysel hikâyeleri farklı "anlatı mesajları" olarak görmüştür. Bu anlatıların, unsurları ve birleştirici ilkeleri anlatıbilimsel analize uygun olan ortak bir semiyotik sisteme gömülü olduğu düşünülmektedir (Fludernik, 2005: 38-44).

Klasik anlatıbilim yahut aynı anlama gelmek üzere yapısalcı anlatıbilim, öykü ve söylemi incelemenin yanı sıra, eyleyen, anakroni, odaklanma, homodiegetik anlatıcı, yinelemeli anlatı ve metalepsis gibi kavramları da vurgulamıştır. Temel amacı farklı kültürler ve türler arasında çeşitli hikâye türlerini incelemek olsa da klasik / yapısalcı anlatıbilimciler romana özel olarak odaklanmış, bu edebi forma daha önce görülmemiş bir bilimsel ilgi göstermişlerdir. Farklı anlatı biçimlerinin araştırılmasının ardındaki temel motivasyon, Barthes'ın genelleştirilmiş ya da örtük bir anlatı modelinin anlatı yetkinliğini, yani insanın farklı türdeki öyküleri anlama ve yorumlama becerisini açıklayabileceği iddiası olmuştur (Zupan Sosič, 2022: 13).

Türler, belirli tarihsel koşulları yansıtırken aynı zamanda belirli bir zamanda bireysel ve toplumsal değerlerin, özelemlerin, kavramların ve beklentilerin oluşumuna katkıda bulunan derin bir tarihsel yapıyı temsil eder. Heta Pyrhönen, türlerin toplumla yakından iç içe olduğunu ve doğası gereği hâkim ideolojilerle bağlantılı sosyal yapılar olarak hizmet ettiğini öne sürmektedir. Todorov'dan aktarılan ifadeyle, türler, diğer tüm kurumlarda olduğu gibi, ilişkilendirildikleri toplumun temel özelliklerini aydınlatır (Pyrhönen, 2007: 113). Türler gibi anlatı teorileri de tarihsel şartlardan bağımsız değildirler. Yirminci yüzyılın son çeyreğine dek egemen anlatı

teorileri olan biçimcilik ama özellikle yapısalcılık, o karmaşık dönem toplumlarındaki bir dizi modernist ve devrimci girişim, karşı-devrim ve hayal kırıklığı ile karakterize edilen tarihsel ve kritik kavşaklara işaret etmektedir. Yapısalcılık ve onun tarihsel önceli biçimcilik, uzun yirminci yüzyıldaki iki dünya savaşının, büyük anlatıların başarısızlıklarının ve yerel anlamda birçok toplumsal, siyasal ve kültürel gerilemenin anlamlandırılma çabalarıdır (Puckett, 2016: 15).

2.2.2.4. Anlatıbilimde Post-Klasik Çeşitlenmeler

David Herman anlatıbilimi dönemsel olarak klasik ve post-klasik ayırımına tutar. Roland Barthes, Tzvetan Todorov ve Gérard Genette gibi anlatıbilimciler klasik dönemi temsil etmektedir. Herman'a göre birçok yeni çalışma yaklaşımı ve hipotez, post-klasik anlatıbilimi karakterize etmektedir ve bu da anlatının yapısı ve amaçları hakkında çok sayıda yeni bakış açısı ortaya çıkarmıştır. Dahası, post-klasik evresindeki anlatı araştırmaları yalnızca önceki yapısalcı modellerin sınırlılıklarını kabul etmekle kalmaz, aynı zamanda onların potansiyellerinden de yararlanmaktadır (Herman, 1999: 2-3).

Herman yeni yönelimler ile ilgili üç ana gelişim eğilimi tanımlar: yeni teknolojilerle birlikte yeni metodolojilerin ortaya çıkışı, tematik olarak edebi anlatının ötesine geçişler ve anlatıbilimin yeni medyalara uygulanması. Klasik sonrası modelin metodolojik varyasyonları arasında yapısökümcü anlatıbilim (Patrick O'Neill, Andrew Gibson ve Mark Currie), hikâye anlatımına psikanalitik yaklaşımlar (Peter Brooks ve Ross Chambers) ve anlatıbilimsel söz edimi kuramı (Mary Louise Pratt) yer alır. Klasik paradigmanın ötesine geçme çabalarının ikinci yönü feminist, eşcinsel, etnik ya da azınlıklarla ilgili ve postkolonyal anlatı yaklaşımları gibi tematik örnekleri içerir. Yeni medyalara genişleyen post-klasik anlatıbilim günümüzde edebi olmayan anlatıları, performatif sanatları ve çok çeşitli medyayı (filmler ve çizgi filmler gibi) dikkate almaktadır. Öte yandan, tarih ve otobiyografiden psikoloji, tıp, doğa bilimleri, bankacılık ve hatta spora kadar kültürün insana dokunan pek çok alanında bir anlatı dönüşünden söz etmek mümkündür (Alber ve Fludernik, 2010: 3).

Post-klasik yönelimler veya çeşitlenmeler edebi teorinin 1980'ler ve 1990'larda akademisyenler üzerindeki etkisini yansıtmaktadır. Fakat bunun daha geniş bir tarihsel bağlamı olduğunu da ifade etmek gerekir. 1980'lerde Reagan ve

Thatcher yönetimleri bireyciliğe, rekabete ve verimliliğe öncelik veren neoliberal dönüşe yol açmıştır. Neoliberal politikalar piyasa güçlerinin toplumun her alanında ön plana çıkmasını teşvik etmiş, bu da kültürün piyasalaşması ve sosyal refah girişimlerinin yok olmasıyla sonuçlanmıştır. Neoliberalizm ve post-klasik anlatıbilim, özellikle ikincisinin geleneksel güç sistemlerini merkezden uzaklaştırma ve bireysel eylemliliğe daha fazla önem verme vurgusu söz konusu olduğunda, yakın ideolojik izdüşümlere sahiptir. Neoliberal felsefe ve anlatıların her ikisi de bireysel özgürlüğe, çoğu zaman toplumsal bütünlük ve grup kimliği pahasına, prim vermektedir. Post-klasik anlatıbilim üzerinde önemli bir etkisi olan postmodernizm, neoliberal dönemle aynı zamanda ortaya çıkmış, otoriteye ve büyük anlatılara olan inançtan uzaklaşan daha geniş toplumsal eğilimleri yansıtmıştır. Post-klasik anlatıbilim, anlatılardaki güç, ideoloji ve temsil arasındaki ilişkileri öne çıkaran ve neoliberalizmin kültür yaratımı üzerindeki etkilerini anlamamıza yardımcı olan çeşitlenmeler bütünüdür. Yani neoliberal dönüş, postmodernizm ve post-klasik anlatıbilim eş zamanlı süreçler olarak birbiriyle ilişkili ve bütünüyle tarihseldir.

2.2.3. Tartışma: Kültürel ve Tarihsel Bir Çaba Olarak Anlatı

Passalacqua ve Pianzola klasik ve post-klasik ayrımını iki yaklaşım arasındaki kuramsal farklılıkları örten bir tarihselleştirme olarak görmektedir. Onlara göre bütün anlatı teorileri nesnelci ve inşacı olarak iki ana ontolojik ve epistemolojik temelleri bulunan karşıtlığa denk düşmektedir (Passalacqua ve Pianzola, 2016: 198):

Nesnelci yaklaşımın ontolojik düzeyinde bir anlatı, ayırt edici nitelikleri olan temel özellikleriyle tanımlayabileceğimiz bir nesnedir. İçkin ve belirli bir ontolojik duruşa sahip bir varlıktır. Anlatı nesnesinin yüklemsel temelini tipik olarak kimi sözdizimsel ve/veya anlamsal nitelikler olduğu düşünülür. Epistemik düzeyde ise yalnızca ve yalnızca anlatılara özgü olduğu düşünülen özellikleri tanıma becerisi, masalların tanımlanması ve betimlenmesi için gereklidir. Bir nesnenin anlatısal nitelikleri tespit edildiğinde, onun bir anlatı olduğu bilinir. Bu işlemin, bilgi süreci ya da nesne dışı alan nedeniyle nesnenin ontolojisi üzerinde hiçbir etkisi yoktur (Passalacqua ve Pianzola, 2016: 206).

İnşacı tercihte bir anlatının ontolojik statüsü, gerçekliğin (anlamının) bir verisi olmaktan ziyade, makul pragmatik koşulların ortaya çıkmasına bağlıdır. Bir nesne verili bir semiyotik bağlamda anlatı haline gelir; kendi başına anlatı değildir.

Dolayısıyla anlatısallık, izleyici-söylem etkileşiminden doğan bir inşadır; ayırt ediciliği nesne dışı unsurlara da bağlı olan benzersiz süreç ve niteliklerin bir araya getirildiği bir sürecin ürünüdür. İnşacılığın epistemik düzeyinde belirli faydacı koşulların varlığı, bir şeyi anlatı olarak bilme veya deneyimleme becerisi için bir ön koşuldur. Hikâye nesnesinin oluşumu, algılayan özne ve söylemsel bağlam tarafından önemli ölçüde etkilenir. Bir nesneyi anlatı olarak bilme ya da deneyimleme olasılığı için öznenin belli bir bağlamdaki nesneye ilişkin özgün bir eylemi ya da eğilimi gereklidir (Passalacqua ve Pianzola, 2016: 207-208).

Passalacqua ve Pianzola'nın bakışından hareketle Aristoteles ve klasik anlatıbilimciler nesnelci yahut özcü, Hegel ve post-klasik anlatıbilim yaklaşımları ise inşacı taraflarda kalmaktadır. Bu karşıtlık önemli noktalara parmak basıyor olsa da anlatıların tam olarak anlaşılması için yeterli değildir. Özcülüğe göre, anlatılar kültürel ve tarihsel sınırları aşan, doğuştan gelen evrensel özelliklere sahiptir. Bu yaklaşım anlatıların nasıl olumsal ve bağlamsal olduğunu göz ardı eder. Buna karşın inşacılık, anlatıların sosyal olarak nasıl şekillendiğini vurgular ve onları ideolojik, dilsel ve kültürel etkileşimlerin bir sonucu olarak görür. İnşacılık, anlatıların esnekliğini ve çeşitliliğini vurgulamakla birlikte, bireysel yahut örgütsel yazarların failliğini, eylemliliğini ve tarihsel özgüllüğünü ihmal ederek, anlatıları yalnızca sosyal belirleyicilerin ürünlerine indirgeme riski taşır.

Buna karşılık tarihselci bakış açısı, anlatıları tarihsel bağlamlarına yerleştirir ve belirli sosyokültürel, siyasi ve ekonomik koşulların onları inşa ettiğini kabul eder. Tarihsel bağlamsallaştırma yoluyla anlatıların dönemin baskın inançlarını, toplumsal normlarını ve güç dinamiklerini nasıl hem pekiştirdiğini hem de bunlara nasıl meydan okuyabildiği yorumlanabilir. Anlatı biçimlerinin ve türlerinin tarihsel gelişimi izlenerek anlatı tekniklerindeki, temalardaki ve anlamlardaki süreklilik ve değişim kalıpları anlaşılabilir. Araştırmacı tarihselciliğe ilave olarak özdüşünsel bir yaklaşım benimsendiğinde anlatı üretim, alımlama ve yorumlama süreçlerini eleştirel bir şekilde değerlendirilebilir. Farklı anlatıcıların, izleyicilerin, araçların ve en mühimi araştıranın kendisinin anlatıların oluşturulmasında oynadıkları rolü kaydederek, herhangi bir metinde mevcut olan anlamların esnekliğini ve çeşitliliğini saptayabilir.

Araştırmacı, tarihselci ve özdüşünümsel yaklaşımları bir araya getirerek anlatıların hem belirli tarihsel ortamlar içindeki konumlarını hem de yoruma ve yeniden yorumlamaya açık olduklarını kabul eden daha kapsamlı bir anlayış geliştirebilir. Bu biçimde, anlatılar, anlatıcılar, izleyiciler ve araştırmacılar tarafından her zaman yeniden müzakere edilen ve yeniden bağlamsallaştırılan dinamik kültürel eserler olarak daha derinlemesine bir şekilde analiz edilebilir. Araştırmacı bu sayede, incelediği anlatıların doğasında bulunan karmaşıklıkları, tutarsızlıkları ve olumsuzlukları ortaya çıkararak özcü ve determinist yorumlara düşmekten korunabilir.

Özetle, anlatı teorisine bakmak için tek mercekle özcülüğe karşı inşacılığı kullanmak yetersizdir. İnşacılıkla birlikte tarihselci ve özdüşünümsel bakış açıları da benimsenerek anlatıları, içinde bulundukları dünyayı hem yansıtan hem de etkileyen tarihsel, olumsal ve düşünümsel kültürel formlar olarak ele almak gerekir. Bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi, anlatıları dikkatli bir incelemeye ihtiyaç duyan karmaşık, dinamik olgular olarak anlamayı getirir. Zaten anlatı, Puckett'in özlü ifadesiyle, esasen şeylerin neden olduğunu ve zaman içinde ne anlama gelebileceklerini anlamaya yönelik kültürel olarak gömülü ve son derece tarihsel bir çabadır (Puckett, 2018: 18-19).

2.3. Terörizm

"Birinin büyük bir korkuyla titremesine neden olmak" anlamına gelen Latince *terrere* fiili, İngilizce "terror" teriminin kaynağıdır. Yüzlerce yıl boyunca bireylerdeki belirli bir psikolojik ruh halini tanımlamak için kullanılmış olmasına karşın açık siyasi anlamına evrilmesi Fransız Devrimi ve Jakobenlerin 1793 sonbaharından 1794 yazına kadar Fransa'da uyguladığı Terör Saltanatı ile gündeme gelmiştir. Terör terimi ilk kez 1577 yılında Fransız siyaset yazarı Jean Bodin tarafından aşırı şiddetten kaynaklanan korkuyu tanımlamak için kullanılmıştır: "Zalimlik insanları korku içinde ve hareketsiz tutar, tebaayı prense karşı teröre (*dehşete*) düşürür". Leviathan'ın yazarı Thomas Hobbes ise terörü "şiddetli ölüm korkusu olarak" tanımlamıştır. 1755'te Jean-Jacques Rousseau, terörün yasalara karşı doğuştan gelen saygının despotik ikamesi olduğunu gözlemleyerek, terörü "...küçük beyinlerin elde edemedikleri bu saygının yerine sert cezalar koymak için düşündükleri boş bir araçtan başka bir şey değil" biçiminde nitelemiştir. Kavramın siyasallaşmasına dair

ilk işaret Montesquieu'dan, 1757'de gelmiştir ve terör terimi belirli bir tür zalim ve öngörülemez siyasal iktidarı nitelemiştir (akt. Schmid, 2013: 41).

1985 ve 2004 yıllarında akademisyenler arasında terörizmin tanımına ilişkin yapılan iki anketin verilerini karşılaştıran Anne Schwenkenbecher, iki anket arasındaki on dokuz yılda akademisyenlerin terörizmin tanımlarında önemli değişimler olduğunu tespit etmektedir. Örneğin, 1985 yılı anketindeki tanımların (n = 109) yarısından fazlasında yer almasına rağmen, terörizmin doğası gereği korku veya panik içerdiği fikri 2004 yılındaki ankette (n = 73) çok daha az yaygındır. İki anketin bir ortak noktası olarak akademisyenlerin büyük bölümü terörizmi bir ideolojiden ziyade bir taktik veya strateji olarak değerlendirmektedir. Bununla birlikte, üç temel özelliğin -şiddet/kuvvet, politika ve tehdit- çoğu tanımın merkezinde yer aldığı görülmektedir. Schwenkenbecher akademisyenler arası terörizm tanımlarının en düşük ortak paydası olarak şu tarife ulaşmaktadır: “Terörizm, siyasi hedeflere ulaşmak için şiddet veya güç kullanan bir strateji veya taktiktir” (Schwenkenbecher, 2012: 12-14).

C.A.J. Coady'ye göre de günümüzde teorik literatürde, halk arasında terörizm olarak bilinen olgunun çeşitli yönlerini vurgulayan ve çeşitli gruplara ayrılan tahminen yüz veya daha fazla tanım bulunmaktadır. Her ne kadar çoğu yasal rejim terörist eylemleri aynı şekilde yasa dışı olarak değerlendirse de neredeyse mevcut tanımların hepsi terörizmin rutin cezai şiddetten ziyade siyasi nitelikte bir şiddet olduğu veya içerdiği görüşünü benimsemektedir. Terörizmin her şeyden önce siyasi olması nedeniyle, kavramı tanımlamaya girişildiğinde matematiksel kesinlik aramak mantıklı olmayacaktır. Terörizm kavramı hukuktaki gibi niyet veya suçlulukla aynı anlamda "sıradan" değildir ve bilimsel bir terim de değildir. Terörist kelimesi tam da siyasal niteliği nedeniyle gündelik hayatta polemik, ideolojik mücadele ve propaganda durumlarında kullanılmaktadır. O nedenle her terörizm tanımı muğlaktır ve açıklamaya dâhil edilen unsurlarına bağlı olarak farklı yorumlara açıktır. Kavramsal açıklama girişimleri, terörizmin siyaset ile bağı dikkate alınmadan tek başına hiçbir anlam ifade etmeyecektir (Coady, 2004: 4).

2.3.1. Terörizmin Dar ve Geniş Tanımları

Igor Primoratz terörizm tanımlarını “dar tanımlar” ve “geniş tanımlar” biçiminde ikiye ayırmaktadır. Dar bir tanım, terörist şiddeti sivillere veya muharip

olmayanlara yönelik eylemlerle sınırlar ve terörizmin ahlaki boyutuna odaklanırlar. Dar terörizm tanımları, terörizmin ahlaki olarak nefret edilmesine neden olan özelliklerine odaklanmaktadır: masum insanları ya da savaşçı olmayanları sindirmek (ve bazı tanımlara göre zorlamak) için şiddet kullanmak terörizmdir (Primoratz, 2022). Sivilleri vurgulayarak, terörizm sorununu savaş ahlakı ve adil savaş teorisinin temel taşlarından biri olan muharip olmayanların dokunulmazlığı ile ilişkilendirmektedirler. Dar tanımlar bu mealde revizyonisttirler. Buna karşılık geniş bir tanım, Jakobenlerden günümüze kadar "terörizmin" tüm tarihini dikkate alır (Primoratz, 2022).

Terörizmin dar biçimde tanımlanmasına dair kimi örnekler verilecektir. Per Bauhn’a göre terörizm “eylemi gerçekleştiren kişi tarafından bir ya da daha fazla kişinin gözünü korkutmak ve böylece failin bir ya da daha fazla siyasi hedefine ulaşmasını sağlamak amacıyla bir ya da daha fazla kişiye yönelik şiddet eylemlerinin gerçekleştirilmesidir” (Bauhn, 1989: 28). C.A.J. Coady’nin tanımı “korku yaratmak ve siyasi hedeflere ulaşmak amacıyla, sivillere veya sivil mülklere karşı kasıtlı olarak ölümcül veya aşırı şiddet içeren güç kullanımı” şeklindedir (Coady, 2001: 1697). Primoratz ise terörizmi tanımlarken kavramın siyasi niteliğini tümüyle ortadan kaldırmaktadır: “Masum insanlara karşı kasıtlı olarak şiddet kullanılması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunulması ve bu yolla diğer bazı insanların gözünün korkutularak aksi takdirde yapmayacakları bir eylemde bulunmalarının sağlanması” (Primoratz, 2013: 24).

Buna karşılık, Kai Nielsen, Primoratz’ın sınıflandırmasıyla “geniş” bir terörizm tanımı (Primoratz, 2022) kullansa da argümanları terör kurbanlarının masumiyetine bakılmaksızın terörizmin meşrulaştırılmasına karşılık gelmektedir. Terör eylemlerini değerlendirirken siyasi ve ahlaki sonuçlarının da göz önünde bulundurulması gerektiğini düşünmektedir. Nielsen’e göre terör eylemleri “devrimci mücadelede siyasi açıdan yararlı araçlar olarak hizmet ettiklerinde ve hiç şiddet kullanmamaya ya da başka bir şiddet türüne kıyasla, bu tür bir şiddet kullanmanın dünyada aksi takdirde meydana gelecek olandan daha az adaletsizlik, acı ve bozulma ile sonuçlanacağını düşünmek için iyi nedenler olduğunda kabul edilebilirler” (Nielsen, 1981: 446).

Benzer şekilde Schwenkenbecher de “geniş” ve “etik” tanımıyla teröristleri ilkeli olmaya çağırmaktadır: “Teröristlerin her şeyden önce gerekli özeni gösterme ilkesine uymaları gerekir; bu da masum kayıpları önlemek gibi önemli bir yükümlülükleri olduğu anlamına gelir. Terörist aktörün gerekli önlemleri aldığını, ancak kazara meydana gelen ikincil zararın kaçınılmaz olduğunu kanıtlaması gerekecektir (Schwenkenbecher, 2012: 153-154).

Görüldüğü üzere dar terörizm tanımları terör eylemlerinin altındaki bağlamsal incelikleri görmemektedir. Sadece kullanılan strateji ve taktiklere, son derecedar ahlaki bir bakışla odaklanarak terörizmin altında yatan kültürel motivasyonları ve tarihsel mirasları eleştirel bir şekilde inceleme fırsatını kaçırmaktadır. Öte yandan, geniş tanımlar da böylesi “geniş” bakışlarıyla terörist eylemleri olumlayacak “ahlaki” gerekçeler üretmektedirler. Ayrıca her bir terörizm tezahürüne temel oluşturan benzersiz tarihsel yörüngeleri ve sosyo-politik dinamikleri gizlemektedirler. Dar ve geniş tanımların çıkmazlarını ve kısıtlamalarını aşmak için tarihsel, inşacı ve kültürel perspektifleri dikkate alan çok yönlü bir yaklaşım kullanmak esastır. Kültürel unsurlar, belirli sosyokültürel durumlarda terörizmin nasıl şekillendiğini yorumlamaya fırsat verir. İnşacı yöntemler dilin, medya tasvirlerinin ve güç ilişkilerinin terörizmi nasıl yeniden ürettiğini vurgular. Ayrıca, tarihselci incelemeler, günümüz terör örgütlerini ve onların eylemlerini biçimlendirmeye devam eden modernizm öncesine ait kalıntıların olası etkilerini anlamaya yönelir.

2.3.2. “Modern Terörizmin Dört Dalgası” Yaklaşımı

Terörizm çalışmaları alanında önemli katkıları bulunan David C. Rapoport'un Modern Terörizmin Dört Dalgası Yaklaşımı, terörist hareketlerin zaman içindeki gelişimini incelemek için tarihsel ve kısmen kültürel bir çerçeve sunmaktadır. Terörizme dair dar ve geniş tanımlardaki çıkmaza karşıt olarak bu yaklaşım, terörist hareketleri ayrı tarihsel dalgalar halinde gruplandırarak karşılaştırmalı analiz yapmayı kolaylaştırmaktadır. Rapoport'un yaklaşımı zaman içinde terörist taktik ve ideolojilerdeki kalıpları, eğilimleri ve değişiklikleri tespit etmeyi sağlamaktadır. Ayrıca Rapoport'un yöntemi, tarihsel arka planın, sosyopolitik değişkenlerin ve ideolojik motivasyonların terörist davranışları şekillendirmek için nasıl etkileşime girdiğini önemseyerek bağlamsallaştırılmış ve çok yönlü analizimümkün kılmıştır(Sedgwick, 2007: 98-102).

Rapoport'un Dört Dalga kavramı, çağdaş terörizmin gelişimini, her biri kendine özgü ideolojik hedefleri, stratejileri ve hedefleri olan çeşitli tarihsel dönemler boyunca izler. Özet olarak, ilk dalga 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmaya başlamış ve baskıcı hükümetleri şiddet yoluyla devirmeyi amaçlayan anarşist hareketlerle şekillenmiştir. Sömürgecilikten kurtulmayı amaçlayan milliyetçi hareketlerle bağlantılı olan ikinci dalga, 20. yüzyılın ortalarında zirveye ulaşmış ve bu dalgada FLN ve IRA gibi örgütler tarafından gerilla savaşı stratejisinin kullanılmasına tanık olmuştur. Kimlik, özerklik ve toprak talepleriyle ortaya çıkan PKK terör örgütü ve ETA, üçüncü dalganın etno-milliyetçi, bölücü ve ayrılıkçı hareketleri olarak karakterize edilmektedir. Yirminci yüzyılın sonlarında başlayan dördüncü dalga ise dini aşırıcılık ile ayırt edilmektedir. El-Kaide ve DAİŞ gibi aşırıcı ve uluslararası Selefî cihatçı örgütler bu dalganın örnekleridir ve dinin aşırıcı yorumlarıyla motive olmaktadır (Rapoport, 2004).

2.3.2.1. Anarşist Dalga

Rapoport'un yaklaşımına göre modern terörizmin ilk eylemi 24 Ocak 1878'de Rusya'nın St. Petersburg kentinde, az tanınan bir anarşist olan Vera Zasulich'in bir polis amirini vurarak yaralamasıyla gerçekleşmiştir. Polisin siyasi mahkûmları kırbaçladığını iddia eden Zasulich yargılanmış ama suçsuz bulunmuştur. Sanık duruşma sırasında ünlü "Ben bir teröristim, katil değil" sözlerini söylemiştir. Rusya bu anlamda anarşist hareketin doğduğu yer olmakla birlikte Amerika Birleşik Devletleri, Batı Avrupa ve hatta Çin ve Japonya'ya hızla yayılmıştır (Rapoport, 2002).

Rapoport, 1880-1890'lardaki anarşist dalganın ilk yıllarını, ABD Başkanı William McKinley (1843-1901) dâhil olmak üzere önde gelen politikacılar, askeri yetkililer ve hükümet yöneticilerinin anarşistler tarafından öldürülmesi nedeniyle "Suikastın Altın Çağı" olarak adlandırmaktadır. Bununla birlikte Rapoport, anarşist dalganın uluslararası iletişim teknolojisindeki ilerlemeler nedeniyle daha önceki terörizm biçimlerinden farklı olduğuna dikkat çekmektedir. Bu, Rus anarşistlerin devrimci teorilerini dünya çapında yaymalarına olanak sağlamıştır. Öte yandan modern terörizmi tarihsel öncüllerinden ayıran esas olgunun terörist eylemin küresel niteliğidir. Nitekim Rapoport, her yeni terör dalgasına küresel bir terör ortamının eşlik ettiği görüşündedir (Rapoport, 2013: 283-285).

2.3.2.2. Sömürgecilik Karşısı Dalga

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte anarşist dalga sona ermiştir. Bu, her ulusun tüm halkını dâhil ettiği ilk savaştır. Böylesi topyekûn bir mücadelenin ortasında anarşizm hızla yok olmuştur. Cezayir'de Fransa'ya karşı ulusal kurtuluş savaşı veren FLN, İngiltere'den bağımsızlık mücadelesi veren İrlanda'nın IRA örgütü sömürgecilik karşıtı milli dalganın öne çıkan örgütleri olmuştur. Yeni ulus-devletlerin kurulması ve sömürge yönetiminin ortadan kaldırılması Rapoport'a göre ikinci dalganın temel siyasi hedefleridir (Rapoport, 2004).

İkinci dalgaya terörist ve özgürlük savaşçısı kavramlarının paralelliği damga vurmuştur. Gerilla yöntemleri birincil yöntem olmuştur. Anarşist şiddet esas olarak kentsel alanlarda yoğunlaşmışken, ikinci dalgada Maoist ideolojinin artan etkisi kırsal alanlara ve köylülere daha fazla odaklanılmasını doğurmuştur. Bununla birlikte sömürgecilik karşıtı bağımsızlık dalgasının ikili yapısı dikkat çekicidir: bir tarafta içe doğru hareket ederken ulusal tarih ve kültürleri romantikleştirmesi, diğer yanda sömürgeci tahakküme karşı yerel mücadelelere odaklanırken bir yandan da dışa yönelerek ilk dalganın ulus ötesi devrimci enerjisini kabul etmesi (Rapoport, 2013: 286-288).

2.3.2.3. Yeni Sol Dalga

Esas olarak Vietnam Savaşı'na tepki olarak 1960'ların ortasında Yeni Sol Dalga ortaya çıkmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik öfke ve yaygın karşıtlık iletişim teknolojilerinde gelişmelerle birleşmiş ve uluslararası bir güç kazanmıştır. Üçüncü dalga terörizmin iletişimle ilgili somut tezahürleri terörist önderlerin her yerde bulunan imajları, rock müzik plakları, yeraltı dergileri veya sinema filmleridir. Yeni sol terörist dalga, nostaljik, ikonik ve romantik bileşenleriyle 1960-1980 neslinin de bir tür izdüşümüdür. Che Guevara başta olmak üzere Çakal Carlos, ikonik kefiyesi ve Kalaşnikoflu görüntüsüyle Leyla Halid söz konusu neslin ve üçüncü dalganın ikonik temsilcileri olmuştur (Kaplan, 2016).

Rapoport'a göre ikinci dalganın milliyetçi odağı üçüncü dalgada da sürmüş ve bu durum; özünde milliyetçi, sol ve bağımsızlıkçı bir hareket olan Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) üçüncü dalga terörizmin kamusal yüzü haline gelmesini mümkün kılmıştır. Fakat sosyal değişimler bu dalgada sağlanamamış, mutluluk ve iç

huzuru temin etmeye aday yeni dini hareketler tüm dünyada bir sığınak olmaya başlamıştır. 1967'de Altı Gün Savaşı'nda FKÖ için umudun kırılması, Orta Doğu'da hem Nasırcı hem de Baasçı Arap milliyetçiliğinin çöküşü, Müslüman halkı daha güçlü bir siyasal İslam'ın önceden sızmış olduğu medreselere ve camilere geri döndürmüştür. Dünya çapında modern terörizmin dini nitelikli dördüncü dalgasını hazırlayan koşulların temel kaynağı üçüncü dalgadaki işte bu romantik kırılmalardır (Rapoport, 2004).

2.3.2.4. Dini Dalga

David Rapoport'un dini dalga iddiasının temelinde 1978 İran İslam Devrimi'nin küresel etkisi ve 1979 SSCB'nin Afganistan'ı işgali sonrasında vücut bulan sırasıyla Taliban, El-Kaide ve DAİŞ gibi din eksenli terör örgütleri bulunmaktadır. Sri Lanka'daki Tamil Kaplanları, Afrika'da Boko Haram, Hindistan'da Sih militanlar ve ABD'deki radikal sağ hareketler farklı dinlerin, farklı seviyedeki dini bağlılıkların ve geniş coğrafi çeşitliliğin bu dalgadaki görünümeleri olarak değerlendirilebilecektir. Fakat Rapoport, dünyanın diğer bölgelerinde de dini şiddetin ortaya çıktığını kabul etmekle birlikte, İslam'ın bu dalganın merkezinde yer aldığını ileri sürmektedir (Rapoport, 2013: 294).

Yeni sol, ulusal kurtuluş ve anarşist hareketlerin hepsi ideolojik eksenli dalgalardır. Öte yandan anarşist ve yeni sol dalga kadroların büyük kısmı akademisyenler ve elitlerden oluşmuştur. Ulusal kurtuluşun kitlesel cazibesi daha geniş toplumsal kesimlere ulaşsa da, liderleri - Mao dışında - genellikle yabancı eğitim almış entelektüellerdir. Buna karşılık dini dalga çok daha derin köklere sahiptir. Dini dalga, gelenek ve modernlik unsurlarını kaynaştırarak akıldan çok inanca hitap edebilmektedir. Binlerce yıllık kutsal metinlere, tarihe ve kadim tecrübelerine dayanmaktadır. Dolayısıyla, dini önderler, şehir ve kırsal kesimin sıradan sakinleri gibi çok daha geniş bir sosyal sınıf yelpazesi dördüncü dalgayı uzun süreli kılmaktadır (Kaplan, 2016).

2.3.2.5. Tartışma: Basitleştirme ve Batı Merkezilik

David Rapoport'un Terörizmin Dört Dalgası teorisi, terörizmle ilgili akademik ve politik tartışmalar üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Rapoport, terörist faaliyetlerin farklı tarihsel dönemlerini sınıflandırarak terörist hareketlerdeki

kalıpları ve eğilimleri netleştirmeye çalışmıştır. Bununla birlikte, Dört Dalga, terörizmi basitleştiren bir çerçeveye sıkıştırmaktadır. Rapoport, terörizmi her biri kendi ideolojik itici güçleri ve stratejileri olan bir dizi farklı dalga ile sınırlandırarak terörizmin karmaşık ve dinamik doğasını göz ardı etmektedir. Terörizm tek ve bütünlüklü bir varlık olmak yerine, farklı aktörler tarafından farklı hedefler için kullanılan geniş bir strateji yelpazesidir. Rapoport'un yaklaşımı, terörizmin doğasındaki karmaşıklığı görmezden gelerek nedenlerinin ve tezahürlerinin çok yönlü anlaşılmasını engelleme riski taşımaktadır. Ayrıca Rapoport'un terörist faaliyetleri ayrı dalgalara bölməsi, gerçek verilerle tutarsız olan düz bir çizgi önermektedir. Gerçekte, sosyo-politik ve kültürel sorunlar, baskı ve küresel dinamikler gibi birbiriyle ilişkili çeşitli nedenler terörist hareketlerin ortaya çıkmasına, değişmesine ve nihayetinde sönümlenmesine neden olabilmektedir. Rapoport yaklaşımında terörizmin olumsal doğası gizlenmekte ve iç içe geçebilen süreçlerin karmaşıklığı katı bir kronolojik çerçeveye basitleşmektedir (Chiangi, 2021: 14-15).

Rapoport'un Batı-merkezci kurgusu, Batılı deneyimlere ve bakış açlarına, dünyanın geri kalanından daha fazla ağırlık vermektedir. Rapoport'un metodolojisi çoğunlukla modern çağdaki 19. yüzyılın sonlarındaki anarşist terörizm ve 1960 ve 1970'lerdeki sol terörizm gibi Batı'daki tarihsel olay ve hareketlere dayanmaktadır. Bunlar elbette önemli örneklerdir, ancak dünya çapında meydana gelen terör eylemlerini tam olarak temsil etmemektedirler. İkinci dalganın sömürgecilik karşıtı milliyetçi terörizm ve güncel görünen dini terörizm dalgaları Rapoport'un tezinde daha dünyalı örnekler biçiminde sunulsa da nihayetinde Batı'nın gözünden değerlendirilmektedir. Rapoport'un çerçevesi, Batılı deneyimleri vurgulayarak Batı dışı bağlamları marjinalleştirmekte, örneğin Batılı devletlerin desteklediği terörizm örneklerini veya etno-milliyetçi şiddet gibi alternatif terörizm biçimlerini görmezden gelmektedir. Terörizm anlayışımızı çarpıtmanın yanı sıra, bu Avrupa-merkezci önyargı, terörle mücadele söyleminde Batılı aktörleri ve bakış açılarını destekleyen hegemonik anlatıları desteklemeye hizmet etmektedir.

2.3.3. Tartışma: Modernizm İçi Bir Kültürel Mesele Olarak Terörizm

Bu çalışma terörizmi modernizm içi kültürel bir mefhum olarak tanımlamaktadır. Hatalı bir şekilde "terörizm" terimi şiddet içeren, dehşet verici ve

modern dönem öncesi savaş taktikleriyle de ilişkilendirilmektedir. Ancak bu aşırı basitleştirilmiş yorum, benzersiz bir çağdaş fenomen olarak terörizmin özünü yakalamakta yetersiz kalmaktadır. Terörizm insanların geleneksel sözlü kültürlerinden modern çağa geçme evrelerine denk düşen bir olgudur. Şiddet kullanmak anlamına gelse bile terörizm, insanların yurttaşlıkla olan meselelerinin “çözümüne” ilişkin siyasal pratiklerdir.

Terörizmin bir kültürel ikna aracı -insanları çağdaş kimlikleri ve değerleri benimsemeye zorlamanın bir yolu- olarak tarihsel işlevini anlamak gerekir. Modernizm dönemecinde zorlanan, tökezleyen, geride kalan toplumlarda insanlar; kadim gelenekleri ve kimlikleri altüst eden sosyal, siyasi ve ekonomik değişimlerle karşı karşıyadır. Terörizm, bireyleri geleneksel bağlılık ve kimliklerini modern vatandaşlık lehine terk etmeye şiddet yoluyla zorlayan bir kültürel ikna mekanizması olarak hizmet eder. Nitekim terörizm siyasal bir kavram olarak yurttaşları, o modern vatandaşlığın gerekliliklerini benimsemeye ve eski yaşam tarzlarından vazgeçmeye zorlayan bir strateji olarak 1789 Fransız Devrimi’nde ortaya çıkmıştır.

Fransız Devrimi sonrasında Terör Saltanatı sürecinde nihai hedef insan doğasını ve toplumu dönüştürmektir. Eski diktatörlük yıkılacak, devrimci hükümetin tüm muhalifleri ortadan kaldırılacak ve yurttaşlık ahlakı aşılanacak ve desteklenecektir. Geniş yargı yetkisine sahip olan, usule ilişkin çok az kısıtlama getiren ve görevlerini daha geleneksel yasal adaleti uygulamaktan ziyade devrimci politikayı uygulamak olarak gören devrim mahkemelerine bu hedeflere ulaşmada ağırlıklı bir rol verilmiştir. Faaliyet gösterdikleri tüzük "hiç kimseyi dışarıda bırakmayacak kadar" muğlak ifadelerle halk düşmanlarının kimler olabileceğini sıralıyordu (Carter, 1989: 142). Olağan ceza ölümdü. Jakobenlere göre yargılamaların ve idamların amacı, sivil erdeme sahip olmayan herkesi terörize etmektir; bunu yeni otoriteyi sağlamlaştırmanın temel bir yolu olarak görüyorlardı. Bu gereklilik terör saltanatına hem bir neden hem de ahlaki bir gerekçe sağlıyordu (Primoratz, 2022). Robespierre'e göre terör yalnızca "erdemın bir yayılmasıydı"; o olmadan erdem güçsüz kalırdı: “Terör adaletten başka bir şey değildir, hızlıdır, şiddetlidir, esnek değildir; bu nedenle erdemın bir sonucudur; özel bir ilke olmaktan çok, ülkemizin en acil ihtiyaçlarına uygulanan genel demokrasi ilkesinin bir sonucudur” (Akt. Schmid, 2013: 89).

Rapoport'un Dört Dalga yaklaşımında Jakobenleri göz ardı ederek terörizmin kültürel ve tarihsel bağını kurma fırsatını kaçırdığı görülmektedir. Fransız Terör Saltanatı'ndan sonra da terörizm geleneksel ve modern dünya arasında kalan insanların yaşadığı kimlik krizlerinden, yabancılaşmadan ve marjinalleşmeden faydalanmıştır. Terör örgütleri, kimlik, aidiyet ve önem duygusu sağlayarak hızla değişen bir dünyada amaç ve onay arayan hoşnutsuz insanları kendilerine çekmiştir. Teröristler, endoktrinasyon ve radikalleştirme yoluyla potansiyel elemanlarını şiddete hevesli faillere dönüştürmüş, ileri veya geri nitelikteki toplumsal değişim vizyonlarını gerçekleştirmeleri için örgüt içi teröre de başvurmuşlardır.

Geleneksel inanç sistemlerinin kademeli olarak bozulması ve modernite altında sosyal yaşamın rasyonelleşmesi, Max Weber'in hayal kırıklığı fikriyle açıklanmaktadır. Modernleşme, özgürleşme ve ilerleme vaat etse de değişim güçleri tarafından geride bırakıldığını veya dışlandığını hissedenlere yabancılaşma, anomi ve varoluşsal sefalet sağlar (Carroll, 2011: 119-122).

Bu anlamda terörizm bir tür kültürel uyumsuzluk, modernitenin yarattığı teknokratik, bürokratikleşmiş ve rasyonelleşmiş dünyaya karşı bir protestodur. Terörizm, kültürel uyumsuzluk yaşayan insanlar, topluluklar ve kimlik siyasetinin karşılık bulduğu post-modern dönemlerde etnik gruplar tarafından, değerini ve önemini kaybetmiş gibi görünen bir dünyada failliğini, kimliğini ve anlamını geri kazanmak için kullanılan bir araçtır. Teröristler modernitenin norm ve kurumlarına karşı çıkarak etnik kimlik, gelenek, dil, din veya ideolojiye dayalı alternatif toplumsal vizyonlar oluşturmayı amaçlarlar. İster etno-milliyetçi şiddet, isterse de dini aşırılıkçılık şeklinde olsun, terörizm yıpranmış bir toplumda amaç ve aidiyet duygusunu geri kazanmaya yönelik umutsuz bir girişimdir.

Kültürel anlatılar, kimlik inşası ve sosyo-politik süreçler arasındaki karmaşık etkileşimler, terörist hareketlerin meydana çıktığı ve belirli bir süreklilik kazanabildiği iklimin bileşenleri olmaktadır. Örneğin, El Kaide ve DAİŞ gibi Selefi örgütler, Batı'nın istilasına ve kültürel hegemonyasına karşı taraftarlarını harekete geçirmek için sözde İslami gelenekleri kullanmaktadır. Buna benzer şekilde, PKK gibi etno-milliyetçi terör örgütleri kendilerini kültürel hegemonya ve sömürgeciliğe karşı mücadele ediyor gibi göstermektedir. Dahası, terörizm sıklıkla karşıt kültürel anlatılar arasında bir çarpışmayı temsil eder: topluluk, inanç ve kolektif kimliğin

gelenekselci değerleri ile küreselleşme, sekülerizm ve bireyciliğin modernist projesi. Bu kültürel gerilimler terör örgütleri tarafından yeni üyeler çekmek, şiddet eylemlerini savunmak ve genel olarak modernitenin geçerliliğine şüphe düşürmek için kullanılmaktadır.

Modern çağda terörizmin yükseliş i sıklıkla siyasi yahut Rapoport gibi dini veya ideolojik çerçeveler içinde ele alınmaktadır. Ancak bu dış a dönük uyumsuzluk ifadelerinin ötesinde, daha derin bir kültürel uyumsuzluk, modernizme ve ondan zuhur eden hastalıklarına karşı içsel bir mücadele vardır. Terörizmi anlamanın bir yolu, birçok insan ve topluluğun ilerleme, akıl ve zenginlik vaatlerinin gerçekleşmediğini gördüğü çağdaş dünyanın hayallerine bir yanıt olarak görmektir. Terörizmin kültürel kökenlerini araştırarak şiddet ve aşırıcılık eylemlerine yol açan modernite ve gelenek arasındaki temel çatışmaları tespit edebiliriz.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR, ANLATI VE PKK TERÖR ÖRGÜTÜ

1. TERÖRİZM VE KÜLTÜR

Terörizm ve kültür arasında incelikli ve karmaşık bir etkileşim vardır. Kültür kendi başına doğrudan terörizm yaratamasa da terörizmin ortaya çıkabileceği sosyo-politik ortamı şekillendirebilen bir etken rolüne bürünebilmektedir. Terörizme karışan kişi ya da gruplar için etkili bir teşvik unsuru kültürel kimlikleri olabilmektedir. Şiddete varan radikalizm; yabancılaşma, uca kayma ya da kişinin kültürel veya dini kimliğinin tehlikede olduğu hissi gibi duygulardan kaynaklanabilmektedir. Terör örgütleri sosyo-ekonomik, tarihi ve kültürel çelişkileri destekçi kazanma aracı olarak kullanabilmektedirler. Bu çelişmelerin kökenleri ekonomik adaletsizlik, siyasi baskı veya sömürgecilik gibi kültürel unsurlarla sıklıkla iç içe geçmiş sorunlara dayanabilmektedir. Dini veya ideolojik inançların radikal yorumlarının terörizmle bağlantılı olduğu durumlar çokça vardır. Radikal ideolojilerin çekiciliği, bu yorumların bir toplum içinde nasıl algılandığını ve yorumlandığını şekillendiren kültürel değişkenlerden etkilenebilmektedir. Terör örgütleri mesajlarını yaymak ve yeni üyeler kazanmak için sıklıkla dil, anlatı ve kültürel semboller kullanmaktadırlar. Kültürel sembollerini manipüle etmek, hedef toplumdaki görüşleri etkilemek ve destek toplamak için etkili bir strateji olabilmektedir.

Bunların ötesinde ve zamanın ruhuna uygun biçimde, küreselleşmenin bir sonucu olarak çeşitli kültürel veya dini gruplar arasındaki etkileşim artmış, ancak zaman zaman terörizme ve savaşlara varan anlaşmazlıklar da ortaya çıkmıştır. Bilhassa Soğuk Savaş sonrasında, terör eylemleri, medyadaki haberlerden gündelik tartışmalara değin "dinler mücadelesi", "kültürler çatışması" veya "medeniyetler savaşı" gibi kültürel parametrelere başvurularak yorumlanmaktadır. Bu tür görüşlerin daha ayrıntılı bir açıklaması yüz yıl öncesinden başlayarak akademide de mevcut olagelmıştır. Kronolojik olarak Oswald Spengler'dan(*The Decline of the West-*

1918)(*Kısaltılmış baskı: Spengler vd., 1991*), Arnold J. Toynbee'ye (*War and Civilization: Selections from A Study of History*) (1950); Samuel Huntington'dan (*The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order- 1996*)(*Yeniden baskı: Huntington, 2011*) ve Mark Juergensmeyer'e (*Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence-2003*)(*Dördüncü baskı: Juergensmeyer, 2017*) kadar akademisyenler çatışan kültürel değerleri dünyadaki şiddetin birincil nedeni olarak tanımlamışlardır. Nitekim kendilerini belirli bir kültürel ya da dini kimliğin savunucusu olarak göstermeye çalışan teröristler bu tür çatışmalardan yarar sağlayabilmektedirler.

Terörizme dair kültürel yorumlar esas olarak terörizmi kültürel olarak aracılık edilen ve sosyal olarak inşa edilen bir olgu olarak görmektedirler. Ancak, kültürün terör eylemlerini nasıl şekillendirdiği ya da bu olgunun nasıl inşa edildiği ve yeniden üretildiği konusunda bir mutabakat bulunmamaktadır. Bazı kültürel yorumlar sosyal davranışın normatif temelini vurgularken, diğerleri şiddetin durumsal mantığına odaklanmakta, üçüncü grup ise terörizmle ilgili tartışmaları şekillendiren söylem ve anlatıların esnek ve tartışmalı karakterinde ısrar etmektedirler. Sinisa Malesevic'in sınıflandırmasıyla, terörizme ilişkin pek çok kültürelci perspektif arasında üç yaklaşım son dönemdeki tartışmalara hâkim olmuştur: Neo-Durkheimsizm, Sembolik Etkileşimsizm ve Post-Yapısalcılık (Malesevic, 2019: 178).

1.1. Neo-Durkheimsizm

Emile Durkheim'in mekanik ve organik dayanışma arasında koyduğu fark, çağdaş Neo-Durkheimsizm'in temelini oluşturan geleneksel grup bütünlüğü ve dayanışma kavramlarıyla bağlantılıdır. Durkheim sosyal yapıdaki farklılıklara rağmen tüm sosyal organizasyonların ortak idealler etrafında toplandığını savunmuştur. Bu nedenle geleneksel kültürleri çoğunlukla grup içi benzerliklere dayanan mekanik bir dayanışmaya bağlamıştır. Öte yandan, modern toplumların birbirine bağlı girift yapılar ya da organik dayanışma ile ayırt edildiği düşünülmüştür (Taş, 2020: 445-446). Buradan olarak Durkheim'a göre, terör saldırılarındaki ani artış gibi şiddet olaylarının, toplumlar mekanik dayanışma biçimlerinden organik dayanışma biçimlerine, yani geçici anomi durumuna, geçerken meydana gelmesi daha olasıdır.

Terörizme ilişkin Neo-Durkheimci bakış açısı, Durkheim'in norm merkezli sosyal gerçeklik anlayışını geliştirmiş olmakla birlikte terörizme daha karmaşık ve daha az deterministik kültürel açıklamalar getirmektedir. Neo-Durkheimci bakış insanların terör olaylarını kolektif olarak nasıl anladıklarını önemsemektedir. Başka bir deyişle, terörizm öncelikle mevcut normatif dünyaları kışkırtmayı, meydan okumayı veya doğrulamayı amaçlayan kültürel bir olay olarak görülür. Terörist eylemin şiddeti, belirli kolektif anlamlara ulaşmayı ve sosyal gerçekliğin belirli kavramlarını zayıflatmayı veya tesis etmeyi amaçlamaktadır. Neo-Durkheimci akımdan Jeffrey C. Alexander'a göre, terörizm kendi başına toplumsal eyleme neden olmaz. Aksine, kültürel anlatılar ve normlar her siyasi şiddette mevcuttur çünkü bunlar maddi olayın toplumsal olarak anlaşılması için gereklidir. Dolayısıyla, kültürel çerçevenin yokluğunda şiddet eylemlerinin mantıklı ve anlamlı toplumsal tepkilere yol açacağı şüphelidir. Alexander'a göre terör eylemleri, failler, mağdurlar ve izleyiciler arasında bir tür iletişimdir. En korkunç terör eylemleri bile kültürel aracılığın yokluğunda toplumsal acıya neden olamaz. Dolayısıyla şiddet, belli bir kültürel çerçeveleme gerektirir. Kendi ifadesiyle, "Şok ve korku duygusu olayların kendisi değildir" (Alexander, 2004: 88). Bunun yerine, terörist eylemlerin "siyasi olasılıkların sonuna" işaret ettiğini ve bu nedenle bir tür siyaset sonrası faaliyet oluşturduğunu iddia etmektedir. Farklı bir ifadeyle, Neo-Durkheimci düstura göre terörizm sembolik iletişim yaratmayı amaçlayan performatif bir eylemdir.

Neo-Durkheimci yaklaşım terörizmi, kültürel senaryolar, sosyal drama, sembolik olaylar ve sözde şehitlik eylemlerini kullanarak geniş bir izleyici kitlesine hitap eden bir tür siyasi ve kültürel performans olarak görmektedir. Yine Alexander'a göre, "iyi senaryolar agonistik olmalı, aktörleri iyi ve kötü ikiliklerine kodlamalı ve baştan çıkarıcı başlangıçları, belirsiz orta kısımları ve katartik sonları olan bir olay örgüsü anlatmalıdır" (Alexander, 2008: 7). Bu sosyal drama, ana aktörlerin ikili temsilleriyle açıkça tanımlanmış senaryolara sahip olmalıdır. Philip Smith'e göre aktörlerin bu ikili tanımları aynı zamanda dost-düşman, kutsal-profan ve mantıklı-mantıksız kategorilerini birbirinden ayıran daha geniş anlatıların da temelini oluşturur. Bu anlatı yapıları sıradan, trajik, romantik ve kıyamet anlatısına değin uzanmakta olup, özellikle kıyamet şablonu "toplum çapında büyük fedakârlıkların yaratılması ve meşrulaştırılmasında en etkili çerçeve" olarak tanımlanmaktadır. Yani

terörist saldırılar tarafından birkaç dramaturjik senaryo üretilir ve bunların her biri kültürel kodlama gerektirir (Smith, 2010: 27). Öte yandan Alexander, iki karşıt performatif anlatının, ayrı izleyicileri içinde sosyal bütünlüğü teşvik etme ve koruma konusunda kullanışlı ve işe yarar olduğu kanaatinde. Bir terör olayının ardından, kıyamet masalları genellikle Alexander'ın "kirlilikten sonra arınma" olarak adlandırdığı şeye yol açmaktadır. Dolayısıyla terör olayları toplum genelindeki grup bağlarını zayıflatmak yerine daha fazla sosyal uyumu teşvik etmektedir (Alexander, 2004: 100).

1.2. Sembolik Etkileşimcilik

Sembolik etkileşimciler, kültürü birincil açıklayıcı çerçeve olarak gören Neo-Durkheimcı yorumların aksine, kültüre sosyal gerçekliğin değişen görünüşlerinin merceğinden bakarlar. Temel olarak, sembolik etkileşimcilik insanların diğerleriyle etkileşimleri ve iletişimleri yoluyla anlam ürettiklerini savunurken, Neo-Durkheimcı perspektif paylaşılan değer sistemleri ve fikirlerdeki farklılıkları vurgular. Dolayısıyla, etkileşimciler günlük karşılaşmaların mikrokozmosuna ve değişen "durum tanımlarına" odaklanırken, Neo-Durkheimcılık ortak standartlara bakar. Bununla birlikte, sembolik etkileşimciler, yorumlarında ekonomik, siyasi ve askeri mülahazalardan ziyade fikirleri, sembolleri ve değerleri vurguladıkları için aynı zamanda kültüralisttirler. Etkileşimcilere göre terörizm her zaman ve her durumda siyasi ya da ekonomik bir sorun olmaktan çok kültürel bir sorundur. Terörist faaliyetlerin stratejik yönlerini kabul etseler bile, gerçekliğin değişen sosyal algılarını vurgulamaktadırlar. Michael Blain bu bağlamda terörizmi "mağduriyet ritüeli aracılığıyla bir güç ve tabiiyet biçimi" olarak tanımlamaktadır. Daha somut bir ifadeyle Blain, belirli anlamları üreten ve sürdüren sembolik sistemlerin varlığının terörizm için gerekli bir koşul olduğunu iddia etmektedir (Blain, 2009: 13-14). Benzer bir şekilde Constanza ve Kilburn "ahlaki panik" ve "sembolik güvenlik" gibi kültürel kaynakların sosyal gerçekliği yeniden şekillendirmek için nasıl kullanıldığını incelemişlerdir. Kolektif algıların sürekli biçimde maddi gerçeklerin önüne geçtiğine, güvenlik politikalarının gerçek terörist tehditlerden çok neyin potansiyel bir güvenlik tehdidi oluşturabileceğine dair kolektif tanımlar tarafından şekillendirildiğine işaret etmişlerdir (Costanza ve Kilburn, 2005: 119-121).

Muhtemelen en önemli etkileşimci terörizm modeli Randall Collins tarafından oluşturulmuştur. Şiddet olaylarını "çatışmacı gerilim ve korku etrafındaki yollardan oluşan bir ağ" olarak tanımlayan mikro-sosyolojiye dayalı şiddet teorisini genişleten Collins, terörizm için farklı duygusal sosyal dinamiklerin varlığının gerekli olduğunu iddia etmektedir. Collins insanların doğuştan şiddet yanlısı olmadığı ve genellikle şiddet kullanma becerisine sahip bile olmadıkları kanaatindedir. Dahası, şiddet eylemleri tipik olarak endişe ve duygusal gerginliğe neden olmaktadır. Böylesi duygusal rahatsızlıklardan kaçınmak için stres ve kaygının duygusal enerjiye dönüşmesini teşvik edecek kolektif eylemlerde bulunmak gerekecektir. Collins'e göre "başarılı şiddet", bir tarafın hükmeden rolünü üstlendiği, diğer tarafın ise duygusal ritme kapılıp kurban haline geldiği çatışmacı gerilim ve dehşet ile karakterize edilir (Collins, 2008: 19). Bu yüzden şiddet içeren davranışlar grup dinamiklerinin değişmesine neden olur. İnsanlar şiddet kullanma konusunda pek becerikli olmadıklarından, diğer insanların orada olmasına ihtiyaç duyarlar. İnsanlar, Collins'in "etkileşimsel ritüel zinciri" olarak adlandırdığı grubun etkileşimli ritüelinde kendi benzersiz duygusal enerjilerini birleştirirler. Bu, herkesin terörist olamayacağı anlamına gelir. Terör eylemlerinde bulunmak için, "çatışmacı gerilimi/korkuyu" nasıl aşacaklarını bulmaları ve hem daha büyük gruba hem de kendilerine karşı şiddet kullanımlarını meşrulaştırabilmek amacıyla yeni ritüeller yaratmaları gerekir. Tüm bu koşullarda şiddet girişiminin etkinliği büyük ölçüde terörist hücrelerin duygusal dayanışmasına ve grup etkileşim dinamiklerine bağlıdır. İnsanlar ortak korku/gerilim çatışmalarını düzenli grup teması yoluyla aşarlar (Collins, 2005: 81-87).

1.3. Post-Yapısalcılık

Foucault, Derrida, Deleuze, Lyotard ve Baudrillard gibi post-yapısalcılığın klasik temsilcileri sosyal bilimlerde önemli ölçüde etki yaratmıştır. Terörizmle ilgili antropolojik ve kültürel araştırmalar da bu etkiden nasibini almıştır. Post-yapısalcı yaklaşım ilk olarak yapısalcılığın bir eleştirisi olarak ortaya çıkmış, ancak daha sonra sosyal bilimlerdeki tüm evrenselci paradigmalara karşı radikal bir saldırıya dönüşmüştür. Post-yapısalcılar, alternatif bir açıklama sunmak yerine, "meta-anlatılar" olarak adlandırdıkları şeyleri yıkmaya yönelmişlerdir. Onlara göre her hakikat iddiası olumsal, geçici ve keyfidir. Bu nedenle, farklı anlatı yapılarında

zaten yerleşik olan hegemonik ve öznel uygulamaları belirleyebilmek için her bir bilimsel açıklama yapısöküm gerektirir. Buradan hareketle post-yapısalcılar, bilgi iddialarının çokluğunu ve tikelliğini vurgulayarak bilimsel veya diğer herhangi bir söylemin altında yatan çelişkileri, uyumsuzlukları ve keyfiliği ortaya çıkarmaya çalışırlar.

Post-yapısalcı paradigmada terörizm tanımının kendisinin bağlama bağımlı, siyasi ve kültürel olarak üretildiği savunulmaktadır. Örneğin Richard Jackson gibi antropologlar, terörizm tanımının zaman içinde nasıl evrildiğini ve başlangıçta devlet şiddetini ifade eden bir şeyin nasıl giderek devlet karşıtı faaliyetlerle ilişkilendirildiğini göstermektedirler (Jackson, 2007: 245-250). Benzer şekilde, Harmonie Toros ve Jeroen Gunning terörizm tanımlarının, onları yaratan belirli söylemsel süreçlerden soyutlanamayacağını çünkü hepsinin öznel olduğunu savunmaktadırlar (Toros ve Gunning, 2009: 105-106).

Kopenhag Okulu'ndan Barry Buzan ve Ole Waever'in güvenlikleştirme teorisi, terörizme ilişkin en dikkat çekici post-yapısalcı bakış açısını temsil etmektedir. İnsanları ve grupları güvenlik nesnelerine dönüştüren sosyal mekanizmalar güvenlikleştirme paradigmasının ana odak noktasıdır. Buzan ve Waever'e göre güvenlikleştirme, devlet otoritesi ve onun toplumsal ve bireysel aktörleri devlet güvenliğine yönelik gerçek ya da potansiyel tehlikeler olarak gösterme becerisiyle bağlantılı bir olgudur. Burada odak noktası tehdidin nasıl tasvir edildiğidir ki bu da nadiren gerçek tehditle örtüşür. Çünkü devlet aygıtları belirli grupları ve örgütleri korumaya daha fazla odaklanırken diğerlerine daha az ilgi gösterir ya da hiç umursamaz. Güvenlikleştirme paradigması ayrıca belirli grupların, örgütlerin ve eylemlerin nasıl, neden ve ne zaman toplumsal düzene yönelik varoluşsal bir tehlike olarak algılandığını ve kamuoyunda dile getirildiğini incelemiştir. Buzan ve Waever güvenlikleştirme yöntemlerinin nasıl işlediğini, özellikle de kamuoyunun hükümetler ve güvenlik kurumları tarafından yapılan açıklamalara nasıl tepki verdiğini ve bunlara nasıl inandığını ele almışlardır. Güvenlikleştirmeyi sıradan kamusal söylemlerde normalleştiren ve meşrulaştıran belirli kelimeleri ve konuşma eylemlerini tespit etmişlerdir. Örneğin, birçok devlet algılanan, gerçek ve hayali terör tehditleriyle mücadele etmek için Olağanüstü Hal tedbirleri uygulamaktadır. Bu tür olağanüstü durumlarda, güvenlik güçleri ve devlet

aygıtları belirli yasalara uymaksızın faaliyet göstermekte, halka karşı aşırı güç ve şiddet kullanmakta serbest olabilmektedirler (Buzan ve Wæver, 2003: 3-13).

Post-yapısalcılar terörizmin değişen söylemlerini de araştırmaktadırlar. Örneğin, Ondrej Ditrych, Foucaultcu söylem analizini kullanarak geçtiğimiz yüzyılda terörizmin nasıl tasvir edildiğini ele almıştır. Ditrych dikkat çekici bir örnek mahiyetinde 11 Eylül sonrası çağdaş terörizm söylemleri için şu sonuca varmıştır: “1930'larda olduğu gibi, uygar ve düzenli insanlığın karşı inşası bu küresel tehditle yan yana getirilerek hem belirli siyasi düzenlerin 'içini' hem de uluslararası düzenin 'dışını' disipline etmektedir" (Ditrych, 2014: 4). Yazar ayrıca, terörizmi çevreleyen hâkim söylemlerin zaman içinde önemli ölçüde değiştiğini ve evrimsel bir mantık izlemediğini ortaya koymaktadır. Bugünkü söylemler, terörizmin “zarara karşı masumiyeti” ve “halka karşı rejimi” vurgulayan kategorilerle ilişkilendirildiği 1970'li yıllardaki söylemlerle aynı değildir. Ditrych'in tarihsel araştırması terörizmin süreklilikler ve süreksizlikler ile durumsal ve keyfi çerçeveler içeren değişken söylemlerle karakterize olduğunu ve en önemlisi terörizmin temel bir söylemsel doğası olmadığını göstermektedir (Ditrych, 2014: 120-124).

1.4. Tartışma: Terör Örgütünü Çevreleyen Değerler Olarak Kültür

Terörizm kültürel bir olgu olduğu için, çerçeveleme, hedef kitleyle iletişim kurma, şiddeti meşrulaştırma, kamusal alanda temsil edilme ve büyük anlatılarını topluma sergileme gibi belirli kültürel uygulamaları gerektirir. Terörizmin bu düşünsel ve temsili yönlerini incelerken ve çalışırken, kültürel ve antropolojik perspektifler son derece faydalıdır. Kültür olmadan terörizm var olamaz. Yukarıda temel tezleri özetlenen Neo-Durkheimci, sembolik etkileşimci ve post-yapısalcı kültürelcilik, kültür ve şiddet arasındaki bağlantılara işaret etmede anlamlıdır, ancak sosyolojik açıklamalar söz konusu olduğunda yetersiz kalmaktadır. Terörist eylemlerin altında yatan kültürel senaryoyu tanımlamak söz konusu olduğunda, kültüralistler oldukça ikna edicidir, ancak terörizmin doğuşunu ve uzun erimli toplumsal dinamiklerini açıklamak söz konusu olduğunda yeterli sayılamazlar. Kültürelci bakış açıları, terörist eylemin süreçsel mantığını takip etmekten ve terörizmi düşünülebilir kılan şeyin ne olduğunu açıklamaktan ziyade terörizmin çerçevelenmesi, etiketlenmesi ve kodlanmasına odaklanma eğilimindedirler (Malesevic, 2019: 183-184).

Pek çok kültürel çalışma açıklamaktan ziyade betimlemeye öncelik vermektedir. Örneğin Neo-Durkheimci perspektifin temsilcisi Philip Smith'e göre, savaş ve terörizm de dâhil olmak üzere örgütlü şiddet "sadece kültürle ilgili değil, tamamen kültürdür" ve "sosyal hayat bir metin gibi ele alınabilir" (Smith, 2010: 36). Ancak, sosyal hayat hikâyeler ve diyaloglardan çok daha fazlasıdır. İnsanlar yalnızca kültür odaklı varlıklar olsalardı siyasete, ekonomiye, biyolojiye, zorlamaya ve toplumsal varoluşun diğer pek çok yönüne yer kalmazdı. Her şeyi metinlere indirgemek yerine, terörizmi doğru bir şekilde açıklamak için insan toplumunun bu yönlerinin her birini ele almak gerekir. Mikro dünyanın göz ardı edilmesi kültüralizmin ikinci sorunudur. Terör örgütlerinin sahada eleman toplayabildiği yüz yüze etkileşimler söz konusu olduğunda, terörizmin mikro dünyası önemli hale gelmektedir (Malesevic, 2019: 190-191). Örneğin, gündelik hayatta var olan mikro dayanışmalardan yararlanan söylemler içinde çerçevelenmediği sürece PKK'nın ölen terörist hikâyelerinin hedeflenen kitlede yankı bulması mümkün olmayacaktır.

Sayılan kültürelci bakış açılarının her birine göre, kolektif eylemin arkasındaki ana güçler kültürel değerler, söylemler, normlar, fikirler, semboller ve anlamlandırmadır. Fikirler, değerler ve kültürel kodlar şiddet eylemlerine anlam kazandırmada, terörist ve terörizmle mücadele anlatılarında yer alan aktörler arasındaki iletişimi kolaylaştırmada şüphesiz önemli bir rol oynar. Fakat Malesevic'in de ifade ettiği gibi terörizm, kurumlar, örgütler ve siyasi ve ekonomik çıkarlar gibi maddi faktörlerin yokluğunda var olamaz (Malesevic, 2019: 186). Terörist saldırılar, her ne kadar kültürel kodlama ve ideolojik eklemleme gerektirse de öldürme, ölme, yıkım ve bir dizi başka fiziksel tepki ve olayı içeren ilk ve öncelikli olarak maddi olaylardır. Bununla birlikte, kültür tek başına şiddet olaylarına neden olmayabilir ama kültürel çerçeveler terörizmi yorumlamaya yardımcı olur.

Terör örgütlerinin üyeleri, davranışlarını ve dünya görüşleriyle etkileşime giren belirli kültürel normlar, inançlar ve uygulamalar tarafından şekillendirilmektedir. Bu grupların kültürleri şiddeti meşrulaştırır ve ideolojik hedefleri desteklerken aynı zamanda üyelere bir kimlik, amaç ve aidiyet hissi vermektedir. Üyeler, örgüte olan bağlılıklarını güçlendiren ve davranışları için bir açıklama sağlayan ortak bir anlayış veya hikâyeyi takip ederler. Terörist grupların kültürleri, grup içinde birlik ve beraberliği teşvik eden sosyal gelenekler, törenler ve

sembollerden oluşmaktadır. Bu bileşenler üyelerin kendilerini ayrıcalıklı ve grubun bir parçası gibi hissetmelerini sağlar, içeridekileri dışarıdakilerden ayırır ve kişiler arası bağları güçlendirir. Terör örgütleri içindeki bireyler ortak kural ve inançları içselleştirerek güçlü bir amaç ve kolektif kimlik duygusu oluşturmakta, bu da örgütün iç uyumunu ve direncini güçlendirmektedir.

Öte yandan terör örgütünü çevreleyen muhtelif mikro dayanışmalar, finansman, eleman devşirme, lojistik yardım ve ideolojik güçlendirme gibi bir dizi destek hizmeti sunmaktadır. Akrabalık yahut aşiret gibi sosyal bağlar ve paylaşılan kültürel değerlerin tümü bu destekleyici ağların geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Mikro dayanışmalar, dini veya etnik kimlik, algılanan adaletsizlikler veya mağduriyetler ve ötekileştirme veya zulümle ilgili tarihsel anlatılar gibi kültürel unsurların bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Terör örgütünü çevreleyen iç ve dış dayanışma mekanizmalarının birlikte sürdürülmesi elzemdir çünkü bu sayede her iki tür dayanışmanın etkileşim halindeki sözde şehitlik gibi değerlerinin, kültürel birlikteliğinin ve elbette örgütün örgüt olarak devamlılığı sağlanabilecektir.

2. TERÖRİZM VE ANLATI

Terörizm, bir mesajı veya söylemi ifade etmek için şiddet eylemlerini kullanan bir iletişim tarzıdır; anlatı ise bu mesajın veya söylemin nasıl oluşturulduğunu, yorumlandığını ve çeşitli koşullardan nasıl etkilendiğini anlamanın ve incelemenin bir yoludur. Kimlik, duygular ve kültür temaları -ve bunların insanların birbirleri ve kendileri hakkında anlattıkları hikâyelerden nasıl etkilendikleri ve bu hikâyeleri nasıl etkiledikleri- hem terörizmin hem de anlatının merkezinde yer almaktadır. Anlatılar şiddeti desteklemek, mazur göstermek ya da şiddete karşı çıkmak için kullanılabildiğinden, terörizm ve anlatılar radikalleşme süreçlerinde iç içe geçmiştir. Anlatı ve terörizm, siyasi şiddetin dinamiklerini, nedenlerini ve etkilerini açıklamaya yardımcı olan, birbirini oluşturan ve birbirine bağlı olgulardır (Homolar ve A. Rodríguez-Merino, 2019: 562-564).

Terörizm ve anlatı ilişkisini anlamaya yönelik üç farklı bakış açısı öne çıkmaktadır. Karşı-Anlatı yaklaşımı kuramsal ve kavramsal olmaktan çok pratik bir yaklaşımdır. Öte yandan Anlatı Kriminolojisinin terörizmi anlamaya yönelik örnekleri ve Cristina Archetti'nin Sosyal İnşacı değerlendirmeleri terörizm ve anlatı bağını tartışmak için daha verimli olacaktır.

2.1. Karşı-Anlatı Yaklaşımı

Karşı-anlatı (*counter-narrative*) akademisyenlerden ziyade sivil toplum aktivistleri ve hükümet politika yapımcıları tarafından geliştirilen bir pratikler toplamı olduğu için, kavramsal ve kuramsal anlamda temelleri sağlam olan, iyi geliştirilmiş bir teoriden yoksundur. Yaklaşımı bir teori değil, birçok farklı metin tarafından paylaşılan, hem açık hem de örtük bir varsayımlar bütünü olarak ele almak doğru olacaktır. Karşı-anlatı, "terörist anlatı"yı şiddet yanlısı aşırılık yanlılarının hareketlerine yeni üyeler kazandırmak için kullandıkları entelektüel çerçeve olarak görmektedir. Varsayım olarak insancıl ilkeleri ve çağdaş değerleri savunan daha gerçekçi ve daha çekici hikâyeler terörist anlatıyı bastırabilir. Bu sayede daha az sayıda insan şiddete varan aşırıcılık veya terörizm yönünde radikalleşecek ve "savunmasız" olarak adlandırılan gruplar ve bireyler arasında şiddete varan aşırıcılığın çekiciliği azalacaktır (Glazzard, 2017: 3-4).

Sorunlu ama çok pratik görülen bu yaklaşım Birleşik Krallık'tan başlayarak Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği coğrafyalarındaki kanun yapımcılar, düşünce kuruluşları ve medya tarafından hızla benimsenmiştir. Dahası Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kuruluşlar tarafından çok sayıda projenin odak noktası haline gelmiştir. Çeşitli şirketlerin ve çok sayıda sivil toplum kuruluşunun katılımıyla bir tür endüstriye bile dönüşmüştür.

Bununla birlikte karşı-anlatı yaklaşımı akademide pozitivist, projeci ve dar pratikçi bulunmuş, işe yarayıp yaramadığına dair kuşku ve itirazlara maruz kalmıştır. "Think Again Turn Away", "Exit USA" ve "Say No To Terror" gibi "beyaz" veya "gri" karşı-anlatı proje örnekleri, diğer pek çok hatasının yanı sıra söylem ve anlatının birbirinin yerine kullanılabileceği inancına dayanmıştır. Fakat beklenti ve bütçeleri yüksek bu projeler işlevsiz ve etkisiz kalmış ve hedef kitleleri tarafından dahi alay konusu olmuştur (Herwaarden, 2020: 17-25). İlave olarak Kate Ferguson, kanıtları değerlendirdiği raporunda karşı-anlatı uygulamalarının dayandığı üç ana ilkenin gerçek hayatta geçersiz kaldığını ortaya koymuştur. Şiddet içeren sözlerin şiddet içeren eylemlere ilham verdiği; terörist anlatıların karşı anlatılarla değiştirilebileceği ve söylemin aslında şiddet içeren aşırıcılık tehdidini azaltabileceği varsayımlarının pratikte karşılığı bulunmamaktadır (Ferguson, 2016: 25-26).

2.2. Anlatı Kriminolojisi

2009 yılında kriminoloji içinde bir alt disiplin olarak kurulmaya başlanan "Anlatı Kriminolojisi", anlatı ve terörizm arasındaki bağlantıyı anlamaya yönelik bir başka eğilimi temsil etmektedir. Son zamanlarda bu alt disiplin, "bireyler neden yerleşik rejimlere karşı terör eylemlerinde bulunur, neden kendilerini tehlikeye atarlar?" gibi terörizm çalışmalarıyla ilgili soruları da ele almaya başlamıştır. Anlatı kriminolojisi insanları suç işlemeye yönelten anlatıların biçim ve içerik özelliklerini incelemektedir. Bu kategoriye giren çalışmalar, terörizm çalışmalarında katılım ve eylem anlatılarının teröristin dünya görüşünü ve terörist grubun kültürel donanımını anlamak için sağladığı fırsatları araştırmaktadır. Anlatı kriminolojisi, alt disiplinin öncülerinden biri olan Lois Presser'in başlangıçtaki anlatı ve suç arasındaki ilişkiye dair etki odaklı pozitivist yaklaşımı (Presser, 2008) ilerleyen süreçte Sveinung Sandberg'in bilhassa metodolojik ilaveleri (Sandberg, 2022) ve Jennifer Fleetwood'un Bourdieu'den esinlenerek geliştirdiği "anlatı habitusu" kavramı (Fleetwood, 2016) gibi katkılarla terörizmi de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve derinleştirilmiştir. Nitekim Sandberg'in yönetime ilişkin katkıları bu çalışmanın metodolojisinde iskelet görevi görmüştür.

Fleetwood'un "anlatı habitusu", insanların kişisel anlatılarını iktidar alanlarını yansıtan egemen söylemlerle ilişkili olarak nasıl inşa ettiklerini yapısalcı bir yönelimle inceler. Fakat insanlar yine de öğrendikleri ve içselleştirdikleri söylemleri kullanarak, bu anlatıların inşasında hala fail olabilirler (Fleetwood, 2016: 181-182). Buna ek olarak Fleetwood, Bourdieu'nun bir sosyal alanda hâkim olan, sorgulanmayan bir fikir birliği veya görüşe atıfta bulunan "Doxa" kavramını analizine dâhil eder. "Doxa" sosyal alandaki egemen güç ilişkilerini yansıtır ve sürdürür, sosyal aktörlerin alanla tutarlı bir şekilde hareket etmesini sağlar ve alanın yapısına meşru, organik bir görünüm kazandırır. Özne konumlarını, söylemsel yapıları, mecazları ve terminolojiyi içeren alanın anlatı Doxa'sının içselleştirilmesi Fleetwood'da anlatı habitusuna karşılık gelmektedir. Habitusun belirlediği parametreler dâhilinde yaratıcılık var olabilecektir. Fakat son tahlilde insanların anlatı kimlikleri ve anlatıları, anlatı habitusu tarafından yapılandırılır. Bireysel eylem, anlatı marifetiyle iki şekilde sürdürülür ve motive edilir: anlatılar, davranışlar için süregelen rasyonalizasyonlar olarak alışkanlık haline gelebilir veya eylemin

kendisinin değerlendirmesi anlatı yoluyla gerekleŖebilir. AlıŖkanlıklar kiŖisel anlatıları oluŖtursa bile karŖılaŖmalar ve etkileŖimler yine de anlatıların oluŖturulmasında önemli bir rol oynar. Fleetwood’a göre anlatı kriminolojisinin amacı, kiŖinin yanı sıra toplumsal yapıyı da vurgulamak olmalıdır (Fleetwood, 2016: 188). Anlatı habitusunun terörizme uyarlanması Ŗu biçimde olabilecektir: Doxa terörist grubun hâkim inançlarını temsil eder ve terörist anlatılar da grubun içselleŖtirdiđi terimler, hikâyeler, metaforlar ve söylemler bütünü olan anlatı habitusundan zuhur etmektedir.

2.3. Sosyal İnŖacılık

Sosyal inŖacı bir bakıŖ ortaya koyan Cristina Archetti, anlatıya doğrudan terörizm araŖtırmaları merceğinden bakmakta ve anlatıları analiz ederken bireysel ve toplumsal anlatıların birbirinden ayrılması gerektiğini savunmaktadır. Archetti’ye göre bir bireyin kimliği ya da bir terörist örgütün "biz kimiz" sorusuna yanıtı, herhangi bir zamanda içinde bulunduğu etkileŖimler ağı tarafından tanımlanır. Bir bireyin yahut örgütün anlatısı, dünyaya ve onun içindeki yerine iliŖkin algısından oluŖur. Bu tür bağlantılar, iletiŖim teknolojisinin kullanımıyla yüz yüze konuŖmaların dışında da geniŖletilebilir. Bu, kiŖinin yahut terör örgütünün diğer anlatılarla etkileŖime girebileceği noktadır. Bu diğer anlatılar toplumsal karakterli, örneğin demokratik bir toplumda aidiyet duygusuna iliŖkin anlatılar, dini bir örgütün gelenekleri tarafından desteklenen anlatılar ya da arkadaşlar ve tanıdıklar gibi diğer aktörlerin bireysel anlatıları olabilir. Siyasi partilerde veya terör örgütlerinde olduğu gibi, kolektif anlatılar belirli harekete geçirme hedefleri için üretilebilir (Archetti, 2015: 50-52).

Diğer aktörlerin hikâyeleri de dâhil olmak üzere, gelen her bilgi parçası her zaman bireyin hikâyesinin merceğinden görülecek, oradan devralınacak ve bireyin kendisine mal edilecektir. Bu durum en nihayetinde kiŖinin dünya grŖünde bir deđiŖime neden olabilir ve bu da hiç bitmeyen bir döngü içerisinde deđiŖen sosyal etkileŖim kalıplarına, gözden geçirilmiş bir kimlik geliŖimine, kiŖisel hikâyeye ve belki davranıŖa yansıyacaktır. İliŖki haritaları, kısmen bizim faaliyetlerimiz kısmen de ağlarımızdaki tüm bireylerin eŖzamanlı eylemleri nedeniyle dinamiktir. Nihayetinde kimliklerimiz ve etrafımızdaki dünyayı görme ve davranma biçimlerimiz sürekli deđiŖmektedir (Archetti, 2013: 68).

Archetti, radikalleşme ve belki de bir terör örgütüne katılma sürecini tanımlamak için, ilişkisel olarak yaratılan ve zaman içinde değişime tabi olan anlatı kavramsallaştırmasının daha kullanışlı bir araç olduğuna inanmaktadır (Archetti, 2017: 220-221). Bireysel bir anlatı, bir sosyal aktörün kimliği için sağladığı gerekçe, bunun sonucunda ortaya çıkan dünya görüşü ve bunu takip eden davranıştır ve bunların hepsi herhangi bir anda sahip oldukları ilişkilerden etkilenir. Archetti bir terör örgütüne katılmanın, sanki örgütün kolektif anlatısı bireysel anlatının yerini almış gibi bir kişinin dışsal bir anlatıyı içselleştirmesinden kaynaklanmadığını savunur. Bunun yerine, değişen etkileşim kalıplarının bir sonucu olarak, terörist bir örgüte ait olmak, grubun kolektif anlatısıyla iç içe geçen kişisel bir hikâye yaratmayı gerektirir. Yani bireysel ve kolektif anlatılar bir arada var olurlar. Archetti bu radikalleşme teorisinde kişinin aktif katılımını vurgulamaktadır. Sosyal alanı oluşturan ilişkiler ağı içindeki yerimiz kimliğimizi, bilgimizi, düşüncelerimizi ve davranışlarımızı şekillendirirken bile determinist değildir. Gerçekte, sosyal ilişkiler nihai olarak kişi tarafından belirlenir. Dahası, bilgi kişinin kafasına doğrudan girmez; bunun yerine, her zaman kişinin kendi hikâyesinin merceği aracılığıyla seçilir ve yorumlanır (Archetti, 2015: 53).

2.4. Tartışma: Ölümü Anlamlandırmanın Kültürel Aracı Olarak Terörist Anlatılar

Terörizmle mücadelede karşı-anlatı stratejisi, yukarıda sıralanan eleştirilerin ötesinde, "biz" ve "onlar", "iyi" ve "kötü" arasındaki aşırı basitleştirilmiş ikili karşıtlıkları sürdürerek terörist ideolojiyi yekpare olarak özelleştirmektedir. Karşı-anlatı yaklaşımı, terör eylemlerini yönlendiren çeşitli nüanslı motivasyonları, şikâyetleri ve kimlikleri gözden kaçırmaktadır. İlave olarak, aşırılık yanlısı inançların yaratılmasına ve sürdürülmesine katkıda bulunan karmaşık tarihsel yörüngeleri ve sosyo-kültürel süreçleri göz ardı ederek yalnızca bugüne ve terörizmin oluşturduğu acil tehdide odaklanmaktadır. Oysa terörizmin sosyo-politik, kültürel ve tarihsel arka planını bütüncül bir bakışla ele alan terörle mücadele girişimleri daha uzun ömürlü ve başarılı olabilir.

Terörist anlatılar, anlatı kriminolojisi tarafından, en azından şu anki haliyle, kısmen pozitivist ve kısmen yapısalcı olarak tanımlanmakta, hem kişisel psikolojik süreçlerden hem de daha genel sosyo-politik dinamiklerden etkilendiklerini ima

etmektedir. Bu bakış açısı, kişisel eylemlilik ve toplumsal bağlam arasındaki etkileşimi kabul etse bile, terörist kültür ve motivasyonun karmaşıklığını azaltmaktadır. Terörizm; ideoloji, kimlik, örgüt içi ve onu çevreleyen kültür, grup dinamikleri ve tarihsel bağlam gibi çeşitli unsurlar tarafından şekillendirilir. Bireysel psikoloji ve sosyal kurumlar arasındaki basit bir ikileme indirgenemez.

Bununla birlikte anlatı kriminolojisinin geliştirdiği ve çeşitlendirdiği metodolojiler terörist anlatıları yorumlamada yön gösterici olabilmektedir. Disiplinin mevcut anlatı analiz yöntemlerine derinlikli teorik bakış açılarının eklenmesi gerekmektedir. Terörist anlatıları daha geniş bir sosyo-politik bağlama yerleştirirken grup dinamikleri ve bireysel eylemliliğin inceliklerini dikkate alan metodolojik inceltmeler yapılmalıdır.

Archetti'nin tanıttığı anlamdaki sosyal inşacı yaklaşım kişisel anlatılar ile terörist anlatıların, terörist gruplara katılımları şekillendiren eşit güçler olarak bir arada var olduğu fikrini esas almaktadır. Oysa çeşitli sosyo-kültürel kısıtlamalar, insanların terörist anlatıları kendi prizmalarından geçirmekte özgür olmalarını engellemektedir. İnsanlar terörist söylemleri objektif bir şekilde analiz etmekte özgür olmayabilir ve diğer toplumsal faktörlerin yanı sıra akranları, aileleri veya diğer otorite figürleri tarafından manipüle edilebilir veya zorlanabilir. Dahası, bireylerin terörist anlatılara ilişkin anlayışları hâlihazırda içinde bulundukları sosyokültürel çerçeveden etkilenmekte, bu da karşıt görüşlerle etkileşime girmelerini veya aşırı fikirlerle yüzleşmelerini zorlaştırabilmektedir. Terörist anlatılar örgüte katılma süreçlerinde bir etken olabilmekteyse de etkileri insanların önceden var olan inanç sistemleri ve sosyokültürel koşulları aracılığıyla filtrelenmektedir. İnsanların terörist örgütlere katılmasının karmaşık süreci, aile tarihi ve dinamikleri, kişisel geçmiş ve eylemlilik, sosyokültürel ortamlar veya PKK örneğindeki gibi modernizm öncesi sosyal ilişkiler gibi çok başka unsurlarla etkileşim halindedir.

Kişiler aşiretler gibi sosyal sistemlerin yaygın olduğu toplumlarda kendilerini o mikro sistemin “ana akımı” sosyo-politik süreçlerden dışlanmış, marjinalize edilmiş veya güçsüzleştirilmiş hissetmektedirler. Tersinden ve aynı şekilde geleneksel sosyal yapılarından dışa atılmış veya yabancılaştırılmış hissedenler için de terörist gruplar bir güçlenme, amaç ve aidiyet duygusu sağlamaktadırlar. Dahası, modern öncesi sosyal bağlantılarda toplumsal kimlik ve dayanışmaya bireysel

özerklik ve eylemlilikten daha fazla değer verilmektedir. Bireyler bu gibi durumlarda akraba ve akran baskısına, etnik grup dinamiklerine ve karizmatik liderliğe daha açık olabilmekte, bu da terörist gruplar tarafından devşirilme risklerini artırmaktadır. Nitekim PKK terör örgütü kimlik politikalarından ve toplumsal şikâyetlerden faydalanarak taraftar toplamak ve gündemlerini ilerletmek için modern öncesi sosyal etkileşimleri kullanmaktadır. Kadim ve köklü eski hiyerarşiler, ailevi bağlar ve birikmiş kolektif hafızalar PKK'nın eleman devşirilmesinde, o elemanları ölmeye ve öldürmeye göndermede yararlandığı araçlardır.

Terörizm bağlamında ölümün özel bir anlamı vardır çünkü terör örgütleri şiddet eylemlerini meşrulaştırmak ve kendilerine eleman çekmek için şehitlik, fedakârlık ve yüce intikam hikâyelerini kullanırlar. Ölüm, direnişin, kefaretin ve fedakârlığın güçlü bir sembolü olduğu için terörist hareketlerde her zaman öne çıkan bir motif olmuştur. Terörist gruplar bu tarihsel mirastan yararlanarak destekçilerine hitap eden ve davalarına destek toplayan hikâyeler yazmaktadırlar. Öte yandan, terör örgütlerinin ölüm hakkında anlattıkları hikâyeler ideolojik etkileri ve tarihsel yörüngeleri tarafından şekillendirilmektedir. Örneğin, bölücü terör örgütü PKK, kuruluşundan başlayarak sözde sömürgeciliğe ve adaletsizliğe karşı mücadelede gerekli bir fedakârlık olarak ölüm hikâyeleri yazmaktadır. Ölümle ilgili hikâyeler PKK'nın iltisaklı yayın organları ve günümüzde sosyal medya dâhil olmak üzere çeşitli medya araçlarıyla yayılmaktadır. Bu hikâyeler terör örgütünün süreç içinde geçirdiği ideolojik, stratejik yahut taktik dönüşümlerden bağımsız biçimde sözde kahramanlığı yüceltmekte ve terör suçlarını daha büyük bir iyiliğin hizmetinde yapılan yiğitçe fedakârlıklar biçiminde çerçeveleyerek ölümü övgü elde etmenin bir aracı biçiminde işlevselleştirmektedir.

Terörist anlatılar, insanların hem kendi ölümlülüklerini hem de diğer insanların ölümlerini anlamak için kullandıkları sembolik bir dünya görüşü inşa etmektedir. Örneğin, sözde şehitlik hikâyeleri ölümü, bir davayı savunmak için canını veren bireylere onur, şeref ve ebedi bir ödül bahşeden aşkın bir deneyim olarak sunmaktadır. Terörist örgütler ölümü bu şekilde tanımlayarak üyelerinin yahut potansiyel üyelerinin ölüm korkusunu ortadan kaldırmayı ve böylelikle onları örgütsel hedeflere ulaşmanın ve manevi tatminin bir aracı olarak şiddeti benimsemeye teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Ölen terörist hikayeleri, PKK'nın üye, sempatzan ve destekçilerinin ölüme bakışını düzenleyen ve ölümlülüğü anlamak için çerçeveler sunan kültürel yapılarıdır. Bu çalışma PKK terör örgütünün öldürmeyi meşrulaştırmak, siyasi hedeflerini desteklemek ve üyelerine ilham vermek için ölüm hakkında nasıl hikâyeler kurguladıklarını inşacı ve tarihselci kavramları kullanarak inceleyecektir. Terörist hikâyelerinde ölümün kültürel yönlerini anlamak, PKK içindeki yahut çevresindeki dayanışmaların ölümlülükle ilgili varoluşsal kaygılarla nasıl başa çıktıklarını daha iyi analiz etmeye yardımcı olacağı gibi bölücü terör örgütünün zihinsel evrenini ve anlam dünyasını yorumlamaya da fırsat verecektir.

3. PKK TERÖR ÖRGÜTÜ

Terör örgütlerini tanımak, sadece eylemleri üzerinden incelenmesinden ziyade örgütsel yapıyı teşkil eden diğer öğeleriyle birlikte incelenmesi terör örgütlerini daha iyi anlamayı mümkün kılar. Kültürel evrimlerinin, tarihsel temellerinin ve faaliyet gösterdikleri sosyopolitik ortamların kapsamlı bir şekilde araştırılmasına ihtiyaç vardır. Tarihselci bir perspektiften bakıldığında, terörist örgütlerin tarihini anlamak, eylemlerini daha geniş tarihsel anlatılar bağlamına yerleştirmeyi zorunlu kılar. Dönemselleştirme olarak bilinen bir dizgede terör örgütünün tarihçesini iç içe geçen kronolojik dönemlere ayırarak önemli tarihsel dönüm noktalarını, kültürel dönüşümleri, yönelimlerdeki eğilimleri ve süreklilikleri tespit edilebilir. Örneğin El-Kaide'nin anlamlı bir biçimde yorumlanabilmesi için terör örgütünün 1980'lerin sonundaki Sovyet-Afgan Savaşı sırasında kurulması, 1990'larda büyümesi ve uluslararası alanda tanınması ve 11 Eylül saldırılarının ardından geçirdiği metamorfoz gibi farklı ama yine de birbirinden kopuk olmayan dönemlere ayrılabilir. El-Kaide'nin stratejisi, örgütsel tasarımı, kültürel kodları bu dönemlerin her birinde daha geniş jeopolitik ortamdaki değişiklikleri yansıtan önemli dönüşümler geçirmiştir (Blanchard, 2007).

Terör örgütleri, diğer aktörlerle etkileşimlerin, medya tasvirlerinin ve sembolik yorumların bir sonucu olarak zaman içinde değişen, sosyal olarak inşa edilmiş olgulardır. Durağan varlıklar değildirler. Araştırmacılar terör örgütlerinin tarihlerini dönemselleştirerek zaman içinde kimliklerini nasıl oluşturduklarını ve yeniden şekillendirdiklerini inceleyebilirler. Örneğin, İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) gerilla örgütlenmesinden siyasi bir harekete ve son olarak da barış sürecine

geçerek çeşitli evreler boyunca değişmiştir. IRA, her aşamada eylemlerini meşrulaştırmak ve farklı destekçi gruplarını kazanmak için değişen anlatılar, semboller ve söylemler kullanmıştır (Rekawek, 2011: 21-41). Terörist grupların tarihçesini dönemselleştirerek ele almak, bu grupların izlediği yolu tarihsel koşulların, sosyal, politik ve kültürel ortamların ve bu ortamlardan üretilen anlatıların dinamik bir etkileşim içinde nasıl şekillendirdiğini incelemeye olanak tanır.

3.1. PKK Terör Örgütünün Tarihçesi

Ali Kemal Özcan, PKK'nın kuruluşunu 1970'lerin başında Avrupa ve Türkiye'deki "68 Kuşağı"dan etkilenmiş teröristbaşı Abdullah Öcalan'ın liderliğinde bir araya gelen gençlerle başlatır. Özcan'a göre terör örgütü süreç içerisinde kendi Marksizmini şekillendirerek Türk Solu'ndan ayrılmıştır. İlk olarak Apocular adıyla çıkan terör grubu 1978'de PKK adını alarak sözde "kuzeybatı kürdistan"daki Kürt kökenliler adına Türkiye'ye karşı "ulusal kurtuluş savaşı" yürütmeye yönelmiştir (A. K. Özcan, 2012: 52-53). Türkmen Törelî de PKK terör örgütünün klasik komünist parti tüzüklerini kopyalayarak ve Marksist-Leninist mücadele stratejisiyle kurulduğunu ifade etmektedir. PKK'nın ilk programında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkiye'nin sömürgesi, Türkiye de emperyalist devletlerin bir sömürgesidir (Törelî, 2015: 54-55). İşte Apoculardan klasik Marksist-Leninist felsefedeki PKK'ya geçiş ve oradan terör örgütünün günümüze ulaşan muhtelif köşe taşları mevcuttur. Bölücü terör örgütünü derinlikli bir anlayışla yorumlayabilmek için bu köşe taşlarını işaretleyen ama bütünlüklü bir dönemselleştirme gerekmektedir. Bu yöntem terörist örgütlere ilişkin kavrayışımızı geliştirmeye ve terörizmin altında yatan nedenlerle başa çıkmaya katkıda bulunacaktır.

Barış Tuğrul, saha araştırmalarına dayanan ve ETA ile birlikte PKK'yı da incelediği çalışmasında dönemselleştirme için terör örgütüne katılım örneklerini nesiller üzerinden ele almaktadır. Buna göre PKK eleman profilinin birinci yahut kurucu nesli 1970'ler ile başlayıp 1990'lara dek sürmüştür. 1990'lar ile 2000'ler arası ikinci nesildir, 2000'lerden günümüze kadar da üçüncü nesli teşkil etmektedir (Tuğrul, 2021: 7).

PKK terör örgütüne katılanların ilk nesli siyasal söylem anlamında Marksist-Leninist döneme denk gelmektedir. 1990'larla başlayan ikinci dönemde ise PKK, başta Sovyet sisteminin çöküşü olmak üzere bir dizi nedenle klasik Marksist-Leninist

söylemi terk etmiş ama yine de sosyalizmin ve sosyalist ideolojinin “vazgeçilmezliğini” vurgulamaya devam etmiştir (A. K. Özcan, 2012: 100). Fakat 1995 yılının sözde yeni parti programı ile birlikte PKK terör örgütü sosyalist söylemi de bırakmış ve “ara dönemi” sonlandırmıştır. 1995’e ait PKK programında “bağımsız ve demokratik Kürdistan, ulusal ve demokratik toplum, bölgesel özerklik ve otonomiye karşı duruş, ulusal eğitim ve kültür amacıyla ulusal kurumların kurulması, Kürtçenin diyalektlerinden birinin resmi dil olduğu devlet” (PKK, 1995: 67-76) gibi vurgular öne çıkmıştır. PKK’nın ikinci dönemini sözde “Kürt ulus devleti” hedefi karakterize etmektedir.

PKK elebaşı Abdullah Öcalan’ın 1999’da yakalanması ile birlikte bölücü terör örgütü yeni bir döneme girmiş, 2000 yılında sözde parti programı bir kez daha değişmiştir. PKK’nın 2000 yılı sözde programına “Türkiye Cumhuriyeti’nin anayasal vatandaşlık temelinde demokratikleştirilmesi, Kürt etnik kimliğinin tanınması, Kürt diline yasal güvence verilmesi” ile sınırlandırılmış “etnik kimlikçilik” damga vurmuştur (PKK, 2000: 70-72).

Bununla birlikte, terörizm üzerine yapılan araştırmalar genellikle, terör örgütlerinin örgütsel çerçevelerini, stratejik hedeflerini, ideolojik temellerini, eleman ve silah sayılarını inceleyerek terörizmin siyasi yahut sayısal yönlerine odaklanmıştır. Ancak terörizmin kökleri modernizmden etkilenen kültürel bağlamlara dayanır ve salt siyasi hoşnutsuzluğun bir sonucu değildir. PKK’nın siyasi söylemi de sıklıkla Kürt milliyetçiliği ve Türk hükümetine yönelik şikâyet prizmaları üzerinden incelenmektedir. Bu siyasi unsurlar daha geniş, modernizmin meselelerine karşılık gelen bir kültürel çerçevenin parçasıdır. PKK terör örgütü kentleşme, küreselleşme ve geleneksel değerlerin çöküşü gibi modernleşme eğilimlerinden ve kültürel sabitlerini yitirmekten panik duyan Kürt etnik gruplarına hitap ettiği için eleman devşirebilmektedir.

O nedenle, PKK terör örgütünün siyasi söylemlerini üç döneme ayırmanın ötesine geçip, her dönemin siyasal ve kültürel bağlamlarını birlikte ele almak gerekmektedir.

3.1.1. Birinci Dönem: Marksizm-Leninizm

Toplumsal huzursuzluklar ve bilhassa kimlik krizleri Türkiye'nin öncesinden hissedilmeye başlanan ama 1980'lerle belirginleşen siyasi ve ekonomik değişimin yanı sıra ekonomik liberalleşmenin de damgasını vurduğu modernleşme süreciyle aynı döneme denk gelmiştir. Turgut Özal'ın yönetiminde Türkiye, 1980'lerde ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve ülkeyi küresel ekonomiye entegre etmek amacıyla ekonomik liberalleşme politikaları uygulamıştır. Ancak bu değişiklikler, öncelikle savunmasız kırsal nüfusu etkileyen sosyal eşitsizlik ve kargaşaya yol açmıştır. Yarının öngörülemezliğine dayanan gelenekçi tutumlar, Batı tüketim kültürünün girişi ve Türk toplumunun bazı unsurları arasında geleneksel geçim kaynaklarının çöküşüyle ortaya çıkan yabancılaşma ve bir geçmiş döneme duyulan nostalji duygularıyla beslenmiştir. Hızlı modernleşme gelenekçilerin ve korumacıların itirazlarına yol açmış, bu da PKK gibi etnik iddiaları olan terörist örgütlere verimli bir taban sağlamıştır.

PKK, çalkantılı dönemin derinleştirdiği sosyo-ekonomik eşitsizlik ve kültürel sürekliliğin yok olacağına dair endişelerden faydalanarak, olan bitenden hoşnutsuz Kürtetnik gruplarına mensup gençler tarafından kurulmuştur. Bizzat teröristbaşı Abdullah Öcalan'ın 1970'li yıllarda Ankara'da THKP-C ve diğer sol örgütler arasında tutunamayıp Güneydoğu'ya dönmesi ve PKK'yı orada kurması, geleneklerin hızla parçalandığı bir kentte hissettiği yabancılığı ve orada yok olma korkusunu, en iyi bildiği coğrafyada ve en iyi bildiği şey olan Kürt etnik grupçuluğu ile telafi etme gayretidir. Terörizmin yöntem olarak seçilmesi de o bölgedeki sorun çözmeye dair kökleşmiş kültürel repertuarın şiddet ile karakterize olmasıdır. Nitekim Marksizm-Leninizm söyleminin karşılık bulmadığına dair Barış Tuğrul'un, PKK'nın kurucu kadrolarından bir görüşmecisi şu biçimde ifade etmektedir: "Benim gibi birine 'Mao şöyle diyor, Lenin böyle diyor, Marx böyle diyor, Engels böyle diyor, Ho Chi Minh böyle diyor' demenin bir anlamı yok çünkü anlamıyor. 'Kürdistan sömürge mi değil mi' demenin de bir anlamı yok! 'Dilimizi yasakladılar. Bizim ülkemiz yok, dörde böldüler ve bu nedenlerle mücadele etmemiz gerekiyor! Bu argüman yeterliydi! Çünkü köylü için ideal argüman budur" (Tuğrul, 2021: 171).

Dolayısıyla, PKK'nın Marksizm-Leninizm yahut kuruluş dönemi aslında, hızlandırılmış modernleşmeden duyulan korkuya; tehlikede olduğu düşünülen yaşam

biçimini hayali bir Kürdistan imgesine atfederek, kültürel anlamda bilindik mücadele yöntemleriyle ama kesinlikle tarihin gerici tarafından bir kalkışmadır.

3.1.2. İkinci Dönem: “Bir Avuç Toprak”çılık

1990’lı yıllarda ABD’nin Irak’ı işgali ile Sovyetler Birliği’nin ve Doğu Bloku’nun çöküşü, Ortadoğu ve dünyanın siyasi manzarasını önemli ölçüde değiştirmiş ve zincirleme jeopolitik çalkantılar doğurmuştur. PKK terör örgütü bu gelişmelerle birlikte, siyasi ve kültürel dönüşümünün yeni bir aşamasına yönelmiştir. PKK terörizminin yayılması ABD’nin Irak’ı işgalinin istikrarsızlaştırıcı etkileriyle mümkün hale gelmiştir. PKK terör örgütü ABD’nin kendisine bölgede bir avuç toprak bahşedebileceği beklentisine girmiştir. Bunun bir yansıması olarak PKK’nın yayın organı Serxwebun’un Ekim 1991 tarihli 18. Özel Sayısı kapağı “...bir parça özgür vatan toprağında...” sözcüklerini içermektedir (Serxwebun, 1991). Fakat asgari düzeyde de bölgedeki nüfuzunu genişletme fırsatını yakalayan PKK, Irak’taki Kürt siyasi gruplar ve milislerle ortaklıklar kurarak ülkenin kuzeyinde kendine bir yer edinmiştir.

PKK’nın bölge ötesi ağlara katılımı 1990’larda küreselleşme ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler sayesinde artmıştır. Terör örgütü, dünyanın farklı ülkelerinden sözde insan hakları örgütleri ve diaspora nüfuslarıyla temasa geçerek küresel sempati ve desteği harekete geçirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca PKK, mücadelesini Kürtlerin sözde özgürleşmesi ve kendi kaderini tayin etmesine yönelik daha geniş bir hareketin bileşeni olarak çerçevelemeye çabalamış, bu sayede Batı’daki kimlik politikaları söyleminden faydalanmak istemiştir.

Terör örgütü PKK, değişen jeopolitik koşullara ve küresel normlara uyumlaşmak için siyasal adaptasyon ve etnik kültürel canlandırma süreci başlatmıştır. Türkiye’de terörist kalkışmalara dönüşen sözde Newroz şenlikleri ve Batı ülkelerindeki muhtelif kültürel festivaller gibi etkinlikler, Kürt etnik gruplarının “bir avuç toprakçı” temelde inşa gayretinin görünümleri olmuştur.

3.1.3. Üçüncü Dönem: Etnik Kimlikçilik

PKK terör örgütü 2000’li yıllarda değişen bölgesel dinamikler ve uluslararası güvenlik kaygılarının bir sonucu olarak köklü bir dönüşüm geçirmiştir. 1999 yılında terörist elebaşı Abdullah Öcalan’ın Türk güvenlik güçleri tarafından yakalanmasıyla

bölücü örgüt PKK, örgütün hedef ve taktiklerini yeniden değerlendirmek durumunda kalmıştır. PKK, kült elebaşısının hapse atılmasının ardından siyasi bir metamorfoz geçirmiş, Kürt etnik grupların tanınması ve özerkliği gibi daha daraltılmış talepler seslendirmeye başlamıştır.

Uluslararası planda ise ABD ve müttefikleri, 11 Eylül 2001'den sonra Ortadoğu'nun ve ötesinin jeopolitik ortamını değiştiren “teröre karşı savaş” başlatmıştır. ABD ve AB tarafından terör örgütü olarak tanımlanmış bulunan PKK, kendisini terörist geçmişinden ayırarak, demokratik değerlere ve insan haklarına bağlılığını vurgulayan ve bu sayede kabul görebilecek bir siyasi aktör olarak yeniden konumlandırma çabasına girişmiştir. PKK terör örgütünün ölen hikâyelerini topluca yayınladığı sözde “şehit” albümünün adının bu dönemde örneğin “1999-2003 Barış ve Demokrasi Şehitleri Albümü” biçiminde değişmiş olması dikkat çekicidir.

2000'li yıllar ayrıca, çok kültürlülük, küreselleşme, kabul ve temsil edilme arzularının etkisiyle azınlık hakları hareketlerinin ve etnik kimlikçiliğin küresel çapta yeniden canlanmasına sahne olmuştur. PKK terör örgütü dünya çapındaki bu hareketten faydalanma gayretlerine bir avuç toprakçılık olarak nitelediğimiz İkinci Dönemi'nde başlamış durumdaydı. Fakat 21. yüzyılda terör örgütü PKK, mücadelesini bu kez daha geniş bir hareketin bileşeni olarak sunmaya yöneldi. Mezhepçilik, çevrecilik, cinsel yönelim, feminizm gibi karmakarışık uçları olan bir kimlikçilik bilinmezliğinin içine dâhil olma ve böylece küresel boyutta meşruiyet edinmeyi amaçlayan terör örgütünün bu dönemi devam etmektedir. PKK'nın 2000 yılı sözde parti programı “Kürt etnik kimliğinin tanınması” (PKK, 2000: 70-72) amacını güttüğü için dönem “etnik milliyetçilik” değil “etnik kimlikçilik” olarak isimlendirilmiştir.

3.2. PKK Terör Örgütünün Kültürü

Terörizm ve kültür ilişkisini terör örgütünü içeriden ve dışarıdan çevreleyen değerler olarak tanımlamıştık. Buradan hareketle, İbn Haldun tarafından topluluk bütünlüğü veya grup birliği olarak tanımlanan asabiyet kavramı, etnik temelli kimlik politikaları yürüten terör örgütlerinin iç ve çevre kültürlerini ama daha mühimi anlam dünyasını yorumlayabilmek için faydalı bir temel sağlamaktadır. Asabiyet kavramı, etnik odaklı terör örgütlerinde kimlik inşası ve sosyal bütünlük mekanizmalarına önemli bir ışık tutmaktadır. Asabiyet, terör örgütünün iç ve dış sınırlarını ve

algılanan düşmanlıkları güçlendirirken aynı zamanda örgütsel hiyerarşiyi tahkim ederek, üyeleri arasında disiplin, itaat ve sadakati yeniden inşa etmektedir. Terör örgütleri için asabiyet, üye ve potansiyel kitlesini bir araya getiren ve siyasi meşruiyet, etnik özerklik veya toprak talebi mücadelesinde kaynakları organize eden bir toplanma çağrısı işlevi görmektedir. Ayrıca asabiyet, terörizmi örgütün hedeflerine ulaşmak için haklı bir yol gibi göstererek terör faaliyetlerine tarihsel bir geçerlilik ve ahlaki erdem hissi vermektedir.

Asabiye mefhumu, etnik temelli terör örgütlerinin taraftar toplamak ve eylemlerini meşrulaştırmak için kullandıkları sembolizmi ve elbette anlatıları yorumlamaya da olanak sunmaktadır. Örneğin bayraklar, amblemler ve sözde şehit anıtları gibi görseller asabiye'nin güçlü ifadeleri haline gelerek o etnik grubu temsil ettiğini iddia eden terör örgütünün kimliğini, değerlerini ve isteklerini sembolize eder. Asabiyet, buna ilave olarak, bölücüetnik topluluklarda yankı bulan, aidiyet ve güçlenme duygusunu besleyen mağduriyet, kahramanlık ve direniş anlatılarında kendini göstermektedir.

3.2.1. İbn Haldun'un "Asabiye" Kavramı

Asabiye terimi ilk olarak 14. yüzyıl Arap tarihçisi, filozof ve sosyolog İbn Haldun'un çığır açan kitabı "Mukaddime"de kullanılmıştır. Genellikle "sosyal uyum" veya "grup dayanışması" olarak çevrilen asabiye terimi, toplumların ve medeniyetlerin işleyişini anlamak için tarihsel ve kültürel olarak son derece önemlidir. İbn Haldun tarafından ortaya atılan asabiye fikri, siyaset bilimi, sosyoloji ve tarih çalışmaları için temeldir. Asabiye, sosyal gruplar arasında uyum, işbirliği ve kolektif eylem ruhunu temsil ettiği için tarih boyunca medeniyetlerin yükselişi ve çöküşünü anlamak için başvurulan önemli bir kavram olmuştur. Asabiyet, "kabile" veya "akrabalık grubu" anlamına gelen Arapça "asab" kelimesinden türetilmiştir. İbn Haldun bu fikri kabile anlamının ötesine taşıyarak sadakat, dayanışma ve ortak bir kimliğin damgasını vurduğu daha geniş toplum biçimlerini kapsayacak şekilde genişletmiştir (Irwin, 2018: 46-49).

İbn Haldun'un "Mukaddime" adlı eserinde belirttiğine göre asabiyet, bir sosyal grubun üyelerini bir araya getiren ve aralarında işbirliğini, desteği ve grup faaliyetlerini teşvik eden birleştirici faktördür. Asabiyet, siyasi ittifaklar, dini

bağlılıklar, aile ve kabile ilişkileri de dâhil olmak üzere pek çok farklı biçimler alabilir. İbn Haldun asabiyeti iki kategoriye ayırmıştır:

1. Nesep ve şecere (soy) asabiyesi: Bir topluluğun devlet olabilmesi için kan veya soy bağına dayalı bu asabiyet ilişkisine ihtiyacı vardır.

2. Sebep asabiyesi (mükteseb): Din ve hanedan bağlılığına dayalı asabiyet, devlet kurma aşamasından sonra yetersiz kaldığında kan bağıнын yerini alır.

Sebep asabiyetinde, öncekinden farklı olarak hemşehri olma ya da aynı soydan gelme şartı aranmaz. İbn Haldun mükteseb asabiyetin hadarî-medeni toplumlarda, nesep asabiyetin ise bedeviler gibi ilkel toplumlarda daha yaygın olduğunu öne sürmektedir (Özcan, 2016: 99).

Medeniyetlerin genişleme, güçlenme, çöküş ve nihayet yenilenme aşamalarından geçtiği tarihin döngüsel karakteri, İbn Haldun'un asabiye analiziyle açıklığa kavuşur. İbn Haldun, asabiyetin hanedanları ve imparatorlukları iktidara yükselten, onlara boyun eğdiren, hükmeden ve etki alanlarını genişleten şey olduğunu iddia eder. Dahası, İbn Haldun'a göre asabiyetin gerilemesi, toplumsal çöküşün ve yönetici sınıfın devrilmesinin bir işaretidir. İbn Haldun, asabiyedeki değişimlerin Abbasi ve Emevi Halifelikleri gibi kadim medeniyetlerin tarihlerini nasıl etkilediğini örnek olaylar üzerinden göstermiştir. Tarihi çağrışımlarının yanı sıra asabiye, kimliklerin, değerlerin ve sosyal geleneklerin oluşturulmasında kültürel öneme de sahiptir. Asabiye topluluklara ortak bir kimlik ve amaç vererek, insanların dayanışma ve aidiyet duygusu hissetmelerini sağlar. Buna ek olarak asabiye, sosyal düzenin korunması, anlaşmazlıkların çözülmesi ve topluluklardaki kültürel mirasın sonraki nesle aktarılması için de gereklidir. Asabiye aynı zamanda edebiyat, sanat ve ritüeller gibi bir topluluğun ortak hedef ve deneyimlerini temsil eden kültürel tezahürleri de etkiler(Stauth, 2007).

İbn Haldun'un asabiye kavramı, modern akademide ulus inşası ve sosyal uyumdan küreselleşme ve çatışma çözümüne kadar hemen her konudaki çalışmalara rehberlik etmektedir. Asabiye, toplumsal hareketler ve etnik milliyetçilik gibi modern olayları incelemek için de kullanılmaktadır. Küreselleşme, neoliberalizm ve siyasi dönüşümlerin ardından, etnik kimlikçilikler modern dünyayı olumsuz anlamda şekillendiren kuvvetler olarak ortaya çıkmıştır. İbn Haldun'un sosyal uyum veya grup

dayanışması olarak tanımladığı asabiye kavramı, etnik kimliklerin, toplumsal hareketlerin ve etnik talepleri olan terör örgütlerinin dinamiklerini analiz etmek için bir mercektir. Asabiye kavramının merkezinde etnik topluluklar içinde kimlik oluşumu ve grup dayanışması nosyonu yer almaktadır. Asabiyet, bireylerin ortak kültürel, dilsel ve tarihsel belirteçler etrafında nasıl bir araya gelerek kolektif bir kimlik ve aidiyet duygusu oluşturdıklarını açıklar (Gada, 2018: 192-193).

Etnik kimlikçilikler bağlamında asabiye, grup uyumunu ve diğerlerinden farklılaşmayı pekiştiren ortak miras, semboller ve ritüellere ilişkin anlatılarda da kendini gösterir. Asabiye'nin hangi mekanizmalar aracılığıyla işlediğini anlayarak etnik kimliklerin dinamikleri ve bunların sosyal uyum ve çatışma üzerindeki sonuçları incelenebilir. Etnik hareketler ve hele etnik talepleri olan terör örgütleri destek toplama, eleman devşirme ve terör eylemine sevk etmede mevcut asabiye ilişkilerini kullanmaktadır. İbn Haldun'un asabiye fikri, terör örgütlerinin belirli ölçülerde temel bulduğu ve daha da kökleşmeye çalıştığı asabiye'nin içinden zuhur etmiş tarihsel anlatıları ve kolektif dayanışmayı nasıl araçsallaştırdığını anlamak için oldukça verimli bir teorik çerçeve sunmaktadır.

Asabiyet perspektifi sayesinde PKK'nın örgütsel bütünlük, kimlik oluşumu ve grup dayanışması dinamiklerinin motivasyonları, teknikleri ve hedefleri hakkında önemli çıkarımlar yapmak mümkün hale gelmektedir. Böylelikle PKK'nın istismar etmeye gayret gösterdiği kimi etnik şikâyetlerin altında yatan sebepleri tanıyarak terör örgütüne verilen desteğin doğası anlaşılabilir, asabiye'nin teröriste sunduğu koruyuculuğun cazibesi zayıflatılabilir.

Bu çalışma, bölücü terör örgütü PKK'nın ölen anlatılarını yorumlayarak etniktemelli terörizmde asabiye'nin ortak kalıplarını, örüntülerini ve dinamiklerini ayırt etmeyi amaçlamaktadır.

3.2.2. PKK Terör Örgütü, Asabiye ve Aşiretler

İbn Haldûn'a göre asabiyet, sosyal bir grubun duygularını, birlik ruhunu ve kabileciliği (aynı anlama gelmek üzere aşiretçilik yahut klancılık) ifade etmektedir. Asabiyet, insan toplumunu bir arada tutan temel tutkal ve tarihin arkasındaki itici güçtür. İbn Haldûn, insan gruplarının kendilerini kabul ettirme, hâkimiyet kurma ve hanedanlar, devletler oluşturma girişimlerinin arkasındaki birincil gücün bu

olduğunu iddia eder. Asabiye toplumunun en önemli örgütleyici kavramı ortak soy inancıdır. Ancak bu aynı zamanda gerçek bir temele dayanmayabilir ve bir yanılsama olabilir. Toplumsal bir ütopya, mit, illüzyon ya da fantezi aracılığıyla, toplumsal aktörler kendi topluluklarına güçlü bir aidiyet duygusu yaratabilir ya da bunu deneyimleyebilirler. Aralarında gerçek bir fark olmadığı halde asabiye ya da aşiretler arasında düşmanca ilişkiler bile bulunabilir. Bu bakımdan, farklılık hayali olabilir veya siyasi ve sosyal eylemlerde sonradan inşa edilebilir. Asabiyet, aşiret ve aşiretçilik ile bazı özellikleri paylaşırsa da onlardan farklıdır. Aşiret, ortak bir bölgede yaşayan, ortak bir dili, kültürü, dini ve genellikle otoriter bir reisi olan insan topluluğudur. Her zaman olmasa bile genellikle akrabalık bir aşiretin temelini oluşturur. Asabiyet, aşiretin sosyal bütünlüğünü ve birliğini koruyan öncül bir dinamik oluşturmakta ve bu mealde asabiyet ve aşiret tipik olarak örtüşen olgular olmaktadır. Her aşirette bir asabiyet vardır, ancak asabiyet, belirli bir grubun üyelerinin paylaştığı ve bir aşiret ile sınırlı olmayan sosyal bir duygudur. Bir aşiret gibi, bir köy, bir aile, bir ilçe veya bir kasaba da onur, ilgi, destek ve grup koruması ile tanımlanan bir asabiyet oluşturabilir. Özü itibarıyla asabiyet aşiretçilikten daha geniştir. Etnik, mezhepsel ya da bölgesel bir asabiyet bir aşiretin temelini oluşturabilir. Yahut tersinden bir aşiret, çatışan asabiyetler temelinde bölünebilir (Orhan, 2018: 268-269).

Kürt etnik grupları üzerine çalışan akademisyenler Kürt topluluklarının sosyal, siyasi ve kültürel yaşamında aşiret yapısının merkezi önem taşıdığı kanaatindedirler. İlgili literatürde "Kürt" ve "aşiret" terimleri eş anlamlı gibi görünmektedir (A. K. Özcan, 2012: vi). Nitekim PKK terör örgütü de 1978'deki kuruluşunun ardından ilk terör eylemlerini bölgedeki Kürt kökenli yurttaşlara ve bilhassa sözde işbirlikçi olarak değerlendirdiği aşiretlere karşı gerçekleştirmiştir. Bölücü terör örgütü 1979 yılında Siverek ve Hilvan ilçelerinde Kırvar ve Bucak aşiretleri arasında yıllardır sürüp giden çekişmeyi, Kırvar'ın yanında durup Bucak aşiretine saldırarak kendi çıkarına kullanmıştır (Orhan, 2018: 274). Yine 1984 yılında Mardin'in Temelli aşiret reislerinden Cebrail Temelli, Derik'te düzenlenen bir saldırıda öldürülmüştür. Temelli aşireti PKK'yı cinayete azmettirenin yine Mardin'deki Türk aşireti olduğunu iddia etmiştir. Temelli ve Türk aşiretleri

arasındaki çatışma büyürken bundan faydalanan PKK olmuştur, Türk aşiretinden PKK'ya katılanların sayısı önemli ölçüde artmıştır (Orhan, 2016: 160-161).

PKK bölücü terör örgütünün bu iki örnekteki hedefi bölgedeki Kürt kökenlilerin tutumlarını radikalleştirmek, aşiret yahut terör örgütü arasında taraf seçmeye zorlamak ve aşiretlere olan sadakati mümkün olduğunca örgüte yöneltmektir. Bu bağlamda PKK öncelikle Güneydoğu bölgesindeki mevcut aşiret çatışmalarından yararlanmış ve bunları istismar etmiştir (Barkey ve Fuller, 1998: 29). David McDowall da “PKK, ağa sınıfına bir bütün olarak saldırmak yerine, ince bir hesapla hareket etti; kan davalarının olduğu yerlerde onları kullandı, olmadığı yerlerde ise yaratılmasına yardımcı oldu” belirlemesini yapmaktadır (McDowall, 2013: 421).

Fakat Martin van Bruinessen, PKK’nın hiçbir zaman aşiretlere taviz vermek için çaba sarf etmediği görüşündedir. Ona göre terör örgütünün üyeleri arasında pek çok aşiretten kadın ve erkek bulunmaktaysa da bu kişiler aşiret yakınlıklarından ziyade kendi inisiyatifleriyle örgüte katılmışlardır. Dahası PKK yapabildiği her yerde önde gelen ailelerin ve aşiret reislerinin otoritesini zayıflatmaya çalışmıştır (van Bruinessen, 2023: 163). Mehmet Gürses, PKK terör örgütünün, Türkiye’deki önceki Kürt isyanlarını büyük ölçüde etkileyen bölgesel, dini ve aşiretsel çizgileri aşan yeni bir sivil Kürt kimliği yarattığını savunmaktadır (Gürses, 2018: 88). David Romano’ya göre bölücü terör örgütü PKK, "Türkiye'deki Kürtlerin kültürel araç setini değiştirmiştir" (Romano, 2006: 161). Yine Ali Kemal Özcan, Kürt etnik kimliğinin PKK sayesinde aşiretler üstü bir direniş hareketine dönüştüğü, aşiret sistemlerinin sosyal ve coğrafi sınırlarının ötesine geçerek ayrı bir ulusal varlık haline geldiği iddiasındadır (A. K. Özcan, 2012: vi ve 54).

Paul J. White daha dengeli bir tavır sergilemekte ve “PKK zaman zaman sözde ‘yurtsever’ aşiret reisleriyle ittifak kursa da elit tabakaların lider kadrosuna girmesine asla izin vermiyor” yorumunu yapmaktadır (P. J. White, 2000: 155). Hamit Bozarslan ve Cengiz Güneş, PKK terör örgütüyle ilişkili siyasi partilerden aşiret yöneticilerinin milletvekili yapıldığını, aşiretlerin “Kürtlük” söylemi üzerinden PKK ile iletişim kanalları kurmaya çalıştıklarını itiraf etmektedirler. Ama onlara göre, eğitimin yayılması ve kentleşmenin artmasıyla aşiret reislerinin ve onların siyasi temsilcilerinin etkisi azalmaya başlamıştır (Bozarslan ve Gunes, 2021: 595-

597). Yani, Türkiye'nin Kürt etnik gruplarındaki modernizm öncesi ilişkilerin çözülmesi eğitim ve kentleşmeyle zaten olmaktadır, PKK'nın aslında aşiretlerin sönümlenmesinde "katkısı" yoktur ve üstelik şimdi aşiretlerle iletişime açık haldedir. Ceren Belge "akrabalık ağları ve dayanışma" olarak adlandırdığı aşiret / asabiyet bağlarının yararlı olduğunu savunmakta; bunların Kürt etnik kimliğini dayanıklı kıldığını, Türkiye Cumhuriyeti'nin sözde dışlayıcı millet projesinin altını oyduğunu öne sürmektedir. Dahası terör örgütünün kimi önde gelenleri Belge'ye, PKK'nın aşiret liderlerine (örneğin Temelli ve Bucak aşiretleri) yönelik ilk saldırılarının "stratejik bir hata" olduğu görüşünü doğrulamışlardır (Belge, 2011: 108-110). Dolayısıyla PKK terör örgütü kuruluşundan günümüze hiç de aşiretler üstü olmamış, önce aralarındaki çekişmelerden, sonra da politik ve kültürel etkilerinden yararlanmışır. Son durumda ise PKK, ilk yıllarında aşiretlere yönelik saldırılarından pişman olmuş, stratejik düzeyde yanıldığını eylemli biçimde ifade etmek üzere aşiretlerin temsilcilerine siyasi kariyer tevdi etmeye yönelmiştir.

3.2.3. PKK Terör Örgütü Asabiyesinin Sembolik Sabitleri

Terörist örgütler, kimliklerini ve davranışlarını şekillendiren karmaşık bir fikirler, değerler, semboller, ritüeller ve kurallar ağına sahiptir. Bu ağ onların kültürü olarak bilinir. Terör örgütleri ideolojik yönelimleri ve operasyonel stratejileri farklılık gösterse de tarihsellikleri içinde tekil ayrımları aşan bazı örüntüler, sabitler veya kalıplar sergilerler. PKK terör örgütünün kültürünü yorumlamak; siyasal söylemlerin, strateji ve taktiklerinin dönüşümünden bağımsız ama yine de bölücü örgütü sürdürmeye yarayan işte bu değişmeyen sabitleri aramaktır.

PKK terör örgütüne katılımı üç nesille yapılan görüşmeler üzerinden inceleyen Barış Tuğrul, bölücü örgütün sembolik evreninden kuşakları aşan bazı sabitler elde etmiştir. Terör örgütünün, onu çevreleyen aşiret / asabiyet değerler sistemine ilave olarak, bu içsel ve yapısal sabitleri esas itibarıyla üç başlıkta toplamak mümkündür: mekân olarak dağ, nesep olarak terörist elebaşı Öcalan ve mükteseb olarak ölüm (Tuğrul, 2021: 351-365).

3.2.3.1. Mekân: "Sistem"e Karşı "Dağ"

PKK'lı terörist eşitsiz kapitalist toplumsal ve siyasi yapılanmaların dayattığı yaşam tarzlarından arınmış, tüm zararlı etkilerden uzak, güvenli bir sığınak

arayışındadır. Bu etkilerden nispeten arınmış doğal sığınaklar olarak dağlar, elemanın “hayatta kalması”nın geleneksel bir sembolüdür. Dahası PKK terör örgütü “dağ” ile esasen asabiyeinin sürekliliğini temin edecek bir “yeni yaşam” vaat etmektedir. Dağ, “huzur bulunan bir yaşam alanı (...) sadece amaçları için mücadele eden bireylerden oluşan bir topluluk (...) tüm ihtiyaçların kolektif olarak sağlandığı bir sistem (...)”dır. PKK’lı “bu şekilde hayatta kalmakta ve mücadelesini sürdürmektedir” (akt. Tuğrul, 2021: 351-352).

“Yeni” denilen yaşam biçimi gerçekte modernizmin tehdidi altında olan nostaljiyi “yeniden yaşayabilme hayali”nin tahkim ettiği bir sahte huzurdur: “(...) huzur içinde yaşıyoruz, tarihimize, kendi benliğimize dönmenin mutluluğuyla yaşıyoruz” (akt. Tuğrul, 2021: 353). Tuğrul’un bulgularına göre, PKK terör örgütü anlam dünyasında, dağlarda yaşamak övölüp, paylaşım ve refah ruhu üzerine kurulu komünal bir yaşam alanı olarak tasvir edilirken, “sistem” olarak adlandırılan her şey ve onun altında yatan tüm değerler -bireycilik, kariyer odaklı hırslar ve açgözlülük- insanlık dışı, sürdürülemez ve insani gelişimle bağdaşmaz olarak görölmektedir (Tuğrul, 2021: 353).

PKK terör örgütü anlam dünyasında “düşman”ın “sistem” kavramıyla eşlenmiş olması dikkat çekicidir. Kelime olarak “sistem”, “dizge, düzen, model, birbiriyle etkileşen veya ilişkili olan, bir bütün oluşturan somut cisim veya soyut varlıkların bileşkesidir”. Yani sistem karmaşık, dağ ise çok daha basit hem de tanıdıktır. Farklı bir ifadeyle, sistem modernizm, dağ asabiyedir. Dağ, terör örgütü PKK için üyelerine ilkel komünal ilişkiler ve korunma vaat ettiği, örgüt asabiyesinin mekânsal olarak kendini yeniden üretebildiği “güvenli” bir sığınaktır.

3.2.3.2. “Nesep”: Öcalan Kültü

İtaat edilen güçlü bir liderliğin varlığı, Kürt etnik gruplarındaki toplumsal yaşamın temel özelliklerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Terörist elebaşı Abdullah Öcalan’ın PKK terör örgütündeki kült liderliği, kişisel beceri ve yeteneklerinden değil takipçileri marifetiyle ona atfedilen olağanüstülüklerle inşa edilmiştir. Bu olağanüstülük atıfları o düzeydedir ki, PKK terör örgütü üyeleri tarafından Öcalan için sarf edilen şu seçme ifadeler aktarmaya değerdir: “Kürtler bir kadavraya dönüşmüştü ve Öcalan o kadavradan yeni bir insan yarattı; o kadavra hayat verdi (...) yeniden hayat vermek mucizevî bir şey (...). O böyle ilahi bir güçtü,

maddi bir güçtü. Bizim zihnimizdeki buydu. (...) Hz. Musa, halkını kırk yıl çölde dolaştırmıştı; aynı şekilde Öcalan da bu insanları kendi komutası altında, kendi bayrağı altında özgürlük vaat ederek savaştırdı" (akt. Tuğrul, 2021: 355-357). PKK terör örgütü asabiyesinde terörist elebaşı Öcalan, "yaratan, diriltiren ilahi bir güç" ama aynı zamanda Hz. Musa gibi bir "peygamber"dir.

PKK terör örgütü mensuplarının canlı bomba veya kendini yakma gibi intihar eylemleri öncelikle Öcalan kültüne seslenmektedir. 29 Haziran 1996'da Türk askerlerine intihar saldırısı düzenleyerek ondan fazla askerimizin şehit olmasına neden olan terörist Zeynep Kınacı yazdığı mektupta terörist elebaşı Öcalan'a şöyle hitap etmiştir: "(...) Size canımızı bile feda etsek, sizin sınırsız emek ve çabalarınızın yanında az kalır. Keşke canımızdan öte feda edebileceğimiz şeylerimiz olsaydı. Siz kendi hayatınızla bir halkı yeniden yaratıyorsunuz. Bizler sadece senin eseriniz" (akt. A. K. Özcan, 2012: 153). Terörist Kınacı, "yeniden yaratan" Öcalan ile "onun eseri" olarak aynı zamanda nesep bağı tesis etmektedir. Nitekim terörist başı Abdullah Öcalan, 2004 yılında cezasını çektiği İmralı'dan terör örgütü yöneticilerine "Apo Klanı" adıyla bir roman yazılması talimatı vermiştir (ANF, 2018). Klan antropolojide "ortak bir atadan geldiklerine inanan, soya dayalı insanların oluşturduğu aile ya da akrabalık biçimi" anlamına gelmektedir. Öcalan bizzat kendi namıyla bir soy bağı kurgulamıştır ve bu da asabiye'nin nesep unsuruna denk gelmektedir.

3.2.3.3. "Mükteseb": Ölüm Tapıncı

PKK terör örgütü için Türk devleti tarafından etkisiz hale getirilen teröristler, dini bir kavram olan sözde "şehit" üzerinden isimlendirilmektedir. Teröristbaşı Öcalan'ın icadı sözde "şehitlik" teorisi, ölenlerin "azim ve çalışkanlıklarının erdemlerini yüceltmek"le kalmamakta, aynı zamanda etkisiz hale getirilenleri PKK terör örgütünün manevi itici gücü biçiminde tanımlamaktadır. PKK terör örgütü'nün ilk kuşağına dâhil bir terörist bu ölüm tapıncını şu sözlerle ifade etmektedir: "Hareketimizde şehitlik kavramının müstesna bir yeri vardır; tüm maneviyatımızı belirleyen müstesna bir yer işgal eder. (...) Yani hem büyük bir maneviyat duygusu oluşturuyorlar ama aynı zamanda mücadeleyi yürütmek söz konusu olduğunda da bir önderlik pozisyonu işgal ediyorlar (...) biz onların maneviyatı üzerinden kendimizi var ediyoruz (...)" (Tuğrul, 2021: 363).

En yüksek "değer bedelini" ödediği düşünülen bir sözde “şehit”e atfedilen bu manevi anlam yoluyla PKK terör örgütü, aynı bedeli ödemeye istekli ama henüz yaşayan diğer teröristlere ahlaki bir yükümlülük bindirmiş olmaktadır. Böylece ölenin geride bıraktığı her bir terörist, önce ölenin uğruna canını verdiği görevi tamamlayana yahut aynı uğurda ölene dek terör eylemlerine devam edecek ve bu “borcun” karşılığını ödemek zorunda hissedecektir. PKK terör örgütünün her üç kuşağı için “borcun bedeli ölüm” tapıncı, bölücü örgütün yeniden üretimi için son derece işlevsel olmuştur.(Tuğrul, 2021: 363-365).

İşte bu çalışmanın inceleyeceği PKK’nın ölen terörist hikâyeleri “Apo Asabiyesi”nin tahkimi için gerekli, ölecek elemanın manevi müktesebi olmaktadır.

3.2.4. Tartışma: PKK Terör Örgütünün Doğası Olarak Asabiye Kültürü

Mehmet Orhan, Güneydoğu’da 6 yıl süren geniş kapsamlı saha çalışmasının sonucu olarak, muhtelif kişilerin terör örgütüne katılımında "asabiye" mensubu olmanın siyasi şiddeti şekillendirdiğini tespit etmiştir. Orhan, PKK terör örgütü üyeliğinin aşiretin veya ailenin intikam(lar)ı için bir fırsat sunabildiğini gözlemlemiştir. Mehmet Orhan, PKK örneğinde, terörist aktörlerin, önceki dayanışma ve eğilimlerinden vazgeçmeden yeni siyasi eğilimler ve dayanışmalar edindiklerini ifade etmektedir (Orhan, 2016: 161). Yine Mehmet Orhan aynı konudaki bir başka çalışmasında asabiyet yahut aşiret mensupluğunun melez bir anlam dünyası ürettiğini belirtmektedir. Terörist kimliğin ortaya çıkışı işte bu aşiretçi/asabiyet değerler ile etnik değerlerin, yani içselleştirilmiş feodalizm ile dışsallaştırılmış etnik kimlikçilik arasındaki “şaşırtıcı bir uzlaşma”nın tezahürü olmaktadır (Orhan, 2018: 281).

PKK terör örgütünün mekân, nesep ve sebep boyutlarıyla içselleşmiş ve aşiret asabiyeleriyle de dışarıdan çevrelenmiş, varlığının doğası olan en hafifiyle “melez” ama asabiyetçi mana evreni, Kürt etnik gruplarını siyasal ama en önemlisi modern bir milli kimlik olarak tahayyül edemeyeceğinin açık göstergesidir. Asabiye (yahut eş anlamlılar olarak aşiret, kabile, klan vb.) kültürü ve millet birbirine zıt kategorilerdir. Elie Kedourie kabile üyesinin kabilesiyle ilişkisi ve yurttaşın milletiyle ilişkisini şu biçimde mukayese etmektedir: “Kabile üyesinin kabilesiyle bağı 'doğal veya ilahi düzenin bir parçası'dır ve sorgulanamaz gelenekler tarafından düzenlenir. Oysa yurttaşın milletiyle bağı genel milli irade ve/veya 'yasama aklının

fermanı' tarafından düzenlenir, meşrulaştırılır ve yönetilir". Kedourie'ye göre milliyetçilik asla kabileciliğin modern bir sürümü yahut "yeni kabilecilik" değildir. Hem milliyetçilik hem kabilecilik bir diğerine veya "ötekilere rağmen"dir ama her ikisinin yeniden üretimi bambaşka süreçlerle işlemektedir: "O halde milliyetçilik ve kabilecilik birbirinin yerine kullanılabilecek terimler olmadığı gibi, birbiriyle ilişkili olguları da tanımlamazlar" (Kedourie, 1979: 74-75). Milliyetçilik akademisyenleri için Ernest Gellner'in şu ifadesi özdeyiş niteliğindedir: "Kabilecilik asla başarılı olamaz, çünkü başarılı olduğunda herkes ona gerçek bir milliyetçilik olarak saygı duyacak ve kimse ona kabilecilik demeye cesaret edemeyecektir" (Gellner, 1994: 87). PKK'yı içten ve dıştan çevreleyen ontolojik asabiye kültürü, sözde ulusçu kurgu ve hedeflerini gerçekleştiremeyeceği gibi, bölücü terör örgütünü hiçbir zaman başarıya da ulaştıramayacaktır.

Diğer taraftan asabiyet, PKK gibi etnik odaklı terörist yapılanmaların anlam dünyasını ve kültürünü anlamak için etkin bir çerçeve ortaya koymaktadır. PKK terör örgütü, tam da İbn Haldun'un asabiyet kavramının etnik temelli terörizmde yorumlanmasını örnekleyecek biçimde; bölücü örgütün kendine özgü tarihsel, kültürel ve siyasi bağlamları tarafından inşa edilen farklı asabiyet tezahürlerini sergilemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PKK TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ÖLEN TERÖRİST HİKÂYELERİ

Hikâyeler, suç ve terörizm gibi eylemleri, bu olasılığı hiç düşünmemiş kişiler için de erişilebilir kılmaktadır. Bilhassa terör örgütlerince yayılan hikâyelerin en önemli beklentisi okuyanın kültür, kimlik veya yaşam öyküsüyle bir biçimde ilişkilendirilerek, terörizmi çekici hale getirebilecek ve dahası terörist örgütlere katılımı teşvik edebilecek olmasıdır (Presser ve Sandberg, 2015: 1-3).

Bir toplumu, topluluğu, alt kültürü yahut PKK gibi bir terör örgütünü derinlemesine kavramak için yaydığı hikâyeleri anlamak gereklidir. Terörist hikâyeler “büyüleyici” olmasının yanı sıra, "biz" ve "onlar" arasındaki sınırların çizilmesine, terör örgütündeki normların, standartların ve değerlerin iletilmesine hizmet etmektedir. Hikâyeler, kültürlerin ve alt kültürlerin oluşmasını, sürdürülmesini ve yok olmasını sağlayan araçlardır (Sandberg, 2022: 228). Hikâyelerin hareket ettiği medya ne olursa olsun, anlatı olarak analizi, o hikâyelerin anlatıcısının ve anlatıcının potansiyel kitlesinin kültürlerini incelemeye de imkân verir. Anlatı analizi ile anlatıcı ve hedef dinleyici arasındaki kültürel bağlantıları anlamak ve terör örgütünde paylaşılan kültürel değerleri yorumlamak mümkün olacaktır (Presser, 2009: 189-191).

PKK terör örgütü de elemanlarının, taraftarlarının ve etrafındaki hedef kitlenin topluluk ve dayanışma duygusu hissetmelerine yardımcı olmak için kültürel anlatılar, semboller ve ritüeller kullanmaktadır. Bölücü örgüt PKK, mücadelesini Türk devletinin sözde asimilasyoncu uygulamalarına karşı Kürt kimliğinin ve kültürel mirasının savunulması olarak tasvir ederek, kendini dışlanmış ve haklarından mahrum bırakılmış hisseden insanlara hitap etmektedir. Dahası, PKK'nın radikalleşmiş bireyler üzerindeki cazibesi, örgütün kahramanlık ve fedakârlığı yücelten kültürel diliyle daha da pekişmektedir.

PKK terör örgütünün asabiye kültürel dilinin en uzun süreli ve istikrarlı ürünleri ölen teröristler için yazılan sözde kahramanlık hikâyeleridir. Bölücü terör

örgütü bu hikâyelerikuruluşundan başlayarak muhtelif yayın organlarında yayınladığı gibi kimi dönemlerde de bu hikâyeleri topladığı sözde “şehitler albümü” özel sayıları bastırmıştır. Fakat 2006 yılından daha yakın tarihe ait sözde albümlere ulaşamamıştır. Öte yandan PKK terör örgütünün yurtdışı süreli yayınlarında düzensiz biçimde ölen hikâyeleri yayınlanmaya devam edilmektedir. PKK terör örgütü aynı zamanda, sözde şehitleri için internet ortamından da yararlanmaktadır. Ölen veya etkisiz hale getirilen teröristlere ait künye, fotoğraf, video, anı ve hikâye gibi çoklu medya anlatıların yer aldığı “hpgsehit.com” isimli internet sitesi bir çeşit “dijital mezarlık” niteliği göstermektedir.

Nitel araştırma deseni PKK’nın kültürünü yorumlamada, terör örgütü yönetici ve üyelerinin deneyimlediği gerçeklikleri, algıları ve kimlikleri hakkında içgörü sağlayabilecek araçlar sunmaktadır. Ancak anlatıları analiz etmek, bu hikâyelerin derinliğini tam olarak aktarabilmek için çeşitli analitik tekniklerin uygulanmasını gerektiren karmaşık bir iştir. Seçilecek her bir teknik farklı bakış açıları sunacaktır. Lakin farklı tekniklerin birleştirilmesiyle anlatıların daha kapsamlı bir kavrayışına ulaşılabilir, hikâyelerde yerleşik olan biçimsel çerçeveler, örtük anlamlar ve daha fazlası bir arada kapsanabilir. Bu sayede hikâyelerin incelikleri daha derinlemesine incelenebilir ve yüzeysel yorumların ötesine geçilebilir.

O nedenle, bu çalışmanın metodolojisinde, PKK terör örgütünün ölen terörist hikâyelerini incelemek için Anlatı Kriminolojisinin çok yönlü analiz teknikleri temel alınmış, üzerine iki teknik ilave edilmiştir.

1. METODOLOJİ

1.1. Performatif Analiz

Catherine Kohler Riessman'a göre anlatı, yazılı yahut başka medyalarda sunulsun; anlatıcının, bir izleyici, dinleyici yahut okuyucu karşısında icra ettiği bir performanstır. Performatif anlatı analizi, anlatının biçimi ve içeriğinden öte özelliklerinin incelenmesidir. Performatif gelenekte soru, hikâyenin içeriği ya da anlatma biçiminden ziyade kimin, ne zaman ve neden konuştuğuyla ilgilidir. Bu anlatı analizi yöntemini kullanırken anlatı bağlamının derinlemesine okunması birincil gerekliliktir. Riessman'ın görüşüne göre, hikâyelerin muğlâk ve yoruma açık

olması nedeniyle, analizcinin her hikâyedeki olası farklı sesleri dikkate alması kritik önem taşır (Riessman, 2008: 126-129).

Öz olarak performatif analiz, PKK'nın ölen terörist hikâyelerinin kimin veya kimlerin ağzından, hangi siyasal ve kültürel bağlamda - ne zaman ve ne amaçla yazıldığı sorularına yanıt arayacaktır.

1.2. Yapısal Analiz

Anlatının yapısal analizi, bir hikâyenin biçimini vurgulamaktadır. Hikâyenin yapısının ne olduğu, bu analizin temel sorusudur. Klasik Anlatıbilim yaklaşımı yapısal anlatı analizinin temelini oluşturmaktadır. Bu analiz tekniğinde hikâyenin yapısına ilişkin her türlü özellik; içerikteki güç dinamikleri yahut toplumsal ve kültürel arka plandan daha büyük önem taşımaktadır (Sandberg, 2022: 220).

Philip Smith'e göre, hikâyelere anlam kazandıran ve çerçeveleyen önemli bir kültürel çerçeve de anlatı türüdür. Komedi, dram, ironi veya trajedi gibi türler bir hikâye örnekleminin ortak üslubunu yahut yapısal ve içeriğine dair anlatı unsurlarını karakterize edebilir (Smith, 2010: 20-21).

Dolayısıyla, PKK ölen terörist hikâyelerinin yapısal özelliklerinin yanında, bunların bir türe karşılık gelip gelmediği de bu çalışmanın yapısal anlatı analizi çerçevesinde incelenecektir.

1.3. Tematik Analiz

Hikâyenin ne hakkında olduğu sorusu tematik anlatı analizinin merkezinde yer almaktadır. Hikâyenin içeriği kadar amacı ve izleyiciden talep ettiği şey de yorumlama için önem arz etmektedir. Tema analizi, hikâyenin dili, şekli veya etkileşimini incelemeyi amaçlar. Bunun yerine nitel yaklaşımın tema kodlaması veya analizine karşılık gelmektedir. Tematik anlatı analizinde, bulunan motiflerin tek bir hikâye veya kişiye özel olmaktan ziyade daha büyük bir şeyi temsil etmesi gereklidir (Sandberg, 2022: 218-219).

Anlatı kriminolojisinin analiz tekniklerinde, görüleceği üzere, anlatı metnine sorulan sorular sırasıyla: Kim? (Performatif), Nasıl? (Yapısal) ve Ne? (Tematik) sorularıdır. Bu çalışma bağlamında da ölen terörist anlatılarına dair inceleme

öncelikle bu çerçevede yapılacaktır: Hikâyeyi kim, hangi bağlamda, ne zaman ve ne amaçla; nasıl, hangi türde, hangi temaları kullanarak ve ne anlatıyor?

1.4. Referans Analizi

Archetti anlatının ama özellikle terörist anlatının bir tür "yeniden anlatma" olduğunu öne sürer. Terörist anlatılar, örgütün liderleri tarafından söylenir ancak kendini adanmış takipçiler ve yeni katılımcıların bu anlatıları tekrarlama yoluyla etkinliğini artırır. Dolayısıyla her hikâye, daha geniş bir kitlenin onu anlatmaya devam etmesi ve bir önceki hikâyeye atıf yapmasıyla varlığını sürdürür. (Archetti, 2017: 241). Böylelikle yeniden anlatılan hikâye(ler) giderek büyür, her biri farklı biçimde anlatılmış ve algılanmış olsa da ayrı biçim ve içerikteki hikâyeler tek ve büyük bir anlatı gibi hareket etmeye yönelir. Yine Archetti'ye göre anlatının iletişimi ve sunumu tartışmasız bir şekilde önemli olsa da esas belirleyici olan, anlatının yeniden anlatımının - yani izleyicinin hikâyeyi nasıl anladığının - orijinal "hikâye" ile ne kadar yakından ilişkili olduğudur (Archetti, 2013: 151). Orijinal yahut ilk hikâye, aslında "büyük anlatı"nın kendisidir.

Jean-François Lyotard tarafından ortaya atılan "büyük anlatılar" terimi, toplumun inançlarını, değerlerini ve ideolojilerini içeren ve düzenleyen geniş çerçeveler ya da diğer adıyla meta-anlatılardır. Lyotard milliyetçilik, Marksizm, aydınlanma, ilerleme ve dininitelikteki hikâyeleri büyük anlatılar olarak saymaktadır. Bu hikâyeler, insanlara deneyimlerini ve yaşamlarını yorumlayabilecekleri çerçeveler sunarak, varoluşlarına dair netlik ve amaç hissi vermektedir (Browning, 2000: 1-5).

Lyotard homojenleştirici eğilimleri ve dışlayıcı uygulamaları nedeniyle eleştirmesine rağmen, büyük anlatılar kolektif bilincin inşasında güçlü araçlar olmaya devam etmektedir. Araştırmacılar tekil anlatıları analiz ederken içerik, yapı ve retorik boyutlarına odaklanmaktadırlar. Fakat bir ya da bir grup anlatının içindeki büyük anlatılara yapılan göndermelerin de dikkate alınması, tekil anlatıların anlamını yorumlamada derinlik sağlayacaktır. Her bir "küçük" hikâye, büyük anlatılara referans gösterdiği ölçüde bireysel ve toplumsal kimliklerin geliştirilmesi ve müzakere edilmesine destek olmaktadır.

Bu kabulden hareketle, bu çalışma için geliştirilen bir teknik olarak, PKK terör örgütü ölen terörist hikâye içeriklerinde büyük anlatılara yapılan referanslar

analiz edilecektir. PKK terör örgütünün birbirini takip eden üç farklı siyasal döneminde, her biri “büyük anlatı” niteliğindeki Marksizm-Leninizm, “Bir Avuç Toprak”çılık ve Etnik Kimlikçiliğe ne ölçüde ve nasıl atıf yaptığı araştırılacaktır. Ölen terörist hikâyelerinin büyük anlatılarla kurduğu bağlantıları analiz etmek, PKK terör örgütündeki anlam yaratmanın karmaşık ağını deşifre edebilecektir.

1.5. Medya Analizi

Anlatılar ifade, iletişim ve anlam yaratma için temel araçlardır. Bununla birlikte, anlatıların biçim ve işlevi, dağıtıldıkları medya ile yakın bir şekilde bağlantılıdır. Eski sözlü geleneklerden modern dijital platformlara kadar her medya, hikâyelerin yapısı, estetiği ve alımlanması üzerinde etkiye sahip olmuştur. Hikâyelerin medyaya özgü doğası vardır. Örneğin film, hikâyenin unsurlarını aktarmak için görsel imgelere, sese ve kurgu tekniklerine dayanırken; edebiyat kapsamlı anlatım, düşünme ve dilsel deneylere olanak tanır. Bu estetik ayrımların hikâye anlatma tekniklerini, anlatı yapılarını ve tematik vurguları nasıl etkilediğini, anlatıları yayıldıkları kendi mecralarına ayırarak incelenebilecektir. Okurlar yazılı bir hikâyeyi okurken, metinde bulunan ipuçlarını kullanmakta, zihinlerinde karakterler ve sahneler yaratarak aktif bir şekilde yorumlamaktadırlar. Film izleyicileri ise hikâyeleri anlayabilmek için görsel ve işitsel girdileri bir arada kullanmaktadırlar. Dijital medya ve katılımcı platformlar ise izleyici katılımını daha da çeşitlendirmiştir.

Farklı medyalarda ve farklı medyalara göre hikâyelerin üretimi, dağıtımı ve alımlanması, içinde bulunulan farklı sosyo-kültürel ortamlardan bağımsız değildir. Hikâyeleri mecralarına göre inceleyerek, kültürel unsurların her bir mecraya özgü dinamiklerle nasıl etkileşime girdiği yorumlanabilecektir. İletildikleri medya tarafından şekillendirilen dinamik ve çok yönlü olgular olarak anlatılar hakkındaki bilgi bu sayede derinleşecektir.

PKK terör örgütü ölen terörist hikâyelerini geleneksel basılı medyadan dijital medyaya dek farklı ortamlarda yaymaktadır. Bu çalışmada, medya analizi yoluyla ölen terörist anlatılarının yayıldıkları mecralara göre ne ölçüde ve nasıl değiştiği yorumlanacaktır.

2. ÖRNEKLEM

Tarihselcilik kabulü olan nitel çalışmalar, geçmişin inceliklerini ortaya çıkarıp yorumlayarak, zaman içindeki süreklilik ve değişim süreçlerine ışık tutmak amacındadır. Tarihsel olgular yahut olaylar doğaları gereği karmaşık ve çok boyutludur; çeşitli tarihsel aktörlerin, faktörlerin ve ortamların etkileşimlerini yansıtır. Olgunun tarihindeki çeşitliliği ve derinliği aydınlatan, farklı tarihsel dönemlerinden örnekleri bir araya getirerek, fenomenintarihi içindeki siyasi, sosyal ve kültürel unsurların etkileşimleri yorumlanmaktadır. Bununla birlikte, ele alınan bütünün çeşitli tarihsel dönemlerinden eşit sayıda yahut farklı şekillerde ağırlıklandırarak örnekler seçmek, araştırmanın bulguları ve yorumları üzerinde etki edecek önemli bir metodolojik tercihtir.

Araştırmacılar bazı tarihsel dönemleri diğerlerine tercih etme eğilimi gösterebilmektedir. Fakat eşit olmayan örneklemeden kaynaklanan kronolojik bozulma, bazı tarihsel dönemlerin diğerlerine kıyasla daha fazla veya daha az temsil edilmesine neden olmaktadır. Bu bozulma, önemli örüntüleri, eğilimleri ve değişimleri gizleyerek tarihsel süreçlere ilişkin kavrayışı çarpıtmaktadır. Eşitlikçi örnekleme, geçmişin daha tarafsız ve temsili bir resmini sunarak, olayları ve oluşumları daha geniş tarihsel bağlamlara yerleştirmeye olanak verecektir. Çeşitli tarihsel dönemlerden örneklerin dengeli bir şekilde temsil edilmesini sağlayarak daha tarafsız ve kapsayıcı bir araştırma ortaya konabilecektir. Adil bir örnekleme ile tarihsel dinamiklerin tamamı kapsanacak; süreklilik, değişim ve çeşitliliğin daha derinlemesine incelenmesi mümkün olacaktır.

2.1. Seçim İlkeleri ve Örneklem

Buradan hareketle araştırmanın örneklem seçiminde uygulanan ilkeler şunlardır:

- 1- PKK terör örgütü tarihçesindeki üç dönem için eşit sayıda örneklem seçilmiştir.
- 2- Her dönem için eşit sayıda kadın ve erkek ölen terörist hikâyesi alınmıştır.
- 3- Etnik kimlikçilik diye tarif ettiğimiz üçüncü dönem, bölücü örgüt PKK'nın ölen hikâyeleri için dijital medyayı da kullanmaya başladığı ve devam ettirdiği bir aralıktır. Eşit temsil ilkesi gereğince bu döneme

ayrılan örneklem kotasının yarısı basılı medya hikâyelerine, diğer yarısı dijital medyadan yayılan hikâyelere tahsis edilmiştir.

- 4- Hikâyesi anlatılan teröristin, PKK terör örgütünün kurucusu yahut yöneticisi olmaması tercih edilmiştir. Böylelikle terör örgütü PKK için sözde “şehit” olmaktan başka bir önemi yahut sıfatı olmayan “sıradan” kişiyi nasıl anlattığına bakmak amaçlanmıştır.

PKK terör örgütü ölen terörist hikâyelerini belirsiz aralıklarla bir araya toplamış ve sözde “şehit albümleri” yayınlamıştır. Bu çalışma kapsamında şu albüm baskılarına ulaşılmıştır:

- Tarihsiz “1976-1984 PKK Direniş Şehitleri Albümü”,
- Ocak 1996 tarihli “1994 Şehitler Albümü”,
- Tarihsiz “1999-2003 Barış ve Demokrasi Şehitleri Albümü”,
- Tarihsiz “2001 Fedai Şehitleri Albümü”,
- Haziran 2005 tarihli “Şehitler Milisler Albümü”
- Tarihsiz “2006 Şehitler Albümü”

Bunlar içerisinde terör örgütünün Marksist-Leninist (ML) dönemi için 1976-1984 albümü, “Bir Avuç Toprak” (BAT) dönemini temsilen 1994 albümü, iki dönemi temsil eden tek kaynak olmaları nedeniyle seçilmiştir. PKK terör örgütünün Etnik Kimlikçilik (ET) aşamasında albüm sayısı daha çok olsa da örneklem almak için günümüze en yakın tarihli görülen 2006 albümü tercih edilmiştir. Bunların yanı sıra, dijital medya analizini mümkün kılmak için “hpgsehit.com” internet sitesinden de yine yayın tarihi en yeni hikâyelerden örneklem alınmıştır.

Tablo 1. Örneklem Tablosu

Kod	Dönem	Hikâyenin Başlığı	Terörist Ad – Soyad	Cinsiyet	Doğum	Ölüm	Medya	Kaynak
I-1-K	ML	---	Besey Anuş	Kadın	1961	1980 İlkbahar	Basılı	1976-1984 Albümü s.230
I-2-K	ML	---	Türkan Derin	Kadın	1961	08.07.1980	Basılı	1976-1984 Albümü s.174

I-3-K	ML	---	Azime Demirtaş	Kadın	1961	25.12.1981	Basılı	1976-1984 Albümü s.260
I-4-E	ML	---	Mehmet Işık	Erkek	1946	10.06.1983	Basılı	1976-1984 Albümü s.380
I-5-E	ML	---	Ercan Kılıç	Erkek	1965	13.10.1984	Basılı	1976-1984 Albümü s.408
I-6-E	ML	---	Çetin Akkurt	Erkek	1961	24.10.1984	Basılı	1976-1984 Albümü s.412
II-1-K	BAT	Hep birlikte savaşacağız	Gülsüm Bakar	Kadın	1970	30.10.1993	Basılı	1994 Albümü s.133
II-2-K	BAT	Devrime kanıyla ortak oldu	Sakine Yaylagül	Kadın	1967	12.02.1994	Basılı	1994 Albümü s.422
II-3-K	BAT	Sen ölümsüzsün, kürdistan'ın bağrındasın	Gülçin Doğan	Kadın	1968	14.06.1994	Basılı	1994 Albümü s.481
II-4-E	BAT	Botan'da bir ışık	Ali Yaşar	Erkek	1970	28.05.1994	Basılı	1994 Albümü s.138
II-5-E	BAT	Munzur'a gömün beni	Mehmet Özkök	Erkek	1964	16.11.1994	Basılı	1994 Albümü s.275
II-6-E	BAT	"Silahları çok seviyorum"	Recep Güneş	Erkek	1965	1995 Şubat	Basılı	1994 Albümü s.210
III-1-K	EK	Adı gibi yaşayan Yıldız	Nursel Şimşir	Kadın	1974	31.03.2006	Basılı	2006 Albümü s.163

III-2-K	EK	Tazecik bir fidan: Zilan	Letife Selamet	Kadın	1983	30.06.2006	Baslı	2006 Albümü s.430
III-3-K	EK	Beritan ve Zilan militanlığının yılmaz savaşçısı	Perihan Parlak	Kadın	1979	24.03.2012	Dijital	hpgsehit.com(14.12.2023)
III-4-E	EK	Sen emeğinle yarattın özgürlüğünü	Selman Beyleci	Erkek	1980	08.04.2006	Baslı	2006 Albümü s.200
III-5-E	EK	Güleç ve cesur savaşçı	Murat Aça	Erkek	?	03.10.2012	Dijital	hpgsehit.com(21.10.2023)
III-6-E	EK	Şehitlerle yaşamak	Medeni Oğuz	Erkek	?	22.11.2020	Dijital	hpgsehit.com(21.01.2024)

3. BULGULAR

3.1. “PKK’nın Sesi”nden “PKK İçinden Ses”e

Tarihi belli olmasa da en eski 1985 yılında basıldığı düşünülen albümde PKK, ilk terör saldırısı olan 25 Ağustos 1984 Eruh ve Şemdinli baskını sonrasındaki bir süreçtedir. Marksizm-Leninizm aralığına denk düşen ilk dönem hikâyelerinde üçüncü tekil şahıs kipinde PKK terör örgütü konuşmaktadır. Sonraki dönemlere göre oldukça kısa olan hikâyeler ölen teröristin yaşamı hakkında kısa bilgileri, az sıfatlı nitelendirmelerle sıralamaktadır. Bu tarihsel bağlamda terör örgütünün sonraki saldırıları için örgütün içindekilere yönelik ölenleri örnek gösterme, dışarıya ise katılma yahut destek çağrısı amacı güdülmektedir. PKK terör örgütünün ilk dönem hikâye performansı tepeden ve görelî olarak soğuktur.

“Bir Avuç Toprak” ve Etnik Kimlikçilik evrelerinde hikâyelerin performans sahipleri kalıcı biçimde değişmiştir. Artık PKK terör örgütünde henüz sağ olan bir veya bir grup anlatıcı terörist, esas olarak okuyuculara hitap etmektedir. Bir hikâyede hem ölen teröriste ağıt formatında hem de okuyucuya seslenilmiş, ikili hitap kurgulanmıştır (III-1-K). İkinci dönem örneklemindeki altı hikâyeden beşi

“mücadele arkadaşları”, diğeri de “bir mücadele arkadaşı” imzalıdır. Üçüncü dönemin anlatıcılarında çoğul “arkadaş” imzası bir tanedir, beş tanesi tekil bir kişiye işaret etmektedir. Hatta etnik kimlikçi aşaması birinci tekil şahıs anlatılarının ikisinin altında kod adı da olsa bir isim ve soyadı yazmaktadır.

İkinci ve üçüncü dönem hikâyelerinin performans biçimi, PKK’lı teröristin ağzından, ölen teröristin sözde üstün özelliklerinin okuyuculara aktarılmasıdır. Tanıklıklara dayandığı iddia edilen anlatıların tonu daha az resmi, çok sıfatlı, bol abartılı ama yine de örgütün anlam dünyasındandır. PKK terör örgütünün ölenler ardından hikâye yazma işini bu tür hatıratlara devretmesi; daha içeriden, tecrübeye dayalı ve olabildiği ölçüde “samimi” anlatıların daha iyi karşılık bulabileceğini düşünmesidir. Fakat bir örnekte “samimiyetin” fazla kaçtığı, hikâyenin erotikleştigi görülmektedir: “Onu ilk gördüğüm andan itibaren iri, cüsseli yapısına, uzun boyuna, güleç yüzüne baktığımda ondan büyük moral aldım (...) Onun eyleminden önce boyunun zarifliğinden ve güzelliğinden söz etmek gerektiğini düşünüyorum (...) uzun boyuyla her an gözler önündeydi (...) Yürüdüğünde ayaklarının altında yer yerinden oynardı adeta. Heybetli, istekli ve arzulu duruşuyla...” (III-5-E).

İkinci dönemden başlayarak anlatıcının Marksist-Leninist evreye oranla nispeten bireyselleşmiş olması ideolojik ve örgütsel katılıktan uzaklaşma olarak düşünülebilir. Dahası bu sav, gerek emperyalizm tarafından hediye edilebilecek bir avuç toprağın gerek etnik kimlikçiliğin “bireylere” ihtiyaç duymasıyla da güçlendirilebilir. Fakat komünist ilk aşamada PKK terör örgütü tepesindeki güç dağılımının daha yatay olduğu, ikinci dönemle birlikte terörist elebaşı Abdullah Öcalan kültünün öne çıktığı unutulmamalıdır. Anlatıcının “aşağı inmesi”, Öcalan’ın tek merkez olduğu asabiye’nin demokratikleştiği yahut ulusçu ideolojiyi içselleştirmeye yöneldiği anlamına gelmeyecektir. Aşağıda sahneye çıkan performans sahibi yahut sahipleri, yukarıda locada oturan kült sahibinin yerini güçlendirmiş olacaktır.

Öcalan’cı terörist asabiye’nin ölenlerin hikâyelerine doğrudan yansımaları üçüncü aşamada belirginleşmiştir. Yalnızca elebaşı Öcalan’a atfedilen ve her zaman ilk harfi büyük olarak zikredilen “önderlik” sözcüğü bu dönemde hikâyelere girmiştir: “Önderlik sahasına geldi” (III-1-K), “Dostluk anlayışında Önderliği esas alırdı” (III-2-K), “Önderliğin renginden (...) Önderliğe bağlılığından (...) (III-3-K),

“Önderliğin etrafında ateşten bir çember oluşturmak için (...) (III-4-E), “Önderliğin gücünü daha iyi anlıyorum (...) Önderliğin yoldaşlık saygısı, yoldaşlık sevgisi tanımını (...)”(III-6-E). Üçüncü evre olan etnik kimlikçilik aşamasını temsil eden altı hikâyenin beşinde Öcalan asabiyesinin elebaşına yerli-yersiz referans görülmektedir. PKK aslında, ikinci dönemle birlikte, “Öcalan ve diğerleri” biçiminde “kurumsallaşmış”, terör örgütü içinde herkes yerini öğrenmiş; diğerlerinin bireysel olarak ölebileceği veya ölenin ardından tek başına hikâye anlatabileceği bir “Apo Asabiyesi”nin temellerini sağlamlaştırmıştır.

3.2. Trajediden “Anti-Tür”e

İlk dönem terörist hikâyelerinde yapı tekdüzedir. Hikâyeler,

i-) ölen teröristin ailesi ve mutlaka sosyal sınıfı,

ii-) PKK’ya katılım süreci,

iii-) terör örgütü içindeki faaliyetleri ve “övgüye değer” özellikleri ve nihayet

iv-) nasıl etkisiz hale getirildiği bölümlerinden oluşmaktadır. Cümleler kısa ve kurallıdır. Anlatım esas itibarıyla neden - sonuç ilişkileri kurularak örülmüştür.

İkinci dönemle birlikte hikâyeler hatıraya benzeyen bir formata dönüşmüştür. Bu nedenle cümleler uzun, kuralsız ve dahi bozuktur. Neden – sonuç bağlantıları kopmuş, gelişigüzel bir anlam akışı ortaya çıkmıştır. Hikâye bölümlerinde değişimler de olmuştur. Örneğin, II-1-K ve II-2-K örneklerinde ölen kadın teröristin PKK’ya katılması ile ilgili, hikâyede uzunca bir yer işgal eden, “sömürgecilik” eksenli ideolojik bir giriş bulunmaktadır. Bu dönemin hikâyeleri “ölenin mücadelede ılık olacağı” benzeri sloganlarla bitmektedir.

Üçüncü, etnik kimlikçi aşamada hikâye bölümlerinden ilki, aile ve sosyal sınıf bahsi hemen tümüyle yok olmuştur. Aynı şekilde, hiçbir örnekte ölen teröristin PKK’ya katılma nedeni veya süreci mevcut değildir. İkinci dönemin belirgin hikâye bölümü olan “son slogan” da üçüncü dönemle birlikte tamamen ortadan kalkmıştır. Kurgu ölenle ilgili anımsamaların sıralanması biçimindedir.

Ölen terörist hikâyelerinin yapısal seyri kuralsızlaşmadır. PKK terör örgütünün hikâyelerinde, bir anlatıdan asgari düzeyde beklenen şey, olay örgüsü, süreç içerisinde silinmiştir. Birinci dönem trajedi ve bir ölçüde dram, ikinci dönem

ise salt trajedi gibi türlerin kimi özelliklerini göstermektedir. Hikâyelerde belirli anlatı bölümleri sıraları değişmeden yahut az değişerek tekrarlamaktadır. Dram ve trajediye benzeyen bu unsurlar sayesinde ölen terörist gerçek ama sıradan bir karakter olarak düşünülebilmektedir: “terör örgütüne bağlı, fedakâr ölenlerden biri”. Lakin üçüncü dönem hikâyelerinde herhangi bir türe degebilecek yapısal tekrarlar bulunmamaktadır. Makbul ölenin makbul özellikleri, son derece abartılı ifadelerle sıralanmaktadır.

Her ölenin her olumlu niteliğe sahip olduğu karakter kurgusuyla ölen terörist hakikiliğini yitirmektedir. Her karakter mükemmellikte sıradanlaşmış yahut aynı manaya gelmek üzere önemsizleşmiş ve aslında hiç yaşamadan öldürülmüştür. Çünkü karakter bir ailede doğma, kimi nedenlerle terör örgütüne katılma, orada bir şeyler yapma ve etkisiz hale getirilme gibi kimi sıralı aşamalardan geçmemiştir. Bir anda üstün niteliklerle ortaya çıkmış ve tek cümlede ölmüştür. Kişi olarak teröristin yaşadığını gösteren bir olay örgüsü mevcut değildir. PKK’nın yeni etkisiz hale getirilen hikâyelerinde giderek kökleşen bir çeşit post-modern anti-tür ortaya çıkmıştır.

Mihail Bakhtin türü tema, kompozisyon ve üslupla ilişkili farklı, nispeten istikrarlı ifade kategorileri olarak tanımlamaktadır. Bir türe dâhil olan anlatı alıcının eşanlamlılar sözlüğüne girerek, bir dünya resmi çizmektedir. Böylece metin sosyal bir anlam kazanabilmektedir (akt. Prokhorova ve Zavialova, 2020: 1161). PKK terör örgütü hikâyeleri trajediden veya diğer yerleşik ifade biçimlerinden kopmuştur. Dışarıdan okuyanın da katılabileceği, eşanlamlılar sözlüğünde ortaklaşabileceği bir kategorinin dışına çıkmıştır. Bu nedenle ölen terörist anlatıları geniş ve sosyal bir anlam dünyasına değil, terör örgütüne has, içe dönük, dar ve birbiriyle ilişkisiz anlamlar yığınınına karşılık gelmektedir.

Fakat burada dikkat edilmesi gereken, PKK’nın anti-tür hikâyelerinin de bir tür olduğudur. Çünkü anti-tür de bir modeldir, bir gelenek yaratır ve yorumlanmaları da o geleneğin içinden yapılmaktadır (Morson, 1981: 115). Farklı bir deyişle, PKK terör örgütü diğerlerine kapalı, kendi içinde, yapısal olarak kuralsız ve anlam yönünden de uçuşan bir kategoriden hikâye anlatmaktadır. PKK’nın anlatıları gelinen aşamada dünyadan çekilmiş, “Apocu Asabiye”nin kendine özgü anti-türü inşa edilmiştir.

3.3. Büyük Anlatılardan Kişi Anlatılarına

Ölen terörist hikâyelerinin ilk dönemi, Marksist-Leninist söylemle uyumlu biçimde birincil olarak devrimciliğe atıf yapmaktadır. Sözde “kürdistan” veya onunla ilgili “ulusal” kelimesi içeren tamlamalar ikinci sıradadır: “devrimcilik, bağımsızlık, kürdistan” (I-1-K), “ulusal kurtuluş” (I-2-K), “devrimcilik, kürdistan” (I-3-K), “bağımsızlık, devrimcilik, kürdistan” (I-4-E), “devrimcilik, ulusal bilinç” (I-5-E), “kürdistan, devrimcilik, Marksizm” (I-6-E). PKK terör örgütünün siyasal söylemi ile hikâyelerde teröristin ne amaçla, hangi büyük anlatıya hizmet için öldüğü tutarlıdır.

“Bir avuç toprak” dönemi hikâyelerinde uğrunda ölünen sıralamasında devrimcilik artık öncelikli değildir, sözde “kürdistan” referansı öne geçmiştir: “devrimcilik, sömürgecilikle mücadele, kadının kurtuluşu” (II-1-K), “kürdistan, Alevilik, ulusal kurtuluş” (II-2-K), “kürdistan, devrimcilik” (II-3-K), “kürdistan, ulusal kurtuluş” (II-4-E), “kürdistan, ulusal kurtuluş” (II-5-E), “kürdistan, yurtseverlik” (II-6-E). Mezhepçilik ve sözde kadının kurtuluşu ilk kez ikinci dönemde görünür olmuştur. Fakat tarihinin o evresinde küçük de olsa bir devletçik uman PKK terör örgütü, etkisiz hale getirilen elemanlarını esas itibarıyla etnik kurtuluş anlatısıyla yâd etmektedir.

Etnik kimlikçi aşamada büyük anlatılara hikâye başına atıf nicelik olarak azalmıştır: “Türkiye devrimi, kürdistan” (III-1-K), “yurtseverlik” (III-2-K), “Alevilik” (III-3-K), “kürdistan” (III-4-E) ve “yurtseverlik” (III-6-E). Örnek III-5-E’de herhangi bir atıf yoktur. Ayrıca, gösterilen referansların bağlamına detaylı baktığımızda ise bu büyük kelimelerin ölünecek değerden çok ölenin bir niteliği olduğu görülmektedir. Örnek III-3-K’deki Perihan Parlak inanç olarak Alevidir, III-6-E’deki ölen terörist Medeni Oğuz’un ailesi “yurtsever”dir.

Üçüncü ve devam eden dönemin ölen terörist hikâyelerinde büyük anlatı atıfları kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu açıdan, büyük hikâyelerereferans içermeyen III-5-E ve silik referans görülen III-3-K ve III-6-E örneklerinin üçünün de yeni, Ekim 2023 ve sonrasına ait ve dijital medyada yayınlanmış olması ayrıca anlamlıdır. PKK terör örgütü ölen hikâyelerinde büyük anlatılara referanslar giderek buharlaşmaktadır. Büyük hedeflerin yerini ölen kişinin kendine takıştırılan kimlikler almıştır. Dolayısıyla, uğrunda ölünecek yüce değerdeğil, tekil teröristin bir biçimde

ölmüş olması önemlidir. Ölen hikâyeleri küçük kişilerin hikâyeleridir ve terörist kişi PKK asabiyesinin sürekliliği için ölmektedir.

3.4. Kâğıttan Dijitale Aynı Hikâye

PKK terör örgütü ölenlerinin hikâyeleri için ilk iki döneminde basılı yayın organlarını ve sözde “şehit albümleri”ni kullanmıştır. Tespit edilebildiği kadarıyla 2006 yılından sonra albüm çıkarmamıştır. Bu iş için dijital medyaya yönelen terör örgütü “hpgsehit.com” isimli internet sitesini faaliyete geçirmiştir. Sitenin tam olarak hangi tarihte yürürlüğe girdiği tespit edilememiş olmakla birlikte, 2001 ve sonrasında ölenlerin verilerinin işlendiği görülmektedir.

İlk dönem albümünde ölenin genellikle tek bir vesikalık tarzında fotoğrafı, temel kimlik bilgileri, hikâyesi ve bazı hikâyeler arasında da şiirler yer almaktadır. İkinci dönemi temsil eden 1994 albümünde bu verilere ilave olarak ölenin PKK terör kampındaki birden fazla fotoğrafı da yayınlanabilmiştir. 2006 albümünde bir ölen için birden fazla hikâye yazılabildiği görülmektedir. Üçüncü dönemin basılı albümünde ölenin fotoğraf sayıları ve şiirler de artış göstermiştir.

Ortam dönüşümü yaşanan üçüncü evrede dijital mezarlık “hpgsehit.com” sitesi çoklu medyayı işe koşturmuştur. Ölen teröristin hikâyesi veya hikâyelerinin yanına fotoğraf galerisi ve mevcutsa videosu eklenmiştir. Galerilerde teröristin PKK kamplarında verdiği istemli pozların yanında “haberi yokmuş gibi” çekilen “havalı” fotoğraflar da vardır. Ölen videolarında ise yine “habersiz” çekimler görülmektedir ama esas olan teröristin kamera karşısına geçmesi ve kendisinden söz etmesidir.

Sabit ve hareketli görsellerdeki bu niceliksel büyüme ve niteliksel “fiyakalılaşma”, ölen teröristin tek başına putlaşmasına, birey olarak “yıldız” haline gelmesine neden olmaktadır. Fakat teröristin bu Rambovari hallerinin yayınlanması bölücü örgüt PKK’nın koyduğu normlara göre faaliyetler yürütmesine ve elbette etkisiz hale getirilmesine bağlıdır. Başkalarının o kostümlü, silahlı ve çok meziyetli “süper kahraman”dan haberdar olması için ölmesi gerekmektedir. PKK terör örgütü de sempatanlarına ve hedef kitlesine piksellere gömdüğü cilalanmış kişiyi en çoklu biçimde pazarlamakta, eleman çevrimini bu yolla hızlandırmaya çalışmaktadır.

Öte yandan üçüncü dönemin karakteri olan medyada çoğullaşma, hikâyelerin yapı ve içeriklerinde dikkate değer bir fark yaratmamıştır. İnternet sitesinde

yayınlanan hikâye, bu dönemin basılı hikâyesi ile aynı dilden, aynı üslupla yazılmıştır. Hatıralı anti-tür, “sistem”den kaçmış ve “dağ”da yaşayıp ölmüş karakter ve bu karakterin olağandışı özellikleri dijital medyada sürmektedir. İnternet mezarlığındaki görsel ilaveler aynı hikâyenin süsleri olmaktadır.

3.5. Devrim İçin, Toprak İçin ve Ölüm İçin Ölüm

PKK terör örgütü ölen terörist hikâyelerinde ana tema şüphesiz ki ölümdür. Fakat dönemler itibarıyla bakıldığında teröristin nereden geldiği, niçin PKK’ya üye olduğu, terör örgütünde neler yaptığı, anılacak ne gibi özellikleri olduğu ve nasıl öldüğü boyutlarında dönüşümler görülmüştür.

Marksist-Leninist dönem örnekleminde yer alan dört ölen terörist “yoksul”, biri “orta halli”, diğeri de “hayvancılık ve tarımla geçinen kalabalık” ailelerdendir. Bu dönem kadın teröristlerin PKK’ya katılım süreçleri son derece muğlaktır:

“1978’de katıldı” (I-1-K), “mücadelemizin gelişmeye başlamasıyla birlikte...” (I-2-K), “1978’lerde ideolojiyi benimseyerek...” (I-3-K).

Diğer taraftan erkek teröristlerin terör örgütüne katılımları görece olarak daha belirgindir:

“Suriye’de bağımsızlıkçı ideolojiyle tanışma” (I-4-E), “Küçük yaşta yaşamın zorlukları, düzene kin ve öfke, yörede mücadele ve bilincin gelişip taban bulması” (I-5-E), “Mücadelenin yükselmeye başlaması, feodal kompradorlara karşı başlayan savaşın etkisi” (I-6-E).

Birinci dönemin ölümlerinde methedilen özellikler içerisinde terör örgütüne “bağlılık” öne çıkmaktadır:

“Azimli, kararlı, yürekten inanmış, fedakârlığa hazır” (I-1-K), “yoğun çaba, devrimcilere yardım” (I-2-K), “Direnişçi, sorumlu, ikirciksiz, cesur, moralli, yiğit, mert, davaya bağlı...” (I-3-K), “Dürüst, davaya bağlı, sevilip sayılan” (I-4-E), “İnançlı, tereddütsüz, sağlam, örnek, özverili” (I-5-E), “Savaşçı, yetenekli, sorumlu, bağlı, azimli” (I-6-E).

İlk dönem hikâyelerinin yeknesak yapısına dair bir diğer veri ise her bir teröristin etkisiz hale getirilmesinin bir cümle ile ve az sanatlı anlatılmış olmasıdır. Bu dönem teröristlerinin ölme tasvirleri şöyledir:

“Çatışmada vurularak” (I-1-K), “devrimcilere yardım ederken” (I-2-K), “çatışmada bir arkadaşıyla” (I-3-K), “sınır bekçilerinin dört koldan otomatik silahlarla taramasıyla” (I-4-E), “sömürgecilerle girilen çatışmada” (I-5-E), “kolluk kuvvetleriyle çatışmada, başarılı bir direnme örneği ortaya koyarken isabet alan kurşunlarla” (I-6-E).

PKK terör örgütü ilk döneminde, “devrimci” retorikle uyumlu olarak teröristi bir sosyal sınıfa mensup ailesinden çağırmaktadır. Erkek terörist dönemin koşullarından veya ideolojiden etkilenerek çağrıya yanıt verirken, kadın terörist açıklanmayan, herhangi bir biçimde PKK’ya katılmıştır. Gelen teröristten öncelikli beklenti PKK’ya bağlılıktır.

Hikâyelerdeki teröristin ailesi kısmı “bir avuç toprakçı” ikinci dönemde de sürmekle birlikte sosyal sınıf hususu bu kez çeşitlenmiştir. Terör örgütünün bu evresinde, hikâyesi edilenler arasında aşiret çocuğu da sınıfı belirsizleştirilmiş “yurtsever” de mevcuttur artık:

“Aşiret çocuğu” (II-1-K), “orta halli” (II-2-K), “annesinin yanında nafaka parası ile geçinen” (II-3-K), “yurtsever” (II-4-E), “orta halli” (II-5-E), “yurtsever” (II-6-E).

Ölenlerin PKK terör örgütüne dâhil olma süreçleri “bir avuç toprak” evresinde daha uzamış ve detaylanmıştır. Katılma nedenleri de aynı şekilde çeşitli ve daha ayrıntılıdır:

“Çobanlık yaparken örgütle tanışma” (II-1-K), “acaba PKK Aleviler hakkında ne düşünüyor, merakından sonra İstanbul’da üniversiteliler ortamında” (II-2-K), “ailesiyle sıkıntılı bir hayat yaşarken, bulunduğu Midyat’ta PKK’nın en etkili örgüt olması” (II-3-K), “askerlik döneminde gördükleri üzerine askerlikten firar” (II-4-E), “İsviçre’de bir restoranda çalışırken farklı muamele görmesi” (II-5-E), “12 Eylül, silahları çok sevme, PKK’nın ilk terör eyleminden etkilenme” (II-6-E).

Terör örgütünün ikinci döneminde ölen teröristin PKK’da yapıp ettikleri ve “ilham alınması gerekli” özellikleri sözde birebir tanıklığa dayalı ve kısa cümlelerle sıralanmaktadır:

“Fedakâr, çalışkan, kararlı, saldırı ruhlu, sorumlu, öfkeli, kinci...” (II-1-K), “Güvenilirlik, ciddiyet, ani hareket edebilme” (II-2-K), “Kendini gizlemede başarılı,

baskıya dirençli” (II-3-K), “Yaratıcı, fedakâr, temiz, titiz, araştırmacı, derin cesaret, kin, nefret...” (II-4-E), “Bıkmaz, usanmaz, kararlı” (II-5-E), “Silah tutkunu, özverili, fedakâr, aktif, moralli, cesur” (II-6-E).

İkinci dönemin hikâyelerinde teröristin etkisiz hale getirilmesinin tasviri farklı uzunluk ve detaylarda anlatılmıştır: II-1-K = 3 cümle, II-2-K = 6 cümle, II-3-K = 4 cümle, II-4-E = 12 cümle, II-5-E = 2 cümle, II-6-E = 1 cümle. Bu dönemin bir başka ilki, biri hariç hikâyelerin sonuna birer slogan cümlesi eklenmesidir:

“Anısı yolumuzu aydınlatan meşale olacak” (II-1-K, II-2-K), “Anın mücadelemize ışıktır” (II-3-K), “Anın mücadelemize önderdir” (II-5-E), “Mücadelesi mücadelemize ışık tutacaktır” (II-6-E).

Terör örgütünün ikinci döneminde çağrılan teröristin sınıfsal kökeni önemli değildir, aşiret çocuğu da olabilir. Geçerli kıstas sözde “yurtsever” olmasıdır. Fakat teröristin nasıl ve niye PKK’ya katıldığı önemlidir. Silahları seven bir psikopat da olabilir, çobanlık yaparken terör örgütüyle ilişkiye girmiş eğitimsiz bir kadın da. Bu dönem PKK’da makbul terörist fedakâr olandır. Özverili olmasının karşılığında teröristin ödülü, öldüğünde “bir mücadele arkadaşı”nın yazacağı trajik hikâye olacaktır.

Terör örgütünde etnik kimlikçi söylemlerin baskın olduğu üçüncü evrenin yalnızca üç örneğinde, aileden oldukça kısa söz edilmektedir. Ölenin ailesi ve özellikleri önemsizleşmiştir:

“Yarı Türk yarı Kürt bir aileden” (III-1-K), “daha önce etkisiz hale getirilen terörist ağabeyler ve ‘yurtsever’ aile” (III-4-E), “yurtsever aile” (III-6-E).

Yine son dönemde, ikinci dönemin sloganlı finallerinin yerine hikâyelerdüzensiz biçimde sonlanmaktadır:

“...yıldız gibi aydınlattı bizleri” (III-1-K), “Anın önünde saygıyla eğiliyorum” (III-2-K), “Onu yaşayabilmek öyle basit değildir” (III-3-K), “Ruhun şad olsun” (III-4-E), “...özgürlüğe kadar izlerinde yürüyeceğiz” (III-5-E), “Önemli olan (...) şehitlerle doğru yaşamasını bilmektir” (III-6-E).

İçinde olduğumuz üçüncü ve son aşama hikâyelerinin büyük kısmı, ölenin terör örgütü içindeki faaliyetleri ve PKK tarafından “uygun görülen” niteliklerinin

övlmesine ayrılmıştır. Üçüncü dönemde, teröristten beklenen nitelikler, ikinci döneme göre sayıca artmıştır:

“Kendisini görevine veren, en iyisini yapan, direngen, mütevazı, motive edici, sürükleyici, yiğit, fedakâr, asil...” (III-1-K), “Sade, doğal, neşeli, hayat dolu, motive edici, değer vermek, paylaşmak, dost; kültür, sanat ve spora düşkün” (III-2-K), “Coşkulu, mütevazı, pes etmez, Aleviliğin gerçek özüne sahip, insanları gözlerinden okuyan, saygı duyulan, duyarlı, fedai...” (III-3-K), “Asi, pişman olmayan, umutlu, başarı hırslı, fedakâr, sevilen, özenli...” (III-4-E), “Güleç, coşkulu, cesaretli, yiğit, sorumlu...” (III-5-E), “hassas, duyarlı, öncü, sevilen, saygın, cesur, samimi, sorumlu, mütevazı...” (III-6-E).

PKK terör örgütünün devam eden üçüncü evre hikâyelerinin ölüm anı tasviri, üç hikâyede sadece tek cümleyle geçilmiştir: III-1-K = 1 cümle, III-2-K = 1 cümle, III-3-K = 6 cümle, III-4-E = 13 cümle, III-5-E = 5 cümle, III-6-E = 1 cümle. Bu dönem hikâyelerinde önemsizleşen ve dolayısıyla PKK’nın “ideal eleman” tipolojisinden çıkan; kişinin nereden geldiği, terör örgütüne nasıl dâhil olduğu veya nasıl öldüğüdür. Teröristin iyisi fedakârca ölümdür, ölüm hikâyeleri de işte ona söylenmektedir.

Etnik kimlik söylemlerinin öne çıktığı üçüncü dönemde PKK, teröristi herhangi bir yerden çağırmamaktadır. Ailesi, nereden ve nasıl geldiği dağdaki arkadaşları tarafından da bilinmemekte yahut bilinse de öldükten sonraki hikâyesinde yer vermeye gerek görülmemektedir. Bunun yanında adına hikâye yazılabilmesi için artık diğer teröristler tarafından sevilen, en azından hatırlanabilecek bir kişi olması lazımdır. 2001 yılı ve sonrasını kapsayan dijital gömütlükte, 01.03.2024 itibarıyla, 6.397 ölen künyesi olması rağmen ölen teröristler için sözde “kahramanlık” hikâye sayısı yalnızca 586’dır. Hikâye sahibi olabilmek için ölmek yeterli değildir, hatırdı kaldığı ölçüde hakkında anı yazılabilecektir.

PKK terör örgütünün üç döneminde teröristler önce “devrim” için, sonra “toprak” için ölmüştür ve şimdi de ölmek için ölmektedirler. PKK, kuruluşundan başlayarak ölümü önce devrimci dava ve sonra toprak için hayati bir özveri olarak yüceltmıştır. Üyelerin beyinleri, ölmenin ve ölene dek de terör örgütüne hizmet etmenin kendilerine ebedi zafer getireceği düşüncesiyle yıkanmıştır. Üçüncü etnik kimlikçi döneme değin yazılan ölen hikâyeleri teröristleri gönüllü olarak hayatlarını

sunan özverili “kahramanlar” olarak tasvir etmiştir. Ölüm siyasi hedeflere ulaşmanın bir yolu olarak sunulmuştur. Fakat etnik kimlikçi dönem hikâyelerinde, ölüm büyük anlatıya giden araç olarak değil, ölmekten daha yüksek bir amacı olmayan başlı başına bir amaç olarak çerçevelenmektedir. Hikâyesinde PKK öncesi hayatı yazılmayan, yaşamına bir olay örgüsü kurgulanmayan terörist içine ölüm fetişleşmekte ve ölüm, ölümü aşmanın bir aracı olarak sunulmaktadır. Ölüme yönelik bu nihilist bakış açısı, PKK'ya, “modernist sistem”e karşı “dağda”, Öcalan kültürüyle ve ölüm için faaliyet yürüten bir terör örgütü hüviyeti kazandırmaktadır.

Yiğitçe bir fedakârlık olarak sunulan ölüm fikri, PKK'nın ideolojisinin temelini oluşturmaktadır. PKK terör örgütünün sırasıyla Marksizm-Leninizm, küçük ulusçuluk veya etnik azınlıkçılık yönelimleri onun ideolojisi değil, dönüşen siyasal söylemleri niteliğindedir. Ahmet Güven'in belirlediği gibi ideoloji insanda değil insanların birbirleriyle etkileşiminden kaynak bulmaktadır. İşte bu sosyal etkileşim de anlatıları üretmektedir. Dolayısıyla bir anlatının analizi sadece kendi iç dinamiklerinin sıralanması değil, o anlatının üretildiği sosyal bağlamla nasıl etkileşime girdiğini de anlamak demektir (Güven, 2017: 94-95). PKK terör örgütünün ölen teröristler ardından yazdığı hikâyelerdeki ideoloji, siyasal retorikleri değil; etkileşim içinde olduğu aşiretler, aleti olduğu emperyalist devletler, modernizm öncesi değerlerle örülü bir kültür ve bunların toplamı olarak ölüm fetişizmidir.

3.6. Tartışma: Post-Modern Bir Pre-Modern Asabiye Olarak PKK Terör Örgütü

PKK terör örgütünün Marksist-Leninist siyasi söylemlerde bulunduğu ve kabaca 1978-1990 arasına denk gelen döneminde yazılan ölen hikâyelerinde esasen ideoloji Marksizm değildir. Ölenlerin sözde mücadelesi, içeriği ve kapsamı belirsiz olan ve belirsiz bırakılan bir “devrimcilik” ile ifade edilmiştir. Sadece örnek I-6-E’de ölen teröristin “Marksizmi etüd ettiğine” dair bir cümle yer almıştır. Erkek ölenlerde “ideoloji” kelimesi mevcutken (I-4-E, I-5-E), kadın teröristlerde ideoloji kelimesi dahi geçmemektedir. “İdeoloji” erkekler içindir, kadın ölenler “devrimci görevler”le anılmıştır. Ölen ve hikâyesi yazılan terörist PKK'ya bağlı olandır. Siyasal ideolojinin belirsiz yahut en azından ikincil olduğu bu süreçte PKK terör örgütünün ölenleri “davaya bağlılıkla” değerli görülmektedir. Türkiye'nin modernleşme yolunda çarpık

bir biçimde hızlandığı 1970’li yılların sonlarında “düzene karşı büyük bir kin ve öfkeyle dolan” (I-5-E) terörist, “düzen”in dışında gördüğü PKK’ya katılmış ve buradaki “sistem”e alternatif “yaşama uymada gayret göstermiştir”(I-6-E). PKK’lı terörist feodal “yiğitlik ve mertlik” gibi değerlerle anılan (I-3-K) veya daha önce ölen kardeşinin intikamını almaya (I-6-E) uyarlanan asabiyetçi anlam dünyasındadır. Teröristin saygınlığı PKK asabiyesine “bağlılığıyla daha da artmaktadır” (I-4-E). Yani, henüz ilk döneminde PKK içe dönük, ideolojik bir üye profilinden çok örgütsel anlamda “sağlam” ölenlerle tanımlanan bir asabiyeinin inşasına yönelmiştir.

1990’lı yıllarla birlikte terör örgütü ulusçu bir siyasal retorik dillendirmeye başlamıştır. ABD’nin bölgede hediye edebileceği bir avuç toprakta “kürdistan” kurabilme ümidine kapılmıştır. Bunun neticesi olarak ikinci dönem hikâyelerinin tümünde “Kürt” yahut “kürdistan” gibi küçük ulusçuluk ifadeleri yer bulmaktadır. Fakat bu dönem hikâyelerinde en temel dönüşüm anlatıcının veya hikâye performansının örgütten, terör örgütü üyesine aktarılmış olmasıdır. Ölenin ardından hikâye yazan terörist siyasal veya ideolojik değil, sözde “kahraman”ın terör örgütü için yapıp ettiği “fedakârlığı” yazmaktadır. Terör örgütü elemanlarını birleştiren, asabiyeinin yeniden üretilmesini sağlayan birbirlerinden gördükleri o özveriyle yapılan işlerdir. Ölen terörist “toplumdaki ağır baskıların tek çözümünü” dağda bulan(II-1-K) veya ”düşmanın kurumlarında yer almayı ret eden” (II-2-K), “düşmana büyük bir öfkesi ve kını” olan (II-1-K), bunlara karşı “dağda eline silah almayı en büyük hizmet” sayan (II-3-K), “arkadaşlarının saygısını” orada kazanan (II-4-E), elemanlara “moral ve cesaret kaynağı” bile olan (II-6-E) ve “ölerek diğerlerine ışık tutabilen”dir (II-5-E).Küçük toprakçı söylemin altında, PKK terör örgütünün yürüyen iç dinamiği “sistemden kaçış, dağda bir şey olma, saygınlık elde etme, ölenek şan bırakma” biçiminde özetlenebilecek, asabiye yeniden üretim döngüsüdür. PKK terör örgütü açısından, kendinde asabiyeden kendisi için asabiyeeye dönüşmede, ölenlerin hikâyesini asabiyeden birine yazdırmanın payı büyüktür. Asabiye kültürünün inşası, yukarıdan değil, aşağıdan ve içeriden anlatılarla süreklilik kazanmaktadır.

Üçüncü evrede kendisi için asabiye kökleşmiştir. Terör örgütü PKK, hiçbir bağlayıcılığı ve ehemmiyeti kalmayan siyasal söylem, strateji ve taktiklerinin ötesinde “sistem dışı” iç sistemini kapalı devre hale getirmiştir. Hikâyelerde tür

yahut olay örgüsü kalkarken aynı zamanda PKK terör örgütü “dış dünyadan” da çekilmiştir. Üçüncü dönem hikâyelerinde ölen teröristin önceki hayatı yahut nasıl dağa geldiği tümüyle silinmiştir. PKK’nın elebaşları ne söylerlerse söylesinler, yabancı devletlerle, Türkiye’deki hükümetlerle veya toplumsal güçlerle hangi siyasal angajmanlara girerlerse girsinler terör örgütünün vaat ettiği şey dıştaki karmaşadan uzak basitliktir. Bu basitlik “PKK’lılaşma” denilen, kod adı alma veya terör örgütü jargonuyla “kendi adını kendisi koyma” (III-1-K, III-6E) ile başlamaktadır. “Dağların yüksekliği ve esrarından heyecan duyan, coğrafyanın büyüüne kapılan” (III-1-K), “Zagrosların muhteşem görkemi karşısında büyülenen” (III-2-K) terörist, kentin güvensiz “sistem”ine alternatif olarak “dağ”ın basitliğine sığınmaktadır. Dış dünyadan sıyrılıp “aynı kampta birlikte kalınmakta” (III-3-K), “halaylar çekilmekte, sohbetler edilmektedir” (III-4-E). “Dağların yoldaşı” olarak o yükseltiden bir başka yükseltiye coşkuyla gezilebilmektedir (III-5-E). Üçüncü evre hikâyelerinde devrim yahut Kürt etnik gruplarının mücadelesi gibi büyük anlatılara atıflar da ortadan kalktığı için, bundan böyle teröristlerin “sımsıkı sarıldığı, sevgi ve bağlılıkla bağrılarına bastıkları” (III-6-E) birbirleridir. İzole asabiyede başarının temeli, “fedai eylem” denilen bir tür intihar saldırısıdır (III-3-K). Öleni herkese tanıtacak “kutsal yol” teröristin ölmesidir (III-6-E). Ölen terörist hikâyelerinden birinin nesnesi olmak, “yoldaşlığın değerini bilmektir” (III-3-K). Belki ileride, zamanın birinde ve “bu kez onun öyküsü dinlenebilecektir” (III-4-E).

Görüldüğü üzere, PKK terör örgütü kuruluşundan itibaren modernizm öncesi kültürel değerlerle varlığını sürdüren bir asabiyedir. Ölen terörist hikâyelerinde dönemler geçse de değişmeyen, övülen özelliklerden olan “yiğitlik” ve “kincilik”, hür akıl ve hür vicdanın değil, feodal anlam dünyasının değerleridir. İkinci dönemle birlikte kökleri derinleşen asabiye bağlılığı, “ideolojik” yüklerden kurtulmuş, teröristbaşı Öcalan’dan türeyen mitik bir nesep kurgulamıştır. Öcalan’ın gösterileni olduğu “[Ö]nderlik” sıfatıyla ilişkili olan bu nesep kabulü üçüncü dönemle birlikte iyice pekişmiştir. Fakat sürekli değişen ve bu nedenle “uğruna ölünecek” sabitlikte durmayan siyasal hedef ve söylemlerle birlikte değerlendirildiğinde, “Apoculuk”, mükteseb asabiye aşamasına geçememektedir. Fakat tam da PKK terör örgütünün bu “araftaki asabiye” hali, onu “cazip” kılmaktadır. Sert ve çarpık modernleşmenin

bunaltıcı dünyasından kaçıp, sade bir hayatta ve “ölümde dayanışma”, asabiyeinin sunduğu ve belli ölçülerde toplumda talep karşılığı olabilen bir vaattir.

PKK terör örgütünün siyasal söylemlerindeki değişiklikler ne olursa olsun, asabiye, örgütün süreklilik sağlayan karakteri olmaktadır. Modernleşmeden korku temelinde inşa edilmiş bu asabiyeeye bağlılık, dışarıdaki güvencesiz hayata karşı bir tür “direniş mekânı” olarak dağı işaret etmektedir. Aşiretçilikten hiç de uzak olmayan, bildik ve tanıdık değerler, topluluk bütünlüğünü koruyarak ve “dışarıya rağmen” hayatta kalmanın güvencesini sağlayan pre-modern bir asabiyeinin göstergesidir. PKK terör örgütünün, modern öncesi toplumlarda yaygın olan eski iktidar biçimlerini yansıtan Öcalan kültü, asabiyeinin yeniden üretiminin bir başka önemli bileşenidir.

PKK, pre-modern nitelikteki asabiye ilişkileriyle terör örgütünün devamlılığını sağlarken, Batılı ülkelere ve kamuoylarına post-modern bir görüntü sergilemektedir. ABD ve Avrupa’da düzenlenen festivallerde Kürt etnik gruplarının sözlü kültürünü sergilemekte; Batılılara uzaktan izlemesi iyi gelen, otantik, renkli ve Oryantalist bir imaj çizmektedir. Bilhassa ABD marifetiyle belirli bir alan hâkimiyeti kurduğu Kuzey ve Doğu Suriye’de, DAİŞ’e karşı savaşmış algısını doğrudan kadın terörist bedenleri üzerinden pazarlamaktadır. Türkiye iç siyasetinde de yasal bileşenlerini Feminist, LGBT, çevreci, mezhepçi gibi muhtelif neo-liberal kimlikçi topluluklarla yan yana getirerek “parçalardan biri” hüviyetine bürünmeye gayret etmektedir. Lakin her türlü farklı görünme çabalarına rağmen PKK terör örgütünün zihinsel evreni ve anlam dünyası feodal değerlerle örülüdür.

SONUÇ

Bu çalışma, modernizmin ve onunla birlikte gelen sosyo-politik çalkantıların ve kültürel değişimlerin terörizmin kaynağı olduğunu savunmuştur. Terörizmin nedenleri, etkileri ve tezahürleri modernleşme atılımlarındaki geri kalışlar, tökezlemeler veya çarpık hızlanmalarla anlaşılabilir. Fransız Devrimi ile ortaya çıkan ama 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarıyla hızlanan modernleşme, terörizmin ilk kez ayrı bir olgu olarak doğuşuna tanıklık etmiştir. Ülkeler kentleştikçe, sanayileştikçe ve bir biçimde siyasal katılım arttıkça yeni siyasi muhalefet ve şiddet türleri ortaya çıkmıştır. Devrimci hareketler, milliyetçi kavgalar ve ideolojik anlaşmazlıklar sonucunda zuhur eden terör yöntemleri, mevcut durumu ve yerleşik iktidar yapılarını şiddet yoluyla değiştirmeyi veya tersinden korumayı amaçlamıştır. Bu nedenle terörizm örnekleri ve terör örgütleri ancak siyaset, kültür ve tarih prizmalarından bakılarak anlamlandırılabilir ve yorumlanabilir.

Terörizm, güç kullanma, korku yaratma ve düşmanlardan tepki alma arzusuyla motive edilmektedir. Fakat burada altı çizilmesi gerekli olan husus, terör eylemlerinin “topluluk içindeki bireyi” şiddet kullanarak ikna etme siyaseti olmasıdır. Çünkü modernizmde insan artık bir monarkın tebaası değil, kör şiddetle de olsa siyasal hedefe razı edilmesi gerekli olan kişidir. Buradan hareketle, terörizmi modern dünyada mevcut olan çatışmaları ve tutarsızlıkları bireye yansıtan ve bireyi bir topluluk içinde “yola getirerek” meseleyi çözmeye yönelmenin bir sonucu olarak görmek mümkündür.

Temel olarak terörizm, ideolojik gündemleri ilerletmek veya belirli hedeflere ulaşmak için kullanılan siyasi bir stratejidir. Siyasal bir mesele olan terörizmi genel geçer, dar veya geniş biçimlerde tanımlamak mümkün değildir. Bilim insanı da olsa siyasetin konusu olan terörizmi anlamak ve yorumlamak için bir taraf seçilecektir. Buradan hareketle terörizm çalışmalarının doğası özdüşünümselliği gerekli kılmaktadır. Araştırmacı, mesela PKK’yı incelerken kendi konumunun bilincinde olacak ve tarafını ifade edecektir.

PKK terör örgütü, siyasal söylemlerinde, Türkiye'deki Kürt etnik gruplarına mensup yurttaşlarımızın haklarını savunduğunu iddia etmektedir. Ancak bu sözde küçük ulusçuluk retoriğinin altında, feodal ilişkilere ait aşiretçi dayanışma ve dışarıya kapalı iç uyum fikirlerinden türeyen karmaşık bir asabiyet ağı yatmaktadır. PKK terör örgütü, modernist keşmekeş sisteme karşı ilkel dağ yaşamı, teröristbaşı Öcalan'ın “Apo Klanı” ismiyle putlaştırılması ve ölümün kendisinin maneviyatlaştırılması ile şekillenen bir asabiye ile varlığını sürdürmektedir. PKK terör örgütünün bu denli uzun süren varlığı, siyasal anlamda görülmemiş oynaklığı olduğu kadar, kendisi için asabiye kökleştirmiş olmasıdır.

İbn Haldun'un asabiyet kavramında, sosyal gruplar, dış baskılara dayanmalarına ve iç istikrarı korumalarına yardımcı olan bir sadakat ve dayanışma duygusu sergilerler. Daha somut olarak, asabiye modern zamanlardaki bir karşılığı, bireyselleşmenin tekinsizliğinden ürken sosyal grupların, tarihsel olarak bildikleri sorun çözme yöntemleriyle, “doğal” addettikleri yaşamı korumaya çalışmalarıdır. İşte PKK terör örgütü, anlatılarında ve özellikle ölen terörist hikâyelerinde, ülkemizdeki Kürt etnik gruplarının meseleleri şiddetle halletme geleneklerini istismar etmekte, bu zor kullanma kültürünü terörizme tahvil etmeye uğraşmaktadır. Terör örgütü PKK, asabiye istikrarı için ve sadakatin yakıtı olarak, ölenlerin yaptıkları sözde fedakârlıkları bir tür “kahramanlık” ve dahi sözde “şehitlik” anlatısı yayarak yüceltmektedir. Asabiyetçi zihinsel evren ve anlam dünyasından yoğrulmuş bu ölen terörist hikâyeleri, terör örgütünün “ölümde dayanışma”sını güçlendirmeye çabalamaktadır.

Kürt etnik gruplarından yurttaşlarımızın sosyoekonomik olarak büyümeleri ve özgür yurttaşlar olabilmeleri için Türkiye'nin modernleşme süreçlerine dâhil olmaları tek çıkar yoldur. Asabiye başarılı olma şansı yoktur. Ülkemizdeki Kürt etnik topluluklarına mensup yurttaşların, değişen toplumsal norm ve değerlere uyum sağlamasının önüne set çeken, PKK terör örgütünün “Apocu asabiye” gericiliğidir. Dahası, Türkiye'nin istikrarı PKK'nın terörizmi nedeniyle tehdit altındadır ve bu da ülkenin hür yurttaşlara dayanan demokrasiyi kurumsallaştırması ve kalkınması yolunda ilerlemesini engellemektedir.

KAYNAKÇA

- ALBER, J., ve M. FLUDERNIK (2010). Introduction. İçinde J. Alber ve M. Fludernik (Ed.), **Postclassical narratology: Approaches and analyses**. Ohio State Univ. Press.
- ALEXANDER, J. C. (2004). From the Depths of Despair: Performance, Counterperformance, and “September 11”. **Sociological Theory**, 22(1), 88-105.
- ALEXANDER, J. C. (2008). Power and Performance: The “War on Terror” between the Sacred and the Profane. **The Korean Journal of Cultural Sociology**, 5(1), 7-32.
- ANF. (2018, Eylül 8). Güneş Ülkesinde Diriliş’in ilk kitabı: Amara. **ANF News**.
- ARCHETTI, C. (2013). **Understanding terrorism in the age of global media: A communication approach**. Palgrave Macmillan.
- ARCHETTI, C. (2015). Terrorism, communication and new media: Explaining radicalization in the digital age. **Perspectives on Terrorism**, 9(1), 49-59.
- ARCHETTI, C. (2017). Narrative wars: Understanding terrorism in the era of global interconnectedness. İçinde B. O’Loughlin, A. Miskimmon, ve L. Roselle (Ed.), **Forging the World: Strategic Narratives and International Relations** (ss. 218-245). University of Michigan Press.
- ARISTOTLE. (2011). **Poetics** (J. Sachs, Çev.; 1st ed). Focus Publishing/R. Pullins Co.
- BARKEY, H. J., ve G. E. FULLER. (1998). **Turkey’s Kurdish question**. Rowman & Littlefield Publishers.
- BARTHES, R. (1975). An Introduction to the Structural Analysis of Narrative. **New Literary History**, 6(2), 237.
- BAUHN, P. (1989). **Ethical aspects of political terrorism: The sacrificing of the innocent**. Lund University Pr.

- BELGE, C. (2011). State Building and The Limits of Legibility: Kinship Networks and Kurdish Resistance in Turkey. **International Journal of Middle East Studies**, 43(1), 95-114.
- BENHABIB, S. (2002). **The claims of culture: Equality and diversity in the global era**. Princeton Univ. Press.
- BLAIN, M. (2009). **The sociology of terrorism: Studies in power, subjection, and victimage ritual**. Universal Publ.
- BLANCHARD, C. M. (2007). **Al Qaeda: Statements and Evolving Ideology**. CRS Report for Congress.
- BOOTH, W. C. (2008). **The rhetoric of fiction** (2. ed., [Nachdr.]). Univ. of Chicago Pr.
- BOZARSLAN, H., ve C. GÜNEŞ. (2021). Tribes and Their Changing Role in Kurdish Politics and Society. İçinde H. Bozarslan, C. Gunes, ve V. Yadirgi (Ed.), **The Cambridge History of the Kurds** (ss. 581-602). Cambridge University Press.
- BROWNING, G. K. (2000). **Lyotard and the end of grand narratives**. University of Wales Press.
- BRUNER, J. S. (1986). **Actual minds, possible worlds**. Harvard Univ. Press.
- BRUNER, J. S. (2002). **Acts of meaning** (10. print). Harvard Univ. Press.
- BUZAN, B., ve O. WAEVER. (2003). **Regions and powers: The structure of international security**. Cambridge University Press.
- CARROLL, A. J. (2011). Disenchantment, rationality and the modernity of Max Weber: **Forum Philosophicum**, 16(1), 117-137.
- CARTER, M. P. (1989). The French Revolution: "Jacobin terror". İçinde D. C. Rapoport ve Y. Alexander (Ed.), **The morality of terrorism: Religious and secular justifications** (2. ed, ss. 133-151). Columbia Univ. Pr.
- CHIANGI, M. A. (2021). A Theoretical Conception of Modern Terrorism: David Rapoport's Four Waves Theory. **African Journal on Terrorism**, 11(1), 11-29.

- COADY, C. A. J. (Tony). (2001). Terrorism. İçinde L. C. Becker ve C. B. Becker (Ed.), **Encyclopedia of ethics** (2nd ed). Routledge.
- COADY, C. A. J. (Tony). (2004). Defining Terrorism. İçinde I. Primoratz (Ed.), **Terrorism: The philosophical issues** (ss. 3-14). Palgrave Macmillan.
- COLLINS, R. (2005). **Interaction ritual chains** (2. print., and first paperback print). Princeton Univ. Press.
- COLLINS, R. (2008). **Violence: A micro-sociological theory**. Princeton Univ. Press.
- COMAY, R. (2011). **Mourning sickness: Hegel and the French Revolution**. Stanford University Press.
- COSTANZA, S., ve J. C. KILBURN Jr.. (2005). Symbolic security, moral panic and public sentiment: Toward a sociology of counterterrorism. **Journal of Social and Ecological Boundaries**, 1(2), 106-124.
- DE JONG, I. J. F. (2010). Ancient Theories of Narrative (Western). İçinde D. Herman, M. Jahn, ve M.-L. Ryan (Ed.), **Routledge encyclopedia of narrative theory** (Repr). Routledge.
- DEVEAUX, M. (2006). **Gender and Justice in Multicultural Liberal States** (1. bs). Oxford University Press, Oxford.
- DHAMOON, R. (2006). Shifting From ‘Culture’ to ‘the Cultural’: Critical Theorizing of Identity/Difference Politics. **Constellations**, 13(3), 354-373.
- DIJK, T. A. van. (2009). **Society and discourse: How social contexts influence text and talk**. Cambridge University Press.
- DITRYCH, O. (2014). **Tracing the discourses of terrorism: Identity, genealogy and state**. Palgrave Macmillan.
- EISENBERG, A. (2009). **Reasons of Identity**. Oxford University Press.
- FERGUSON, K. (2016). **Countering violent extremism through media and communication strategies**. Partnership for Conflict, Crime and Security Research.

- FLEETWOOD, J. (2016). Narrative habitus: Thinking through structure/agency in the narratives of offenders. **Crime, Media, Culture: An International Journal**, 12(2), 173-192.
- FLUDERNIK, M. (2005). Histories of Narrative Theory (II): From Structuralism to the Present. İçinde J. Phelan ve P. J. Rabinowitz (Ed.), **A companion to narrative theory** (ss. 36-59). Blackwell Pub.
- FLUDERNIK, M. (2009). **An introduction to narratology**. Routledge.
- FORSTER, E. M. (1985). **Aspects of the novel**. Harcourt Brace Jovanovich.
- FREEMAN, K. (1987). **Ancilla to the pre-socratic philosophers**. Harvard University Press.
- GADA, M. Y. (2018). Ethnic Violence and Conflict: The Dynamics of Ibn Khaldun's Theory of Asabiyyah (Social Feeling). **Journal of Ibn Haldun Studies, Ibn Haldun University**, 3(2), 189-202.
- GEERTZ, C. (2017). **The interpretation of cultures: Selected essays** (3rd edition). Basic Books.
- GELLNER, E. (1994). **Nations and nationalism** (6. print). Cornell Univ. Press.
- GENETTE, G. (1990). **Narrative discourse: An essay in method** (1. publ., 4. print). Cornell University Press.
- GLAZZARD, A. (2017). Losing the Plot: Narrative, Counter-Narrative and Violent Extremism. **Terrorism and Counter-Terrorism Studies**.
- GÜRSES, M. (2018). **Anatomy of a civil war: Sociopolitical impacts of the Kurdish conflict in Turkey**. University of Michigan Press.
- GÜVEN, A. (2017). **Bilgi sosyolojisi bağlamında çizgi filmlerde ideolojik içerik: Avatar ve Cille örneği** [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HACKING, I. (2001). **The social construction of what?** (7. print). Harvard Univ. Press.
- HALLIWELL, S. (2002). **The aesthetics of mimesis: Ancient texts and modern problems**. Princeton Univ. Press.

- HAMATI-ATAYA, I. (2014). Transcending objectivism, subjectivism, and the knowledge in-between: The subject in/of ‘strong reflexivity’. **Review of International Studies**, 40(1), 153-175.
- HERMAN, D. (Ed.). (1999). **Narratologies: New perspectives on narrative analysis**. Ohio State University Press.
- HERMAN, D. (2005). Histories of Narrative Theory (I): A Genealogy of Early Developments. İçinde J. Phelan ve P. J. Rabinowitz (Ed.), **A companion to narrative theory** (ss. 19-35). Blackwell Pub.
- HERWAARDEN, R. v. (2020). **Terrorists as storytellers: An exploration of the counter-narrative approach in counter-terrorism research combined with a literary analysis of “The dust will never settle down” (2007) by Anwar al-Awlaki** [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Utrecht Üniversitesi.
- HOMOLAR, A., ve P. A. RODRIGUEZ-MERINO. (2019). Making sense of terrorism: A narrative approach to the study of violent events. **Critical Studies on Terrorism**, 12(4), 561-581.
- HUNTINGTON, S. P. (2011). **The clash of civilizations and the remaking of world order** (Simon&Schuster hardcover ed). Simon & Schuster.
- IRWIN, R. (2018). **Ibn Khaldun: An intellectual biography**. Princeton University Press.
- JACKSON, R. (2007). The core commitments of critical terrorism studies. **European Political Science**, 6(3), 244-251.
- JUERGENSMEYER, M. (2017). **Terror in the mind of God: The global rise of religious violence** (Fourth edition). University of California Press.
- KAPLAN, J. (2016). Waves of Political Terrorism. İçinde **Oxford Research Encyclopedia of Politics**. Oxford University Press.
- KEDOURIE, E. (1979). **Nationalism** (3rd ed., reprint). Hutchinson.
- KYMLICKA, W. (1996). **Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights** (1. bs). Oxford University Press, Oxford.

- LENARD, P. T. (2016). **Trust, democracy, and multicultural challenges**. Penn State Univ Press.
- LEVI-STRAUSS, C. (1979). **The raw and the cooked** (9th pr). Harper & Row.
- LEVI-STRAUSS, C. (2009). **Structural anthropology**. Basic Books.
- LUKACS, G. (1983). **The historical novel**. University of Nebraska Press.
- MALESEVIC, S. (2019). Anthropological and Cultural Approaches to the Study of Terrorism. İçinde E. Chenoweth, R. English, A. Gofas, ve S. N. Kalyvas (Ed.), **The Oxford Handbook of Terrorism** (ss. 177-193). Oxford University Press.
- MARGALIT, A., ve M. HALBERTAL. (1994). Liberalism and the Right to Culture. **Social Research: An International Quarterly**, 61(3), 491-510.
- MARGALIT, A., ve J. RAZ. (1990). National Self-determination. **Journal of Philosophy**, 87(9), 439-461.
- MCADAMS, D. P. (1997). **The stories we live by: Personal myths and the making of the self**. The Guilford Press.
- MCDOWALL, D. (2013). **A modern history of the Kurds** (3., rev.updated ed., reprint). Tauris.
- MOORE, M. (1999). Beyond the cultural argument for liberal nationalism. **Critical Review of International Social and Political Philosophy**, 2(3), 26-47.
- MORSON, G. S. (1981). **The boundaries of genre: Dostoevsky's Diary of a writer and the traditions of literary utopia** (1st ed). University of Texas Press.
- NIELSEN, K. (1981). Violence and Terrorism: Its Uses and Abuses. İçinde B. M. Leiser (Ed.), **Values in conflict: Life, liberty, and the rule of law** (ss. 435-449). Macmillan.
- ORHAN, M. (2016). **Political violence and Kurds in Turkey: Fragmentations, mobilizations, participations and repertoires**. Routledge/Taylor & Francis Group.
- ORHAN, M. (2018). Political violence, asabiyya and identity. **Identities**, 25(3), 266-283.

- ÖZCAN, A. K. (2012). **Turkey's Kurds: A theoretical analysis of the PKK and Abdullah Ocalan**. Taylor and Francis.
- ÖZCAN, O. (2016). The Idea of the State in Ibn Khaldun and a Comparative Study in the Context of the Debate 'Is the State a Means or an End: (Ibn Khaldun-Aristotle-Thomas Hobbes). **Journal of Ibn Haldun Studies, Ibn Haldun University**, 1(1), 93-122.
- ÖZLEM, D. (2012). **Tarih felsefesi** (1.basım). Notos Kitap Yayınevi.
- PASSALACQUA, F., ve F. PIANZOLA. (2016). Epistemological Problems in Narrative Theory: Objectivist vs. Constructivist Paradigm. İçinde R. Baroni ve F. Revaz (Ed.), **Narrative sequence in contemporary narratology** (ss. 195-218). The Ohio State University Press.
- PATTEN, A. (2014). **Equal recognition: The moral foundations of minority rights**. Princeton University Press.
- PKK. (1995). **PKK: Program ve Tüzüğü**. Weşanên Serxwebun.
- PKK. (2000). **PKK: Program ve Tüzüğü**. Weşanên Serxwebun.
- PLOTNITSKY, A. (2010). Philosophy and Narrative. İçinde D. Herman, M. Jahn, ve M.-L. Ryan (Ed.), **Routledge encyclopedia of narrative theory** (Repr). Routledge.
- PRESSER, L. (2008). **Been a heavy life: Stories of violent men**. University of Illinois Press.
- PRESSER, L. (2009). The narratives of offenders. **Theoretical Criminology**, 13(2), 177-200.
- PRESSER, L., ve S. SANDBERG. (Ed.). (2015). **Narrative criminology: Understanding stories of crime**. New York University Press.
- PRIMORATZ, I. (2013). **Terrorism: A philosophical investigation**. Polity.
- PRIMORATZ, I. (2022). Terrorism. İçinde E. N. Zalta ve U. Nodelman (Ed.), **The Stanford Encyclopedia of Philosophy** (Winter 2022 Edition).
- PROKHOROVA, L., ve G. ZAVIALOVA. (2020). **Anti-Genre Category In Modern Studies: Deconstruction Or Renewal?**. 1160-1168.

- PROPP, V. I. (1968). **Morphology of the folktale** (2d ed). University of Texas Press.
- PUCKETT, K. (2016). **Narrative theory: A critical introduction** (First published). Cambridge University Press.
- PUCKETT, K. (2018). Narrative Theory's Longue Durée. İçinde M. Garrett (Ed.), **The Cambridge companion to narrative theory** (ss. 13-28). Cambridge University Press.
- PYRHÖNEN, H. (2007). Genre. İçinde D. Herman (Ed.), **The Cambridge companion to narrative** (ss. 109-124). Cambridge University Press.
- RAPOPORT, D. C. (2002). The Four Waves of Rebel Terror and September 11. **Anthropoetics**, 8(1).
- RAPOPORT, D. C. (2004). The four waves of modern terrorism. İçinde A. K. Cronin, J. M. Ludes, ve Georgetown University (Ed.), **Attacking terrorism: Elements of a grand strategy** (ss. 46-73). Georgetown University Press.
- RAPOPORT, D. C. (2013). The four waves of modern terror: International dimensions and consequences. İçinde J. M. Hanhimäki ve B. Blumenau (Ed.), **An international history of terrorism: Western and non-Western experiences** (ss. 282-311). Routledge.
- REKAWEK, K. (2011). **Irish Republican Terrorism and Politics**. Routledge.
- RICCEUR, P. (2009). **Time and narrative. Vol. 1** (K. McLaughlin, Çev.; Repr, C. 1). Univ. of Chicago Press.
- RIESSMAN, C. K. (2008). **Narrative methods for the human sciences**. Sage Publications.
- ROMANO, D. (2006). **The Kurdish nationalist movement: Opportunity, mobilization, and identity**. Cambridge University Press.
- SALZMAN, P. C. (2002). On Reflexivity. **American Anthropologist**, 104(3), 805-811.
- SANDBERG, S. (2022). Narrative Analysis in Criminology. **Journal of Criminal Justice Education**, 33(2), 212-229.

- SAYER, A. (1997). Essentialism, Social Constructionism, and beyond. **The Sociological Review**, 45(3), 453-487.
- SAYER, R. A. (2010). **Method in social science: A realist approach** (Rev. 2nd ed). Routledge.
- SCHMID, A. P. (2013). The Definition of Terrorism. İçinde A. P. Schmid (Ed.), **The Routledge handbook of terrorism research** (First published in paperback, ss. 39-98). Routledge, Taylor & Francis Group.
- SCHWENKENBECHER, A. (2012). **Terrorism: A philosophical enquiry**. Palgrave Macmillan.
- SEDGWICK, M. (2007). Inspiration and the Origins of Global Waves of Terrorism. **Studies in Conflict & Terrorism**, 30(2), 97-112.
- SERXWEBUN. (1991, Ekim). **8. Yılda bir parça özgür vatan toprağında savaş hükümetine doğru**. Özel Sayı: 18.
- SMITH, P. (2010). **Why War?: The Cultural Logic of Iraq, the Gulf War, and Suez**. The University of Chicago Press.
- SPENGLER, O. ve H. WERNER (1991). **The decline of the West** (An abridged edition). Oxford Univ. Press.
- STAUTH, G. (2007). Asabiyya. İçinde G. Ritzer (Ed.), **The Blackwell Encyclopedia of Sociology** (1. bs). Wiley.
- TAŞ, S. (2020). Emile Durkheim'in Sosyolojik Anlayışında Toplumsal İşbölümü, Sosyolojik Yöntemin Kuralları, Din, Anomi ve İntihar. **Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi**, 442-449.
- TOOLAN, M. (2009). **Narrative Progression in the Short Story: A corpus stylistic approach** (C. 6). John Benjamins Publishing Company.
- TOOLAN, M. J. (2005). **Narrative: A critical linguistic introduction** (2. ed., transferred to digital printing). Routledge.
- TOROS, H., ve J. GUNNING. (2009). Exploring a Critical Theory Approach to Terrorism Studies. İçinde R. Jackson, B. Smyth, ve J. Gunning (Ed.), **Critical Terrorism Studies** (ss. 87-108). Routledge.

- TOYNBEE, A. J. (1950). **War and Civilization: Selections from A Study of History** (A. V. Fowler, Ed.). Oxford University Press.
- TÖRELİ, T. (2015). **PKK Terör Örgütü (1978-1998)** (1. Aufl). Türkiye Alim Kitapları.
- TUĞRUL, B. (2021). **A generational analysis of the social reproduction and legitimacy of political violence in the Basque and Kurdish cases** [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. École des Hautes Études en Sciences Sociales ve Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea.
- TULLY, J. (1995). **Strange multiplicity: Constitutionalism in an age of diversity**. Cambridge University Press.
- TURNER, V. W. (1982). **From ritual to theatre: The human seriousness of play**. Performing Arts Journal Publications.
- TURNER, V. W. (2011). **The ritual process: Structure and anti-structure** (3., transaction print). Aldine Transaction.
- VAN BRUINSEN, M. (2023). Tribes and Ethnic Identity. İçinde F. Abd al-Jabbār ve R. Mansour (Ed.), **The Kurds in a changing Middle East: History, politics and representation** (Paperback edition, ss. 141-170). I.B. Tauris.
- VERNANT, J. P. (1996). **Myth and tragedy in ancient Greece** (1st paperback ed., rev.5. printing). Zone Books.
- WALZER, M. (1983). **Spheres of justice: A defense of pluralism and equality**. Robertson.
- WHITE, M., ve D. EPSTON. (1990). **Narrative means to therapeutic ends**. Norton.
- WHITE, P. J. (2000). **Primitive rebels or revolutionary modernizers? The Kurdish national movement in Turkey**. Zed Books : Distributed in the USA exclusively by St. Martin's Press.
- ZUPAN SOSIC, A. (2022). **A theory of narrative**. Cambridge Scholars Publishing.

